

Päijät-Hämeen hyvinvointialue

Hyvinvointiraportti 2023

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

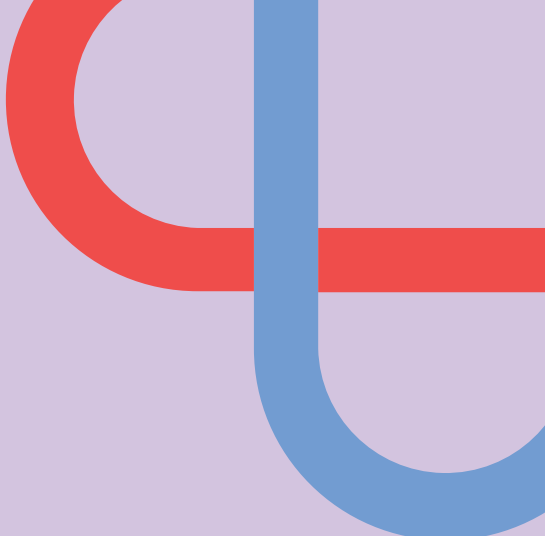
[paijatha.fi](https://www.paijatha.fi)

Sisällysluettelo

OSA 1	
Hyvinvoinnin ja terveyden tila ja edistäminen Päijät-Hämeessä	3
1. Johdanto	4
2. Hyvinvoinnin ja terveyden tila	5
3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet	16
4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimet	19
4.1. Osallisuus ja yhteisöllisyys	19
4.2. Mielen hyvinvointi	20
4.3 Arjen turvallisuus	21
4.4 Päihitteettömyys ja terveelliset elintavat	22
5. Yhteenveto ja johtopäätökset	23

OSA 2	
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Päijät-Hämeen kunnissa, hyvinvointialueella ja järjestöissä	25
6. Kuntakortit	26
Asikkala	27
Hartola	34
Heinola	41
Hollola	48
Iitti	55
Kärkölä	61
Lahti	68
Orimattila	75
Padasjoki	82
Sysmä	89
Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit	96

7. Toimialakortit	101
Terveys- ja sairaanhoitopalvelut	102
Ikääntyneiden palvelut ja kuntoutus	105
Perhe- ja sosiaalipalvelut	108
Pelastustoimen palvelut	113
Hyvinvointialueen hyte-kerroin	115
8. Järjestökortti	118
OSA 3	
Alueellisten erillissuunnitelmien infograafit	120
Alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	121
Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma	122
Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma	126
Suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi	128

OSA 1

Hyvinvoinnin ja terveyden tila ja edistäminen Päijät-Hämeessä

1. Johdanto

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen toinen hyvinvointiraportti on lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 7 §:n mukainen raportti alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä.

Tässä raportissa on kyse hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niiden edistämisestä. Päijät-Hämeen alueellisessa hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa hyvinvoinnin käsite on jaettu neljään osa-alueeseen: elintaso, elämänlaatu, elinympäristö ja turvallisuus. Terveydellä tarkoitetaan WHO:n jo vuonna 1948 laaditun määritelmän mukaisesti täydellisen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tilaa, mutta nykyisin yhä useammin terveyttä määritellään yksilön toimintakyvyn kautta. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen, ”hyte”, puolestaan on määritelty (HE241/2020, 2.4.3.9) yksilöön, perheisiin, yhteisöihin, väestöön, elinoloihin ja elinympäristöön sekä palvelujen järjestämiseen kohdentuvaksi toiminnaksi, jonka avulla parannetaan väestön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta sekä vähennetään näihin liittyviä eroja väestöryhmien välillä. Lisäksi ehkäistään sairauksia, tapaturmia, syrjäytymistä ja muita sosiaalisia ja terveydellisiä

haittoja sekä parannetaan työ-, opiskelu- ja toimintakykyä ja vahvistetaan yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja turvallisuutta.

Hyvinvointiraportti sisältää tilannekuvan vuodelta 2023, joka oli hyvinvointialueen ensimmäinen toimintavuosi. Hyvinvointialueen näkökulmasta vuotta on kuvattu rakenteiden vuodeksi, jonka aikana hyvinvointialueen valmistelussa sovitut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen alueelliset rakenteet otettiin käyttöön. Alueen asukkaiden hyvinvointia haastoivat raportin kuvaamana vuonna erityisesti turvallisuuskysymykset, kuten Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, sekä hyvinvointialueiden ja valtion talouden vaikea tilanne.

Hyvinvointiraportti koostuu hyvinvoinnin ja terveyden tilaa ja edistämistä Päijät-Hämeessä esittelevästä yhteenveto-osasta, kuntien ja hyvinvointialueen toimialojen tilannetta ja toimintaa kuvaavista kunta- ja toimialakorteista, järjestökortista sekä lakisääteisten erillissuunnitelmien toteutumista arvioivista infograafeista. Raportti on tarkoitettu erityisesti hyvinvointialueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnalle tukemaan sen toimintaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä vastaavana toimielimenä, sekä aluehallitukselle ja -valtuustolle ja muille hyvinvointialueen toimielimille ja toimialoille

hyvinvointialueen toiminnan suunnittelun tueksi. Lisäksi raportin toivotaan olevan hyödyksi alueen kunnille ja muille toimijoille niiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä.

Tämän hyvinvointiraportin tiedot on koottu useista eri lähteistä. Kuntakortit on koottu kuntakyselyllä tammiukuussa 2024. Kyselyyn vastaamisessa on hyödynnetty yhteensä 59 verkoston tai verkoston jäsenen asiantuntevasta kunnissa. Toimialakorttien tiedot on saatu pääosin toimialoille suunnatulla kyselyllä helmikuussa 2024. Hyte-kertoimen indikaattorit on poimittu Sotkanetistä helmikuussa 2024. Indikaattoritietojen keräämisessä on hyödynnetty myös vuoden 2023 kouluterveyskyselyä, Terve Suomi 2022-2023 -tutkimusta sekä sosiaalialan osaamiskeskus Verson raporttia haavoittuvassa asemassa olevien hyvinvoinnista ja osallisuudesta vuodelta 2023. Erillissuunnitelmien vastuuhenkilöt ovat koonneet infograafitiedot.

Tämän hyvinvointiraportin kokoamisesta ja kirjoittamisesta on vastannut hyvinvointialueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijajäsen, vastuuhenkilönä hyvinvointikoordinaattori Heli Lehtovaara, jolle raporttiin liittyvät kysymykset voi osoittaa: **heli.lehtovaara@pajjatha.fi**.

2. Hyvinvoinnin ja terveyden tila

Päijät-Hämäläisten hyvinvoinnin ja terveyden tilaa kuvataan tässä raportissa alueen ilon ja huolen aiheiden sekä ajankohtaisten lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä kuvaavan Kouluterveyskyselyn 2023 ja aikuisväestön hyvinvointia ja terveyttä kuvaavan Terve Suomi 2022-2023 -tutkimuksen tulosten pohjalta. Kuvaamisessa on otettu huomioon ensimmäisten hyte-neuvottelujen johtopäätökset. Oheiseen taulukkoon on koottu alueen yhteisiä ilon ja huolen aiheita kuntalaisten hyvinvoinnista vuonna 2023.

Ilonaiheet Päijät-Hämeessä	Huolenaiheet Päijät-Hämeessä
<ul style="list-style-type: none"> • Tyytyväisyys oman asuinalueen olosuhteisiin on yleistä aikuisväestön keskuudessa. • 8.-9.-luokkalaisista ja lukiolaisista aiempaa useampi kokee, että koulussa on mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista. • Vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten tekemän väkivallan kokemukset ovat vähentyneet 8.-9.-luokkalaisten ja lukiolaisten kohdalla. • Nukkumiseen liittyen on tapahtunut suurta myönteistä kehitystä yläkoululaisten ja lukiolaisten osalta. • Terveysliikuntasuosituksen mukaan liikkuvien määrä on kasvanut. • 8.-9.-luokkalaisten raittius on lisääntynyt ja päivittäinen tupakkatuotteiden käyttö on vähentynyt. • Osallisuus on lisääntynyt ikääntyneiden asumispalveluissa. • Mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihin on lisännyt hyvinvointia vammaispalvelujen asiakkailla.	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorten pahoinvointi ja mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet. • Nuorten päihdeongelmat ovat kasvaneet ja uusien päihteiden, kuten sähkötupakka ja nikotiinipussit, lisääntynyt käyttö ovat herättäneet huolta. • Haastavat, mutkikkaat ja pitkälle edenneet tilanteet perheissä sekä lasten, nuorten, työikäisten ja ikääntyneiden kohdalla kertovat varhaisen tunnistamisen heikkoudesta. • Lasten ja nuorten vähäinen liikkuminen ja heikentyvä fyysinen toimintakyky huolestuttavat. • Ikääntyneiden yksinäisyys, taloudelliset huolet ja kaltoinkohtelu herättävät vakavaa huolta. • Sukupuolten väliset erot hyvinvoinnissa eivät tule riittävästi huomioituksi, esim. tytöillä on selvästi poikia enemmän ahdistusta, mielialaoireita sekä koettua henkistä väkivaltaa ja seksuaalista häirintää. Tytöt liikkuvat vähemmän.

Väestö ja toimintaympäristö

Päijät-Hämeen väestömäärä on 12/2023 väestöennusteen mukaan säilynyt melko ennallaan. Demografinen huoltosuhde on maan viidenneksi korkein. 75 vuotta täyttäneiden osuus ylittää maan keskiarvon ja alle 18-vuotiaiden osuus on edelleen maan seitsemänneksi pienin. Lasten ja nuorten osuus väestöstä vähentyy.

Koulutus ja työllisyys ovat merkityksellisiä hyvinvoinnin taustatekijöitä, joita tukevilla toimilla voidaan ehkäistä eriarvoisuutta. Koulutustaso on edelleen noussut Päijät-Hämeessä. Taso on kuitenkin maan keskiarvon alapuolella. Kaikissa työttömyyttä kuvaavissa indikaattoreissa jatkuu vuonna 2023 myönteinen kehitys, mutta niissä jäädyään edelleen alle koko maan keskiarvon. Työttömien osuus työvoimasta on maan toiseksi suurin ja pitkäaikaisesti työttömien osuus maan suurin. Suuri työttömien määrä pitää alueen taloudellisen huoltosuhteen korkeana.

Vuonna 2022 Päijät-Hämeessä oli yhden vanhemman perheitä maan neljänneksi eniten. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden määrä oli vähentynyt.

Alueen ammattilaisilla on huolta siitä, miten varhaisessa tunnistamisessa ja puuttumisessa onnistutaan. Niin perheissä kuin lasten, nuorten, työikäisten ja ikääntyneiden asioissa kohdataan yhä haastavampia, mutkikkaampia ja pidemmälle edenneitä tilanteita. Tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi reilusti vuonna 2023. Ilmoituksia tehtiin 7913 kpl. Runsasta kasvua oli niin ikään työikäisten palvelujen sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten ja yhteydenottojen määrässä (3120 kpl) ja ikääntyneistä tehtyjen huoli-ilmoitusten määrässä (3259 kpl). Hyvinvointialueuudistuksen myötä luvut eivät ole kuitenkaan täysin vertailukelpoisia alueen muutosten vuoksi.

Väestörakenne

Lähde: Sotkanet.fi, Tilastokeskus

Väkiluku (ennakkotieto 12/2023) (2022 204 528)

204 495

0–18 vuotiaat (2022)

18,2 %

18–64 vuotiaat (2022)

54,9 %

65 vuotta täyttäneet (2022)

28,1 %

75 vuotta täyttäneet (2022)

13,1 %

Ulkomaan kansalaisten määrä ja osuus (2022)

8 171 / 4,0 %

Vieraskielisten määrä ja osuus (2022)

12 779 / 6,2 %

Huoltosuhde, demografinen (2022)

71,9

Lähde: Sotkanet.fi

Väestön sosioekonominen asema

Työttömät työvoimasta (2023)

11,8 % (2022 12,1 %) koko maa 9,8 %

Koulutustasomittain (2022)

347 (2021 343,4) koko maa 391,2

Nuorisotyöttömät (2023)

13,2 % (2022 14,6 %) koko maa 11,5 %

Pitkäaikaistyöttömät työvoimasta (2023)

4,7 % (2022 5,8 %) koko maa 3,3 %

Yhden vanhemman perheet lapsiperheistä (2022)

26,6 % (2021 26,1 %) koko maa 23,6 %

Yleinen pientuloisuus aste (2022)

15,2 % (2021 14,8 %) koko maa 13,4 %

Vaikeasti työllistyvät (2023)

5,7 % (2022 6,5 %) koko maa 4,2 %

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet (2022)

3,2 % (2021 3,7 %) koko maa 2,6 %

Taloudellinen huoltosuhde (2022)

151,7 (2021 155,2 %) koko maa 129,6

Kansallinen terveysindeksi

Hyvinvointialueiden vertailussa Päijät-Hämeen sairastavuusindeksi on yhdeksänneksi korkein yhdessä Kymenlaakson kanssa. Sairausryhmittäisten osaindeksien mukaan sairastavuus Päijät-Hämeessä on yleisintä aivoverisuonitaudeissa ja alkoholisairastavuudessa. Vertailussa muihin hyvinvointialueisiin aivoverisuonitauti-indeksi (122) ja syöpäindeksi (106) ovat Päijät-Hämeessä toiseksi korkeimpia. Diabeteksen sairastavuusindeksi on melko matala vertailussa muihin hyvinvointialueisiin. Kunnista korkein sairastavuusindeksi on Heinolassa (115) ja pienin Hollolassa (92).

Työkyvyttömyysindeksi kuvaa työkyvyttömyyseläkkeeseen, sairauspäivärahaan ja ammatilliseen kuntoutukseen liittyviä eroja. Päijät-Hämeen hyvinvointialueen työkyvyttömyysindeksi on hyvinvointialueiden keskitasoa. Päijät-Hämeen kunnista työkyvyttömyysindeksi on korkein Sysmässä (132) ja matalin Hollolassa (96).

Väestön terveyteen ja toimintakykyyn vaikuttavat muun muassa taloudellinen tilanne, työttömyys, koulutus ja elintavat. Myös sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuudella sekä kulttuurisilla ja geneettisillä tekijöillä on merkitystä. Indeksilukuja vertaillessa on huomioitava, että myös hyvin toimiva terveydenhuolto voi näkyä korkeampana sairastavuutena, kun sairauksia seulotaan, löydetään ja hoidetaan tehokkaasti. Vastaavalla tavalla myös työkyvyttömyyteen vaikuttaa terveyspalvelujen saataavuus, joka riippuu mm. työterveyshuollon palvelujen kattavuudesta ja laajuudesta.

	Päijät-Häme	Kunnat (korkein / matalin)
Sairastavuuden kokonaisindeksi	104	Heinola: 115,1 / Hollola: 92
Aivoverisuonitauti-indeksi	122	Asikkala: 172,7 / Sysmä 102,9
Alkoholisairastavuusindeksi	116	Heinola: 152 / Hollola: 87,3
Diabetesindeksi	87	Hartola: 105,1 / Lahti: 82,6
Kuukosairausindeksi	99	Padasjoki 113,8 / Lahti: 96,1
Mielenterveysindeksi	102	Heinola: 110,7 / Hollola: 76,2
Muistisairausindeksi,	105	Heinola: 127,4 / Iitti 87,5
Sepelvaltimotauti-indeksi	96	Orimattila: 114,2 / Padasjoki: 78,7
Syöpäindeksi	106	Padasjoki: 120 / Kärkölä: 90,8
Tuki- ja liikuntaelinsairausindeksi	102	Iitti: 116,6 / Lahti: 97,1

	Päijät-Häme	Kunnat (korkein / matalin)
Työkyvyttömyysindeksi	107	Sysmä: 132 / Hollola: 96
Työkyvyttömyyseläke	108	Sysmä: 141 / Hollola: 96
Sairauspäiväraha	111	Padasjoki: 138 / Hartola: 100
Ammatillisen kuntoutus*	75	Lahti: 79 / Asikkala: 56

Luvut ovat ikävakioitu. Koko maa 100.

* Hartola Iitti, Kärkölä, Padasjoki, Sysmä: ei arvoa

Lähde: Sotkanet.fi

Kuntalaisten hyvinvointi

Keväällä 2023 tehdyn Kouluterveyskyselyn mukaan kaksi kolmesta 8.-9.-luokkalaisesta on tyytyväisiä elämänsä. Tyytyväisyys elämään on laskenut 4.-5.-luokkalaisia (84 % tyytyväisiä) lukuun ottamatta. Pojat ovat selvästi tyttöjä tyytyväisempiä elämäänsä kaikissa vastaajaryhmissä. Tytöt kokevat terveydentilansa huonoksi poikia yleisemmin, ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista miltei puolet. Terveydentilansa keskinertaiseksi tai heikoksi koki 12,5 % 4.-5.-luokkalaisista, neljännes 8.-9.-luokkalaisista ja lukiolaisista sekä kolmannes ammatillisen oppilaitoksen vastaajista.

Terve Suomi 2022-2023 -tutkimuksen mukaan puolet päijät-hämäläisestä aikuisväestöstä kokee elämänlaatusa hyväksi. Korkeasti koulutetuilla elämänlaatu on tuntuvasti parempi kuin matalasti koulutettujen. Yli 75-vuotiailla naisilla elämänlaatu on vähentynyt edelliseen mittaukseen verrattuna, kun se on miehillä parantunut. Elämänlaatu ja koettu terveys näyttävät heikkenevän iän myötä. Työikäisistä (20-64-vuotiaista) yli kaksi kolmasosaa koki terveytensä hyvänä, mutta 65 vuotta täyttäneistä vain noin puolet. Korkeasti koulutetut kokevat terveytensä keskimäärin paremmaksi kuin matalasti koulutetut.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kouluterveyskyselyn mukaan lukiolaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta on lisääntynyt ja on muuhun maahan verrattuna parempi. Tyttöjen ja poikien erot eivät ole yhtä selkeitä kuin muissa vastaajaryhmissä. Huolestuttavin tilanne on 8.-9.-luokkalaisten osalta ja eniten huolta on tytöistä. 16 % perusopetuksen 8.-9.-luokkalaista ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä. Muiden vastaajaryhmien kohdalla myönteiset kokemukset ovat lisääntyneet.

Perheen taloudellisen tilanteen kohtalaiseksi tai huonommaksi kokeneiden määrä on lisääntynyt kaikissa vastaajaryhmissä ja määrä on korkeampi myös muuhun maahan verrattuna. Parhaalta tilanne näyttää 8.-9.-luokkalaisten poikien osalta (27 %) ja heikoimmalta ammatillisessa oppilaitoksissa opiskelevien tyttöjen osalta (50 %). Yleisesti perheen taloustilanteen kokevat huonommaksi ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat.

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan erittäin heikon osallisuuden kokemukset ovat yleisempiä työikäisillä, matalasti koulutetuilla sekä miehillä kaikissa ikäryhmissä. Työikäisten vastaajien kohdalla itsensä täysin tai osittain työkyvyttömäksi kokevien osuus on suurempi Päijät-Hämeessä kuin koko maassa. Osallisuuden toteutuminen on tärkeää myös palveluissa. Päijät-Hämeen hyvinvointialueella osallisuus on lisääntynyt esimerkiksi ikääntyneiden asumispalveluissa ja mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihin on lisännyt hyvinvointia vammaispalvelujen asiakkailta.

Vuonna 2023 toteutettiin uudestaan kohdennettu hyvinvointikysely jalkautumalla palveluihin, joissa haavoittuvassa asemassa olevia kohdataan. Uuden kyselyn (n=271) avulla selvitettiin osallisuuden kokemuksen ja

---

Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä (%), perusopetus 8.-9. luokka

16 %, koko maa 14 %

Hyvät vaikutusmahdollisuudet (koulutyön suunnitteluun) koulussa (%), lukio 1.-2. vuosikurssi

48 %, koko maa 48 %

Erittäin heikko osallisuuden kokemus (%), 20-64 -vuotiaat

10 %, koko maa 10 %

Itsensä täysin tai osittain työkyvyttömäksi kokevien osuus (%), 20-64 -vuotiaat

27 %, koko maa 20 %

Lähde: Kouluterveyskysely 2023, Terve Suomi -tutkimus 2022-2023

hyvinvoinnin lisäksi palvelujen vaikuttavuutta. Vastaajien osallisuuden kokemus oli odotetusti heikko. Osallisuudessa oli suurta vaihtelua eri palveluista tavoitettujen vastaajien välillä. Osallisuuden kokemus oli vahvinta matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa ja heikointa mielenterveyskuntoutujille suunnatussa palvelussa. Kyselyllä saatiin tietoa myös osallisuuden

kokemuksen muutoksesta kuntouttavan työtoiminnan, sosiaalisen kuntoutuksen, kurssitoiminnan sekä yksilövalmennuksen palvelujen aikana (n=52). Tulosten perusteella erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osallisuuden kokemus vahvistui ja muutos oli samansuuntaista mm. koetun terveydentilan ja yksinäisyyden osalta.

Mielen hyvinvointi

Lasten ja nuorten yksinäisyys on Kouluterveyskyselyn mukaan vähentynyt, ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoita lukuun ottamatta. Eniten yksinäiseksi itsensä kokevia onkin ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoissa (21,5 %). Yksinäisyyttä kokevia tyttöjä on kuitenkin poikiin verrattuna vähintään kaksinkertainen määrä joka vastaajaryhmässä.

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan työikäisten yksinäisyyden kokemus on lisääntynyt edellisestä mitauksesta ja on yleisempää kuin 65 vuotta täyttäneillä. Itsensä yksinäiseksi tuntevien yli 65-vuotiaiden osuus on pysynyt ennallaan.

Nuorten pahoinvoinnin ja mielenterveyden haasteiden lisääntyminen alueella huolestuttaa niin kuntien kuin hyvinvointialueen toimijoita. Myös kouluterveyskyselyn mukaan mielialaoireilu on lisääntynyt viime vuosina ja mielen hyvinvointi heikentynyt. Positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana on kokenut neljännes 8.-9.-luokkalaisista. Mielen hyvinvointiin liittyvät erot tyttöjen ja poikien välillä ovat hyvin suuria. Huolta on erityisesti tyttöjen mielenterveydestä kaikissa vastaajaryhmissä. 8.-9.-luokkalaisista ja lukiolaisista aiempaa useampi vastaaja ilahduttavasti kokee, että koulussa on mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista.

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan merkittävä psyykinen kuormittuvuus on yleisempää henkilöillä, joilla on matala koulutus. Merkittävä psyykinen kuormittuneisuus on lisääntynyt, sitä on noin viidesosalla työikäisistä. Näyttäisi, että kuormittuneisuus vähenee iän myötä. 65 vuotta täyttäneistä 10 % kokee merkittävää psyykkistä kuormittuneisuutta.

Mahdollisuus keskustella koulussa aikuisen kanssa mieltä painavista asioista (%), perusopetus 8.-9. luokka
45 %, koko maa 46 %

Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin koulukuraattorilta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut (%), perusopetus 8.-9. luokka
29 %, koko maa 31 %

Vähintään kaksi viikkoa kestänyt masennusoireilu (%), perusopetus 8.-9. luokka
27 %, koko maa 26 %

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20-64-vuotiaat
13 %, koko maa 13 %

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet
9 %, koko maa 10 %

Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%), 20-64-vuotiaat
22 %, koko maa 19 %

Lähde: Kouluterveyskysely 2023, Terve Suomi -tutkimus 2022-2023

Arjen turvallisuus

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan tyytyväisyys oman asuinalueen olosuhteisiin on yleistä aikuisväestön keskuudessa, jopa neljä viidestä vastaajista oli tyytyväisiä. Työkäisistä vastaajista 65 % ja 65 vuotta täyttäneistä puolet kokee päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi. Trendi on laskusuuntainen.

Arjen turvallisuuteen vaikuttavat muun muassa taloutteen ja elinympäristöön liittyvät asiat. Vanhempien alkoholinkäytön haitalliseksi kokeneiden osuus on Kouluterveyskyselyn mukaan laskenut, mutta on edelleen muuta maata korkeampaa. Tytöt kokevat haittaa poikia enemmän ja huolta on erityisesti ammatillisen oppilaitoksen tyttöjen osalta. 20 vuotta täyttäneistä viidennes on joutunut tinkimään ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana, naiset miehiä enemmän.

Ehkäisevän työn toimijoiden huoli lasten ja nuorten kokemasta ja tekemästä väkivallasta lisääntyi mm. väkivallan raaistumisen ja lapsiin kohdistuvien rikosten määrän kasvun myötä. Kouluterveyskyselyn mukaan pojat kokevat tyttöjä enemmän fyysisistä uhkaa, kun taas tytöt kokevat seksuaalista häirintää ja ahdistelua moninkertaisesti poikia enemmän joka vastaajaryhmässä. Poikien kokeman häirinnän määrä on kuitenkin yleisesti noussut ja tyttöjen vähentynyt. Seksuaalista häirintää ja ahdistelua kokevat eniten ammatillisen oppilaitoksen opiskelijat.

Lasten ja nuorten turvallisuuden tunteen kannalta merkittäviä ympäristöjä ovat koti ja koulu. Vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten tekemän väkivallan kokemukset ovat vähentyneet Kouluterveyskyselyn mukaan 8.-9.-luokkalaisten ja lukiolaisten kohdalla ja tilanne on muuhun maahan verrattuna myönteinen.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (%), perusopetus 4.-5. luokka

9,3 %, koko maa 8,6 %

Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysisestä väkivaltaa vuoden aikana (%), perusopetus 4.-5. luokka

17 %, koko maa 16 %

Kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana (%), ammatillinen oppilaitos 1.-2. vuosikurssi

38 %, koko maa 26 %

Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus (%), 20-64 -vuotiaat

80 %, koko maa 82 %

Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi kokeneiden osuus (%), 65 vuotta täyttäneet

50 %, koko maa 55 %

Päivittäisen elämänsä turvattomaksi kokeneiden osuus (%), 65 vuotta täyttäneet

5 %, koko maa 5 %

Fyysisestä tai henkistä lähisuuhdeväkivaltaa kokeneiden osuus (%), 20 vuotta täyttäneet

7 % (naiset 9 %), koko maa 7 %

Rahanpuutteen vuoksi ruoasta, lääkkeistä tai lääkärikäynneistä tinkimään joutuneiden osuus (%), 20 vuotta täyttäneet

22 %, koko maa 21 %

Lähde: Kouluterveyskysely 2023, Terve Suomi -tutkimus 2022-2023

Muiden vastaajaryhmien osalta kehitys on huolestuttava. Lisäksi on huomioitava, että tytöistä henkistä väkivaltaa oli kokenut kaksinkertainen määrä poikiin verrattuna. 8.-9.-luokkalaisista tytöistä jopa 42 % ja pojista 16 % oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huolta pitävien taholta.

Kouluterveyskyselyn mukaan koulukiusattuna olemisen kokemukset ovat lisääntyneet kaikissa vastaajaryhmissä. Eniten kiusattuna olemista kokevat 4.-5.-luokkalaiset tytöt ja 8.-9.-luokkalaiset pojat, mutta ero sukupuolten välillä ei ole iso. Yleisintä kiusaaminen on pojilla. Jopa joka viides 4.-5.-luokkalainen on osallistunut kiusaamiseen. Eniten kiusaamiseen osallistuvat 4.-5.-luokkalaiset pojat ja vähiten lukiolaistytöt. Vähiten kiusaamista koetaankin lukiossa.

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan päivittäisen elämän turvattomaksi kokeminen on melko harvinaista. Turvattomaksi kokeneiden osuus on kuitenkin kasvanut eniten yli 65-vuotiaiden kohdalla. Naiset kokevat enemmän lähisuhdeväkivaltaa kuin miehet. Ikääntyneiden yksinäisyys, taloudelliset huolet ja kaltoinkohtelu herättävät vakavaa huolta ehkäisevän työn asiantuntijaryhmissä ja ikääntyneiden palveluissa.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Kouluterveyskyselyn mukaan 42 % 4.-5.-luokkalaisista liikkuu vähintään tunnin päivässä. Iän karttuessa aktiivisen liikunnan määrä vähenee. Vähintään tunnin päivässä liikkuu 26 % 8.-9.-luokkalaisista, lukiolaisista 19 % ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 17 %. Hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa harrastavien nuorten määrä on vähentynyt. Yläkoulu-

Ylipaino (%),
perusopetus 8.-9. luokka

17 %, koko maa 17 %

Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI $\geq$ 30 kg/m²) (%),
20-64-vuotiaat

28 %, koko maa 24 %

Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian
vähän liikkuvien osuus (%), 20-64-vuotiaat

53 %, koko maa 56 %

Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai
sähkösavuketta (%), perusopetus 8.-9. luokka

10 %, koko maa 11 %

Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20-64-vuotiaat

14 %, koko maa 11 %

Raittius (%), perusopetus 8.-9. luokka

69 %, koko maa 68 %

Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa (%),
perusopetus 8.-9. luokka

9 %, koko maa 9 %

Kokeillut laittomia huumeita ainakin
kerran (%), perusopetus 8.-9. luokka

9 %, koko maa 8 %

Alkoholia liikaa käyttävien osuus
(AUDIT-C) (%), 20-64-vuotiaat

33 %, koko maa 29 %

Alkoholia liikaa käyttävien osuus
(AUDIT-C) (%), 65 vuotta täyttäneet

31 %, koko maa 32 %

Omalla paikkakunnalla helppo hankkia
huumeita (%), perusopetus 8.-9. luokka

60 %, koko maa 53 %

Kannabista 12 viime kuukauden aikana
käyttäneiden osuus (%), 20-64-vuotiaat

5 %, koko maa 5 %

Lähde: Kouluterveyskysely 2023, Terve Suomi -tutkimus 2022-2023

laisvastaajista 27 % ja lukiolaisvastaajista 25 % sekä ammatillisen oppilaitoksen vastaajista 40 % harrastaa hengästyttävää liikuntaa korkeintaan tunnin viikossa. Tytöt liikkuvat poikia vähemmän.

Terveytensä kannalta liian vähän liikkuvien 20–64-vuotiaiden osuus (53 %) on TerveSuomi -tutkimuksen mukaan vähentynyt edellisestä mittauksesta ja yli 65-vuotiaista terveytensä kannalta liian vähän liikkuvia on 66 %. Henkilöiden osuus, joilla on lihavuut-ta, on kasvanut kaikissa vastaajaryhmissä.

Kouluterveyskyselyn mukaan aamupalaa ei syö arkisin noin 32 % 4.–5.-luokkalaista, 43 % 8.–9.-luokkalaista ja 56 % ammatillisen oppilaitoksen vastaajista. Koko maahan ja edelliseen kyselyyn verrattuna tilanne on huonontunut 4.–5.-luokkalaisten ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoiden osalta. Myös koululounaan syö aikaisempaa harvempi. Nukkumiseen liittyen on tapahtunut suurta myönteistä kehitystä yläkoululaisten ja lukiolaisten osalta, erityisesti yläkoululaiset pojat nukkuvat useammin arkena 8 tuntia. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoista 31 %:llä on päivittäin nukahtamisvaikeuksia.

8.–9.-luokkalaisten raittius on lisääntynyt ja päivittäinen tupakkatuotteiden käyttö on vähentynyt. Aiempaa harvempi tyttö juo itsensä tosihumalaan kuukausittain. 8.–9.-luokkalaista pojista 43 % on kuitenkin kokeillut tupakkatuotteita tai sähkösavukkeita. Rahapelaaminen on lisääntynyt niin tytöillä kuin pojilla. 8.–9.-luokkalaista pojista 11 % ja ammatillisen oppilaitoksen pojista 15 % pelaa rahapelejä viikoittain. Pelaaminen, tupakkatuotteiden käyttö ja humalajuominen ovat yleisempää pojilla. Kannabis/huumekokeilua on enemmän pojilla ja ammatillisen oppilaitoksen osalta tytöillä. Eniten huume-kokeilua on Kouluterveyskyselyn mukaan am-

matillisen oppilaitoksen naissukupuolisilla opiskelijoilla, joista 28 % on kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran ja 23 % kannabista vähintään kahdesti. Tytöt kokevat huumeiden hankkimisen poikia helpommaksi kaikissa vastaajaryhmissä.

Terve Suomi -tutkimuksen mukaan alkoholin humalahuuinen juominen on vähentynyt aikuisväestössä. Sen sijaan riskikäyttö ei ole vähentynyt, alkoholin riski-

käyttöä on 40 %:llä työikäisistä miehistä ja 25 %:llä naisista. Näyttäisi, että alkoholinkäyttö vähenee iän myötä.

Työikäisten tupakointi ei ole vähentynyt. Yleisintä tupakointi on henkilöillä, joilla on matala koulutustaso. Yli 65-vuotiaiden tupakointi on pysynyt ennallaan. Kannabista vähintään kerran viimeisen 12 kuukauden aikana käyttäneitä on aiempaa enemmän, erityisesti miehiä.

Palvelujen saavutettavuus ja käyttö

Kouluterveyskyselyn mukaan 8.-9.-luokkalaiset pojat kokevat aiempaa useammin, etteivät ole saaneet tukea ja apua hyvinvointiin kuraattorilta ja terveydenhoitajalta. Tyttöjen kokemus avun ja tuen saannista koulukuraattorilta on parantunut kaikissa vastaajaryhmissä. Yleisesti pojat kuitenkin kokevat saavansa apua ja tukea useammin kuin tytöt.

Terve Suomi -tutkimukseen osallistuneista miehistä viidennes ja naisista reilu neljännes koki saaneensa riittämättömästi lääkärin vastaanottoaikoja tarpeeseensa nähden. Hoitajan palveluja koki saavansa riittämättömästi viidennes naisista ja vajaa viidennes miehistä. Kokemus hoitajan vastaanottopalveluiden riittämättömyydestä on yleistynyt edellisestä mittauksesta.

Sähköisten palvelujen käyttö on lisääntynyt. Ikääntyneet kokevat sähköiset palvelut hankaliksi. Myös työikäisillä on esteitä ja huolia sähköisten palvelujen käyttöön liittyen, miehillä naisia enemmän. Muutosta parempaan suuntaan on kuitenkin tapahtunut.

Sosiaalipalveluiden käyttäjistä 46 % ja terveyspalvelujen käyttäjistä 32 % koki, että hankalat aukioloajat ovat haitanneet palvelun saantia. Matalasti koulutetut kokevat korkeasti koulutettuja yleisemmin, että hankalat aukioloajat vaikeuttavat terveyspalvelujen saantia. Hankalat matkat ovat haitanneet palvelun saantia 35 % sosiaalipalveluiden käyttäjistä ja 27 % terveyspalveluiden käyttäjistä.

Käynyt lukuvuoden aikana (%), perusopetus 8.-9. luokka

14 % koulukuraattorilla, (pojat 9 %, tytöt 19 %) koko maa 13 %

9 % koulupsykologilla, (pojat 6 %, tytöt 11 %) koko maa 10 %

Ei ole saanut tukea ja apua hyvinvointiin kouluterveydenhoitajalta lukuvuoden aikana, vaikka olisi tarvinnut (%), lukio 1.-2. vuosikurssi

10 %, koko maa 13 %

Lääkärin vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneiden osuus (%) tarvinneista, 20 vuotta täyttäneet

24%, koko maa 25%

Hoitajan vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneiden osuus (%) tarvinneista, 20 vuotta täyttäneet

18 %, koko maa 17 %

Asioinut digitaalisesti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisen kanssa, (%) palveluja käyttäneistä, 20-64 vuotiaat

44 %, koko maa 46 %

Asioinut digitaalisesti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilaisen kanssa, (%) palveluja käyttäneistä, 65 vuotta täyttäneet

16 %, koko maa 14 %

Lähde: Kouluterveyskysely 2023, Terve Suomi -tutkimus 2022-2023

Hyte-neuvotteluissa määritellyt muutokset

Ensimmäinen hyte-neuvottelu pidettiin 17.8.2023. Neuvotteluiden tarkoituksena oli muodostaa yhteinen ymmärrys vuoden 2024 hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön keskeisimmistä asioista. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen muutokset kohteiksi nousivat erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointi ja liikkuminen eri ikäryhmissä sekä hyte-prosessien ja rakenteiden vahvistaminen.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen hyte-työn erityisiksi sisällöiksi nostettiin mielen hyvinvoinnin kohentumiseksi tehtävä työ, rikollisuuden, syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisyyn panostaminen ja kohdennettujen tukitoimien vahvistaminen. Liikkumisen edistämiseksi eri ikäryhmissä haluttiin pyrkiä vähän liikkuvien tavoittamiseen ja asukkaiden fyysisen toimintakyvyn kohentamiseen. Sisältöihin liittyvää tietoa on esitelty oheisessa infograafissa.

Hyte-neuvotteluissa määritellyt muutokset

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tila

Mielen hyvinvoinnin kohentuminen

Kouluterveyskysely 2023

8.-9.-luokkalaista

11 %:lla ei ole yhtään läheistä ystävää
15 % tuntee itsensä yksinäiseksi
43 % hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa

Kokemus siitä, että on tärkeä osa luokka- ja kouluyhteisöä on hiukan lisääntynyt muissa vastaajaryhmissä paitsi 8.-9.-lk kohdalla

Kokee kouluinnostusta
41 % 4.-5.lk (v.2021 46 %)

Riittämättömyyden tunne opiskelijana
41 % 4.-5.lk (v.2021 46 %)

Matala itsetunnon taso
13 % 4.-5.lk (v.2021 13 %)

Kokee koulu-uupumusta
16 % 4.-5.lk (v.2021 14 %)

Kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuaan

74 % 8.-9.lk (v.2021 77 %)
80 % lukio (v.2021 82 %)
76 % aol (v.2021 80 %)

Mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana

30 % 4.-5.lk tytöt (v. 2019 20 %)
19 % 4.-5.lk pojat (v. 2019 16 %)

Erittäin heikko osallisuuden kokemus

12 % 8.-9.lk (v.2021 11 %)
9 % lukio (v.2021 9 %)
10 % aol (v.2021 9 %)

Kokenut positiivista mielentervyyttä viimeisen kahden viikon aikana

26 % 8.-9.lk (v.2021 26 %)
28 % lukio (v.2021 31 %)
14 % aol (v.2021 17 %)

Opettajalta saatu välittävä ja oikeudenmukainen kohtelu

46 % 8.-9.lk (v.2021 53 %)
63 % lukio (v.2021 64 %)
74 % aol (v.2021 76 %)

Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus

36 % 8.-9.lk tytöt (v. 2019 19 %)
8 % 8.-9.lk pojat (v. 2019 7 %)

Rikollisuuden, syrjäytymisen ja kiusaamisen ehkäisyyn panostaminen

Yli puolet oppilaita ja opiskelijoita kokee olevansa tärkeä osa luokkayhteisöä, aol-opiskelijoista kaksi kolmesta.

Kouluterveyskysely 2023

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

9,3 % 4.-5.-luokkalaista (koko maa 8,6 %)
9,2 % 8.-9.-luokkalaista (koko maa 7,9 %)
2,1 % lukioalaisista (koko maa 1,7 %)
5,6 % aol opiskelijoista (koko maa 4 %)

Kouluterveyskysely 2023

Fyysisen uhan kokemukset lisääntyneet.

18 % 8.-9.-luokkalaista on kokenut fyysisistä uhkaa vuoden aikana

Kouluterveyskysely 2023

Aiempaa harvempi 8.-9.-luokkalainen on kokenut vuoden aikana

29 % häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua
12 % vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten välistä fyysisistä väkivaltaa
30 % vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten välistä henkistä väkivaltaa

Kouluterveyskysely 2023

Ehkäisevän työn toimijat:

Lasten ja nuorten kokemaa ja tekemää väkivaltaa lisääntyi, ja väkivalta sai uusia muotoja. Henkinen väkivalta ja väkivallan raastuminen, ryöstöt, koulukiusaaminen ja lapsiin kohdistuvat rikokset näkyivät.

Kiusattu tai muita kiusannut on kertunut koulukiusaamisesta koulun aikuiselle

18 % 4.-5.-lk
33 % 8.-9.-lk

Kiusaaminen jatkunut tai pahentunut

61 % 4.-5.-lk
49 % 8.-9.-lk

Kouluterveyskysely 2023

Kohdennettujen tukitoimien vahvistaminen

Lastensuojeluilmoitukset

7913 kpl vuonna 2023
6429 kpl vuonna 2022

Päijät-Hämeen HVA

Kokee saavansa apua silloin, kun sitä todella tarvitsee

69 % 8.-9.lk (v.2021 73 %)
73 % lukio (v.2021 76 %)
71 % aol (v.2021 76 %)

Oppimiseen ja koulunkäyntiin tukea tarvinneista apua erityisopettajalta saaneet

77 % 8.-9.lk (v.2021 81 %)
78 % lukio (v.2021 76 %)
80 % aol (v.2021 80 %)

Hyvinvointiinsa tukea tarvinneista apua kouluterveydenhoitajalta saaneet

83 % 8.-9.lk (v.2021 84 %)
88 % lukio (v.2021 87 %)
89 % aol (v.2021 89 %)

Kouluterveyskysely 2023

Mielialaan liittyviin huoliin tukea ulkopuolisista palveluista saaneet

70 % 8.-9.lk (v. 2021 70 %)
68 % lukio (v. 2021 67 %)
75 % aol (v. 2021 78 %)

Kouluterveyskysely 2023

Liikkuminen eri ikäryhmissä

Vähän liikkuvat tavoitetaan

Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-aikalla korkeintaan 1h viikossa

Kouluterveyskysely 2023

27 % (27)

8.-9.-luokkalaista

25 % (26)

lukion 1.-2.vk

40 % (40)

ammattilaisen 1.-2.vk

Työt liikkuvat poikia vähemmän
Naiset liikkuvat miehiä vähemmän

Liikkuminen vähenee iän myötä

Liikkuminen on lisääntynyt muissa vastaajaryhmissä kuin aol-opiskelijoissa ja 75v täyttäneissä

Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus

TerveSuomi 2023

58 %

20-vuotta täyttäneet

53 %

20 - 64-vuotiaat

66 %

65 vuotta täyttäneet

Liikkuva koulu, varhaiskasvatus ja opiskelu

- 9/10 Liikkuva koulu –kuntaa
- 8/10 Liikkuva varhaiskasvatus –kuntaa, mukana 98 yksikköä 10:stä kunnasta
- 60 % lukioista ja Salpaus mukana Liikkuva opiskelu –ohjelmassa
- 18 koulua tehnyt Liikuvan koulun nykytilan arvioinnin

Virvel 2024

Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan vähintään tunnin päivässä liikkuu

42 % 4.-5.-luokkalaista (koko maa 43 %)
26 % 8.-9.-luokkalaista (koko maa 25 %)
19 % lukioalaisista (koko maa 20 %)
17 % aol opiskelijoista (koko maa 17 %)

Kouluterveyskysely 2023

Vuonna 2023 kuntien liikuntaneuvonnassa oli 467 asiakasta ja 1057 käyntiä

25-54v. suurin asiakasryhmä Hollolassa, Iitissä, Lahdessa, Nastolassa
65-74v. suurin asiakasryhmä Asikkalassa, Heinolassa

Päijät-Hämeen HVA

Asukkaiden fyysinen toimintakyky kohenee

Fyysisen toimintakyky on terveydelle haitallisella tasolla

Movel -mittaus

42 % 5. lk
43 % 8. lk

Toimintarajoitteita terveysongelman vuoksi, osuus (%)

31 % 20-64-vuotiaat (koko maa 31 %)
47 % 65 vuotta täyttäneet (koko maa 47 %)

100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus (%)

14 % 74 vuotiaat (koko maa 13 %)

TerveSuomi 2023

8.-9.-luokkalaista

24 %:lla on vaikeuksia seurata opetusta
15 %:llä huimausta tai heikotusta päivittäin
41 %:llä kipua ainakin kolmessa kehonosassa vähintään kerran viikossa

Vaikeudet keskittyä ja oppia asioita ovat lisääntyneet. Tytöillä on poikia enemmän vaikeuksia kaikissa vastaajaryhmissä.

Kouluterveyskysely 2023

Muutokset huonompaan edelliseen kyselyyn verrattuna merkitty punaisella. Hyvinvointiin, oppimiseen, koulunkäyntiin ja mielialaan liittyviin huoliin saatua tukea ei ole relevanttia arvioida suhteessa edelliseen.

3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet

Suunnittelu- ja raportointiprosessit

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet Päijät-Hämeessä kiinnittyvät yhteisesti hyväksytyihin hyte-kärkiin, jotka ovat osallisuus ja yhteisöllisyys, mielen hyvinvointi, arjen turvallisuus sekä päihteettömyys ja terveelliset elintavat. Hyte-kärkien suuntaisesti tehtävä työ on pitkäjänteistä ja vaikuttavuusperusteista. Kärjet on määritelty vuoteen 2033 saakka.

Hyte-kärkien mukaisen toiminnan tavoitteet ja toimenpiteet määritellään aluevaltuustokausittain laadittavassa alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa. Tavoitteet perustuvat alueelliseen hyvinvointikertomukseen, jossa kuvataan alueen asukkaiden hyvinvoinnin tilaa ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämistoimintaa edellisellä aluevaltuustokaudella.

Hyvinvointialueen, alueen kuntien ja järjestöjen toiminnan ja talouden vuosittaisessa suunnittelussa huomioidaan vuosittaisen hyte-neuvottelun määrittelemät hyte-työn painopisteet. Neuvottelun lähtökohtana toimii vuosittain ilmestyvä hyvinvointiraportti, jossa kuvataan hyvinvoinnin tilaa sekä kuntien ja hyvinvointialueen toimialojen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia edelliseltä vuodelta.

Hyvinvointialueen toimialojen hyte-tavoitteiden toteutumista seurataan hyvinvointialueen osavuosisat-sauksissa.

Alueelliset rakenteet

Päijät-Hämeen kaikissa kunnissa on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä (hyte-työryhmä). Kahdeksassa kunnassa hyte-työryhmänä toimii eri hallinnonalojen ja yhteisöjen edustajista koostuva poikkihallinnollinen ryhmä ja kahdessa kunnassa hyte-työryhmänä on kunnan johtoryhmä. Kuntakyselyn mukaan työryhmissä käsitellään eniten yleisesti hyvinvointiin, liikuntaan, kulttuuriin, ikääntyneen väestön tukemiseen ja osallisuuteen liittyviä asioita. Kaikissa kunnissa on nimetty hyvinvointikoordinaattori tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä. Kunnissa toimii myös kuntakyselyn mukaan 68:lla eri nimikkeellä hyvinvoinnin ja terveyden eri osa-alueita edistäviä työryhmiä ja verkostoja. TEAviisarin mukaan Päijät-Hämeen kuntien terveyden edistämisasiivisuus on 68, joka jää vähän alle koko maan tuloksesta (70).

Alueellinen hyvinvointikoordinaattoreiden verkosto on toiminut vuodesta 2018 alkaen. Verkostoon kuuluvat kuntien hyvinvointikoordinaattorit tai vastaavat, hyvinvointialueen hyte-toimijat sekä Päijät-Hämeen liiton ja yhdistysfoorumien edustajat. Verkosto kokoontui kuusi kertaa ja viime vuonna muun muassa yhteensovitettiin alueen ja kuntien hyvinvointikertomustyötä, sovittiin alueellisen hyvinvointikyselyn toteutuksesta vuonna 2024 sekä päivitettiin verkoston tehtäviä.

Ehkäisevän työn keskeisiä verkostoja ovat alueellinen ehkäisevän työn koordinaatioryhmä sekä kolme substanssiperustaista asiantuntijaryhmää. Koordinaatioryhmään kuuluvat kuntien ehkäisevän työn koordinaattorit sekä mielenterveys- ja päihdejärjestöjen, lähisuhdeväkivalta-työtä tekevän yhdistyksen, seurakunnan, ehkäisevän työn kannalta keskeisten alueellisten verkostojen, ympäristöterveydenhuollon sekä sote-palvelujen edustajat. Koordinaatioryhmä kokoontui kuusi kertaa. Sen jäsenet ovat sitoutuneet alueellisten ehkäisevän työn toimintasuunnitelman toimeenpanon seurantaan, toteutukseen ja kehittämiseen. Lähisuhdeväkivalta-työn, Pelihaittojen ehkäisy ja Mielenterveys ja päihde -asiantuntijaryhmät tuottavat ilmiöpohjaista tietoa toimintasuunnitelman toimeenpanon tueksi ja tukevat asiantuntijuudellaan ehkäisevän työn toimia. Asiantuntijaryhmät kokoontuivat neljä kertaa.

Hyvinvointialueen ravitsemusyksikkö koordinoi alueellisia ravitsemusterveyden edistämisen verkostoja ja työryhmiä, jotka kokoavat eri toimijoita yhteen Päijät-Hämeen alueelta. Tällaisia verkostoja ovat ravitsemusterveyden edistämisen työryhmä, varhaiskasvatus- ja kouluikäisten ruokakasvatustyöryhmät, ikääntyneiden vajaravitsemustyöryhmä, Syödään yhdessä -verkosto ja ruokapalvelupäälliköiden työryhmä. Verkostot kokoontuivat aktiivisesti ja niiden tavoitteena oli jakaa kokemuksia ja hyviä käytäntöjä eri kuntien ja toimijoiden välillä.

Päijät-Hämeen liitto on ollut tärkeä toimija hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Vuonna 2023 kuntien erillisrahoituksella palkattu hyvinvointipäällikkö edisti kuntien ja hyvinvointialueen hyte-yhteistyötä. Päijät-Hämeen liitto koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistä-

miseen liittyvinä alueellisina ohjelmina Päijät-Hämeen maahanmuutto-ohjelmaa vuosille 2021–2025, Päijät-Hämeen kulttuurin suunta 2030-ohjelmaa ja Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelmaa. Liikkuva Päijät-Häme 2030 -ohjelman päämääränä on lisätä päijäthämäläisten fyysistä aktiivisuutta ja vähentää paikallaanoloa.

Hyvinvointialueen rakenteet

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä vastaava toimielin on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta. Lisäksi hyte-toimielinorganisaatioon kuuluvat kunta- ja järjestöyhteistyötä edistävät yhdyspintaneuvottelukunta ja järjestöneuvottelukunta. Tiivistä yhteistyötä tehdään myös asiakas- ja osallisuuslautakunnan kanssa. Hyvinvointialueen toimialat toteuttavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kaikessa toiminnassaan ja ovat määritelleet vuoden 2023 aikana erikseen toimialakohtaiset hyte-tavoitteet.

Hyvinvointialueen Perhe- ja sosiaalipalvelujen toimialalla toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijayksikkö, jonka tehtävänä on koordinoita Lain sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisestä 7 §:n mukaisia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtäviä sekä valmistella toimielinten toimintaa. Yksikkö koordinoi alueella myös Lain ehkäisevän päihde-työn järjestämisestä mukaista ehkäisevää päihdetyötä ja sen rinnalla ”Neljän tuulen mallin” mukaisesti edistävää mielenterveystyötä, lähisuhdeväkivallan ehkäisyä ja digi- ja rahapelihaittojen ehkäisyä. Lisäksi yksikkö koordinoi

yhdyspintatyötä, järjestöyhteistyötä ja elintapaohjauksen järjestämistä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta, puheenjohtajanaan Pentti Lampi, kokoontui vuoden 2023 aikana kuusi kertaa. Lisäksi lautakunta perehtyi neljän ilmiöpöytäkokonaisuuden kautta alueellisiin hyvinvointia haastaviin ilmiöihin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta myönsi järjestöavustuksia ensimmäisen kerran vuonna 2023. Järjestöavustusten jakoperusteet määräytyvät vuonna 2023 hyväksytyjen hyvinvointialueen järjestöyhteistyön mallin sekä hyvinvointialueen järjestöjen avustamisen periaatteiden ja järjestöavustusten pisteytysmallin pohjalta. Järjestöavustuksilta edellytettiin alueen hyte-kärkiin, hyvinvointialueen strategiaan ja ohjelmiin sekä vuosittaisiin painopisteisiin linkittymistä.

Järjestöneuvottelukunta luo yhteistyön rakenteita ja toimintatapoja järjestöjen toiminnan ja palveluiden hyödyntämiseksi päijäthämäläisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Järjestöneuvottelukunnan jäsenet edustavat omaa taustaverkostoaan ja toimivat viestinviejänä verkoston ja järjestöneuvottelukunnan välillä. Järjestöjäsenien lisäksi kokoonpanoon kuuluvat jäsenet maakuntaliitosta, hyvinvointialueelta, oppilaitoksista, yrityksistä ja uskonnollisista yhteisöistä. Neuvottelukunta kokoontui vuoden 2023 aikana viisi kertaa. Järjestöneuvottelukunnan palautekyselyn perusteella järjestöneuvottelukunnan rooli koetaan monipuoliseksi ja tärkeäksi, ja sen toiminnan kehittäminen nähdään olennaisena asiana alueen hyvinvoinnin ja palvelujen laadun parantamiseksi.

Yhdyspintatyön rakenteet

Yhdyspinnalla tarkoitetaan kahden tai useamman organisaation välistä toiminnallista yhteyttä tai liittytäpintaa, jossa korostuu yhdessä tekemisen merkitys. Yhdyspintaneuvottelukunta edistää kuntien ja muiden toimijoiden sekä hyvinvointialueen välistä yhteistyötä, määrittelee vuosittain yhdyspintatyön keskeiset kehittämiskohteet ja järjestää vuosittainen lakisääteinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevan neuvottelun yhteistyössä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnan kanssa. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii hyvinvointialuejohtaja ja varapuheenjohtajana Hollolan kunnanjohtaja. Yhdyspintaneuvottelukunta kokoontui vuoden 2023 aikana viisi kertaa. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen neuvottelu järjestettiin 17.8.2023. Päijät-Hämeen kunnat, Päijät-Hämeen liitto sekä Päijät-Hämeen hyvinvointialue laativat yhteistyöpöytäkirjan, jossa määriteltiin osapuolten välisen yhteistyön tausta ja tarkoitus,

tavoitteet, perusta, pelisäännöt, työnjako ja yhteistyön muodot sekä viestinnän vastuut.

Yhdyspintaneuvottelukunta on tunnistanut Päijät-Hämeessä 12 keskeistä yhdyspintaa. Neuvottelukunta linjasi, että työllisyyden ja työkyvyn arvioinnin yhdyspinta oli yksi keskeisimmistä käsiteltävistä yhdyspinnista vuonna 2023. Lisäksi käsiteltiin kotoutumisen, asumisen ja elinympäristön, joukko- ja palveluliikenteen, varautumisen ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspintoja sekä kartoitettiin keskeiset yhdyspinnoille liittyvät verkostot.

Hyte-kerroin on valtion taloudellinen kannustin kunnille ja hyvinvointialueelle. Kerroin sisältää tulos- ja prosessi-indikaattoreita, joiden edistäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä. Yhdyspintaneuvottelukunta päätti perustaa hyte-kertoimen seurantaryhmän, joka raportoi toiminnastaan neuvottelukunnalle. Seurantaryhmä kokoontui kaksi kertaa syksyllä 2023 käsittelemään hyte-kertoimen indikaattori-kohtaisia tulokortteja.

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimet

Tässä luvussa esitellään kootusti nostoja niistä toimista, joita kunnat ja toimialat sekä erillissuunnitelmien toteutukseen osallistuneet toimijat ovat raportoineet hyte-kärkien toteuttamiseksi vuoden 2023 aikana. Luvussa esitellään myös kuntien itsearviointia toimien laadusta.

Tehdyt toimet on kuvattu yksityiskohtaisemmin tämän hyvinvointiraportin osan 2 kunta-, toimiala- ja järjestökor-tissa sekä osan 3 erillissuunnitelmien infograafeissa.

4.1 Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ravitsemusasioihin toteutui erityisesti hyödyntämällä eri kohtaamisissa saatua tietoa. Ruokaan, syömiseen ja ravitsemukseen liittyvää yhteistyötä tehtiin raatien, neuvostojen, oppilaskuntien ja vanhempainyhdistysten kanssa. Yhteistyössä järjestettiin esimerkiksi kouluruoka-agenttitoimintaa. Ruokakasvatusta edistettiin kouluissa ja varhaiskasvatuksessa Neuvokas perhe/Sapere -ruokakasvatusta tai Maistuva koulu -toimintaa hyödyntäen. Ammattilaisten ruokakasvatusosaamista vahvistettiin erilaisin toimin muun muassa osallistumalla valtakunnalliseen ruokakasvatuksen teemapäivään.

Ehkäisevä työ perustui tietoon ilmiöistä ja niiden ehkäisytöistä, erityisesti päihteiden käytön ja mielen-

terveyden osalta. Osallisuutta tuettiin erilaisten tapahtumien ja yhteistyön kautta, ja kuntalaisille tarjottiin tilaisuuksia osallistua ja vaikuttaa päätöksiin. Ehkäisevän työn teemoissa kuultiin esimerkiksi oppilaskuntia ja neuvostoja. Yhteisöön kuulumista vahvistettiin erityisesti perheissä, kaveri- ja vertaisyhteisöissä, kouluissa, vapaa-ajan toiminnoissa ja ympäristöissä. Erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa mahdollistettiin kokoontuminen ja yhteinen toiminta. Lisäksi tuettiin yhteisön ulkopuolelle jäämisen uhatta olevien kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa tehtiin monipuolista työtä, kuten sähköisen perhekeskuksen käyttöönoton valmistelua ja erilaisten tapahtumien järjestämistä. Kunnat tukivat lasten ja nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä muun muassa oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen kautta. Muut merkittävät osallisuuden tukemisen keinot olivat esimerkiksi Harrastamisen mallin toteutuminen, nuorisotila- ja perhekeskustoiminta, lapsilähtöinen toiminnan suunnittelu ja kaikille avoimet nuorten vaikuttamisryhmät.

Ikäntyneiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistettiin järjestämällä tilaisuuksia ja tapahtumia. Kunnat tarjosivat yhteisten kokoontumisten ja tapaamisten paikoiksi esimerkiksi yhteisöllisiä tiloja. Usean kunnan kohdalla senioriohjaajan työpanos oli merkittävä ikäntyneiden kuntalaisten osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemis-

sa. Kunnat tekivät monipuolista yhteistyötä myös muiden toimijoiden kanssa kuten seurakunnan, yhdistysten ja järjestöjen sekä kolmannen sektorin kanssa.

Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta edistettiin myös monin muin tavoin, kuten osallistuvan budjetoinnin ja erilaisten tapahtumien kautta. Lisäksi perhe- ja sosiaalipalveluissa toimi useita asiakasraateja ja kokemusasiantuntijoi-ta hyödynnettiin laajasti. Järjestöavustuksilla tarjottiin muun muassa yksilöllistä tukea lapsille ja perheille sekä yhteisöllistä toimintaa muun muassa liikuntaryhmissä ja muistelutuokioissa vapaaehtoisille ja ikääntyville.

Kuntien itsearviointi

eri ikäisten yhteisöön kuulumisen vahvistamisen toimista (% kunnista)

Kehittyvä	20 %
Hyvä	70 %
Optimaalinen	10 %

4.2 Mielen hyvinvointi

Ehkäisevässä työssä edistettiin monipuolisesti yksilöiden ja yhteisöjen mielenterveyttä. Erityistä huomiota kiinnitettiin lasten, nuorten, vanhempien ja ikäihmisten yksinäisyyden ja mielenterveysongelmien ehkäisyyn arjen lähiyhteisöissä. Mielenterveyttä edistävä työ liittyi usein tunteiden vahvistamiseen sekä mielekkään tekemisen ja sosiaalisten suhteiden mahdollistamiseen esimerkiksi maksuttoman harrastamisen ja nuorisotoiminnan avulla. Kohdennetut toimet, kuten teemaillat ja vertaisryhmät, tarjosivat mahdollisuuksia vertaisten kohtaamiseen. Mielenterveyteen liittyvää tietoa jaettiin monipuolisesti eri kanavissa ja kampanjat, tempaukset ja teemaviikot toivat näkyvyyttä mielenterveysasioille. Ammattilaisten mielenterveyden puheeksi ottamisen osaamista vahvistettiin koulutusten ja verkostotapaamisten avulla. Kaikille alueen toimijoille tarkoitettua Meillä saa puhua mielenterveydestä -koulutusta kehitettiin ja pilotoitiin. Yhdessä mielessä -hankkeessa valmistui Mielenterveysosaamisen johtamisen toimintamalli ja ammattilaisia koulutettiin mm. vähemmistöryhmien mielenterveyden edistämiseen.

Lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden parissa kehitettiin mielenterveyspalveluja ja koulutettiin ammattilaisia omahoito-ohjelmien käyttöön. Tulevaisuuden Sote-keskus -hanke tuki kolmen näyttöön perustuvan menetelmän (Cool Kids, IPC ja IPT-N) käyttöönottoa ja käyttöä. Näihin koulutettiin 71 ammattilaista. Kuntien varhaiskasvatus- ja opetuspalveluissa oli käytössä useita vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Laajimmin käytössä olevia olivat KivaKoulu, Huomaa Hyvä, Verso ja Piki -toimintamalli. Ikääntyneille tarjottiin kohdennettua toimintaa yksinäisyyden ja turvattomuuden

ehkäisemiseksi, esimerkiksi vertaisryhmiä, kohtaamispaikkoja ja kulttuuritapahtumia sekä ikääntyneiden kuntalaisten yksilöllistä neuvontaa ja ohjausta.

Ruokaan liittyviä positiivisia asenteita ja käytäntöjä tuotiin esille eri toimintaympäristöissä. Elämänlaatua ruuasta -toimintaa testattiin kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden ja ammattilaisten kanssa, ja siitä saatiin hyviä kokemuksia. Ammattilaisia eri toimintaympäristöistä koulutettiin yhteensä 59.

Alueella toteutui viisi Arkeen voimaa-ryhmää ja osallistujia yli yhteensä 57. Ryhmiä oli Lahdessa, Kärkölässä ja Iitissä. Kaikukortin käyttöönottoa valmisteltiin yhteistyössä hyvinvointialueen, kuntien ja eri kulttuuritoimijoiden kanssa.

Järjestöissä tehtiin myös merkittävää työtä tarjoten mielenterveyskuntoutujille, mielenterveyseläkeläisille ja nuorille tukipalveluita kuten taidetyöpajoja, eläinavusteista vapaaehtoistoimintaa ja kriisivastaanottoja.

Kuntien itsearviointi

yksinäisyyden ehkäisyn ja siihen puuttumisen toimista (% kunnista)

Kehittyvä	60 %
Hyvä	40 %

4.3 Arjen turvallisuus

Kunnissa kiinnitettiin huomiota kuntalaisten turvallisuuden ja turvalliseen liikkumiseen. Kuntalaisten turvallisuuden edistämiseksi tehtiin esimerkiksi suunnitelmia ja järjestettiin katupartiointia sekä toteutettiin katusovittelu-toimintamallia. Turvalliseen liikkumiseen liittyen lisättiin liikenneturvallisuuteen liittyvää tiedottamista ja tehtiin erilaisia suunnitelmia liikenneturvallisuuden edistämiseksi ja edistettiin erityisesti koululaisten turvallista liikkumista.

Onnettomuuksien ehkäisemiseksi pelastustoimiala järjesti turvallisuuskoulutusta eri kohderyhmille ja turvallisuuskampanjoita lapsille ja nuorille. Turvallisuusviestinnän eri tilaisuuksissa tavoitettiin 38 160 alueen asukasta. Avoimella viestinnällä pyrittiin parantamaan asukkaiden turvallisuuden tunnetta.

Arjen turvallisuuden toimet lähisuhdeväkivallan ehkäisyssä keskittyivät tiedottamiseen, keskusteluun ja taitojen vahvistamiseen erityisesti lasten ja nuorten parissa. Tiedottaminen ja keskustelu tapahtuivat osana erilaisia kohtaamistilanteita, perustyötä ja oppitunteja. Kiusaamista ehkäistiin kaikissa arjen kohtaamisissa erityisesti lasten ja nuorten parissa vahvistamalla mm. tunne- ja turvataitoja sekä sosiaalisen median taitoja ja tukemalla lasten ja nuorten yhteisöllistä puuttumistansa kiusaamiseen.

Ammattilaisten osaamista lähisuhdeväkivallan puheeksiottamiseen ja ohjaamiseen liittyen lisättiin markkinoimalla ja järjestämällä koulutuksia. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen ammattilaisia koulutettiin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun puheeksiottoon ja ikääntyneiden palveluissa tunnistamiseen ja puheeksiottoon liittyvää osaamista varmistettiin koulutuksellisten kehittämispäivien ja -prosessien avulla sekä toimintamallin kuvaamisella. Useassa kunnassa järjestettiin myös tunne- ja turvataitokoulutuksia opetus- ja kasvatushenkilöstölle. Kunnissa vietiin osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuksien tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja monessa kunnassa niistä viestittiin kuntalaisille.

Ikääntyneiden arjen turvallisuutta parannettiin muun muassa lisäämällä levähdyspenkkejä, järjestämällä esteettömyyskävelyitä ja osassa kunnissa tarjottiin kenkien

liukuesteitä. Ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita huomioitiin kunnan kaavoituksessa ja katusuunnittelussa.

Ikääntyneiden turvallista ravitsemusta tuettiin kunnissa monin tavoin, kuten yhteisöllisillä ruokailumahdollisuuksilla, esitemateriaaleilla ja viestinnällä. Puolet kunnista järjesti haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua päivittäin tai miltei päivittäin, ja kolmasosa kunnista kerran tai pari viikossa. Hyviä esimerkkejä ikääntyneiden arjen ruokailun tuesta olivat myös ylijäämäruuan myynti ja puistoruokailu. Lisäksi seitsemässä kunnassa toteutettiin ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa. Ikääntyneiden parissa toimivien ammattilaisten osaamista vahvistettiin muun muassa markkinoimalla vajaaravitsemuksen hoidon pikaohjetta.

Järjestöavustuksilla mahdollistettiin mm. vapaahetkiä omaishoitajille ja tukea seksuaalirikosten uhreille.

Kuntien itsearviointi kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen toimista (% kunnista)

Kehittyvä	20 %
Hyvä	70 %
Optimaalinen	10 %

4.4 Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Päihteettömyyden ja terveellisten elintapojen edistämiseksi tehdyt toimet perustuivat tiedon jakamiseen, taitojen lisäämiseen, osallistamiseen ja yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Kuntien verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa jaettiin aktiivisesti tietoa päihdehaittoista ja niiden vähentämisestä. Lisäksi kuntalaisille tarjottiin mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa päihdehaittojen ehkäisyyn erilaisten tilaisuuksien, kuten teemailtojen, keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien kautta. Kunnissa pyrittiin vaikuttamaan erityisesti lasten ja nuorten päihteettömyyden edistämiseen oppitunnein ja vanhempainilloin. Ammattilaisten osaamista lisättiin päihdeiden käytön puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyen ja sote-keskusten ammattilaisten päihdeosaamista vahvistettiin erityisesti tarpeen tunnistamisen, puheeksioton sekä lievien ja keskivaikeiden päihdeongelmien hoitoon liittyvillä koulutuksilla. Lasten ja nuorten päihdeidenkäytön puuttumisen mallia levitettiin kouluihin ja oppilaitoksiin. Pelihaittojen ehkäisyssä hyödynnettiin eri kohtaamisissa saatua tietoa, ja sitä välitettiin sekä asukkailla että ammattilaisille eri viestintäkanavien ja kohtaamisten kautta.

Audit-C:n ja mini-intervention käyttö laajentui hyvinvointialueella vammaispalvelujen asiakasohjaukseen ja päiväaikaiseen toimintaan, työikäisten palvelutehtävään, perhesosiaalityöhön ja lastensuojeluun sekä avosairanhoidon palveluihin. Audit-C-seuloja tehtiin yhteensä

8600 kpl (2022 9990 kpl). Riskikäyttäjiä seulotuista potilaista oli 12,9 % (2022 14,7 %). Mini-interventio tehtiin 44,2 %:lle riskipisteet ylittäneistä (2022 42,6 %). Testin kattavuus oli 4,7 % (2022 5,1 %) ja mini-interventioaktiivisuus 44,2 %. Suorituspaikkoja oli yhteensä 143 (2022 161).

Ravitsemuksen osalta kuntalaisille välitettiin tietoa terveyttä edistävästä ja kestävästä ruokavalinnoista ja säännöllisen ruokarytmin tärkeydestä osana kohtaamisia, perustyötä, ryhmätoimintaa ja oppitunteja. Koulutuksilla ja verkostotapaamisilla tuettiin ammattilaisten osuamista ravitsemusasioissa. Vuosittaisen ravitsemuspäivän teemana oli ratkaisuja syömisen pulmiin, ja siihen osallistui 150 ammattilaista. Neljässä kunnassa tuettiin oppilaiden jaksamista oppitunneilla maksuttomalla aamu- tai välipalalla. Asikkala tarjosi ainoana kuntana maksutonta välipalaa kaikille esikoulusta lukioon. Pääruean kasvisvaihtoehto toteutui 7/10 kunnan ala- ja yläkoulussa. Hyvinvointialueen ravitsemusyksikkö tarjosi ravitsemusasioissa tukea tarvitseville kuntalaisille ravitsemusterapiaa yli 5500 vastaanottokäynnillä.

Liikuntaneuvontaan osallistui vuoden aikana 468 henkilöä, mikä oli enemmän kuin edellisenä vuonna. Kunnissa viestittiin myös monipuolisesti liikunnan merkityksestä hyvinvoinnille ja lisättiin ammattilaisten osaamista liikkumisen edistämiseen muun muassa järjestämällä koulutuksia. Kolme kuntaa toi esiin joko ikääntyneiden mahdollisuuden maksuttomaan uimahallin käyttöön tai kunnan järjestämän kuljetuksen toisen kunnan uimahallille.

Suun terveydenhuollossa edistettiin terveellisiä elintapoja. Esimerkiksi terveystalvonnasta annettiin 26 asiakkaalle ja virtuaaliammashoitajalla oli yhteensä

2481 käyntiä Hollolan ja Orimattilan sote-keskuksissa. Virtuaaliammashoitaja antaa vinkkejä omahoidon toteuttamiseen.

Hyvinvointialueella otettiin käyttöön yhtenäinen alle 25-vuotiaiden ehkäisyneuvonnan toimintamalli, ja seksuaaliterveyden edistämiseksi toteutettiin sosiaalisen markkinoinnin kokeilu. Maksuttoman raskaudenehkäisyneuvonnan kokeilun aikana yli 4500 nuorta.

Kohdunkaulan syövän seulontaan osallistuneiden määrä laski, 70 % kutsutuista osallistui, (vuonna 2022 72 %) Osallistumisprosentti vaihtelee merkittävästi kunnittain ja ikäryhmittäin. Huonoiten seulontaan osallistuvat nuoremmat ikäryhmät. Suolistosyöpäseulontaan osallistuneiden määrä kasvoi.

Kuntien itsearviointi ravitsemusterveyden edistämisen toimien toteutumuksesta (% kunnista)

Kehittyvä 50 %
Hyvä 50 %

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä hyvinvointiraportissa on kuvattu päijäthämäläisten hyvinvoinnin tilaa vuonna 2023, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita kunnissa ja alueella, sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtyjä toimenpiteitä.

Vuosi 2023 oli hyvinvointialueen toiminnan aloitusvuotena monin tavoin erityinen. Vuotta on kuvattu rakenteiden vuodeksi, jonka aikana myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet Päijät-Hämeessä muotoutuivat käytännön toiminnan kokemusten myötä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnan toiminnan aloittaminen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutoimielimenä näkyi myönteisenä kehityksenä hyte-rakenteissa. Hyvinvointialueen erityinen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä omassa toiminnassaan näkyi toimialoilla tehtävässä työssä ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja yhdyspintatyön asiantuntijajaksikon perustaminen mahdollisti osaltaan toiminnan rakenteiden vahvistamista. Järjestöyhteistyö organisoitui merkittävällä tavalla mahdollistaen myös järjestöjen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaedellytysten tukemisen. Kuntayhteistyö sai vahvan perustan kuntien,

hyvinvointialueen ja maakuntaliiton laatimasta yhteistyöpöytäkirjasta ja kunnat myös resursoivat eri tavoin omia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteitaan. Ensimmäinen hyte-neuvottelu linjasi vuoden 2024 hyte-painopisteitä ja loi hyvän pohjan alueellisen vuosisuunnitelun rakenteelle. Hyte-kertoimen seurantatyöryhmän perustaminen nosti näkyville hyte-yhteistyön taloudelliset mahdollisuudet - Päijät-Häme sai hyte-kertoimeen perustuvaa valtionavustusta vuodelle 2023 yhteensä noin 12 miljoonaa euroa.

Hyvinvointialueen toimijat ovat tässä raportissa nostaneet esille vuoden 2023 ilon ja huolen aiheitaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ja kuntalaisten hyvinvoinnin tilassa. Ilon aiheita ovat olleet nuorten kohdalla vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten tekemän väkivallan kokemusten väheneminen, lisääntynyt kokemus siitä, että on mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista koulussa, myönteinen kehitys nukkumisessa ja lisääntynyt raittius sekä vähentynyt tupakkatuotteiden käyttö. Aikuisväestön osalta tyytyväisyys oman asuinalueen olosuhteisiin on yleistä ja terveysliikuntasuosituksen mukaisesti liikkuvien määrä on lisää-

tynt. Osallisuus on lisääntynyt ikääntyneiden asumispalveluissa ja mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihin on lisääntynyt hyvinvointia vammaispalvelujen asiakkailla.

Huolta hyvinvoinnin tilasta ovat aiheuttaneet nuorten pahoinvointi, mielenterveyden haasteet, päihdeongelmat, lasten ja nuorten vähäinen liikkuminen ja heikentyvä fyysinen toimintakyky sekä ikääntyneiden yksinäisyys, taloudelliset huolet ja kaltoinkohtelu. Sukupuolten väliset erot hyvinvoinnissa eivät tule riittävästi huomioiduksi ja haastavat, mutkikkaat ja pitkälle edenneet tilanteet perheissä sekä lasten, nuorten, työikäisten ja ikääntyneiden kohdalla kertovat varhaisen tunnistamisen heikkoudesta.

Päijät-Hämäläiset kunnat, hyvinvointialue, järjestöt ja muut toimijat ovat toteuttaneet vuonna 2023 itsenäisesti ja yhteistyössä toistensa kanssa suuren määrän erilaisia toimia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Kuntien tekemän itsearvioinnin perusteella 20 %:ssa hyvinvointialueen kunnista asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden sekä arjen selviytymisen tukemisen toimet ovat kehittyvällä tasolla, 70 %:ssa hyvällä tasolla ja yhdessä jopa optimaalisella tasolla. Vaikuttavuusketjuteorian mukaan vaikuttavuus syntyy käytettävissä olevien resurssien tavoitteita kohti tuottamien yhtäaikaisten panosten kautta. Näin tarkasteltuna Päijät-Hämeen hyte-toimijoiden työskentely yhteisiä, hyte-kärkien määrittelemiä, tavoitteita kohti voidaan arvioida vaikuttavuuden näkökulmasta perustelluksi valinnaksi. Vuoden 2023 aikana sovittiin, että hyte-kärkien suuntaista työskentelyä jatketaan valtuustokaudet ylittäen. Tämä mahdollistaa jatkossa myös toivottavasti paremmin pitkäjänteisen toimien vaikuttavuuden tarkastelun.

Hyvinvointialueen vuodelle 2024 aloittama ilmiöpohjainen budjetointipilotti mahdollistaa lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin edistämisen ilmiötasoisen tarkas-

telun. Planetaarisen terveyden ja kestäväen hyvinvoinnin teemat näkyivät vielä melko vähän hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen teoissa vuonna 2023, vaikka hyvää yhteistyötä on aloitettukin mm. Luontoaskel terveyteen -ohjelman kanssa. Hyte-tiedolla johtamiseen tarvitaan kehittyneitä kansallisia ja alueellisia välineitä. Eri menetelmin toteutetun elintapaohjauksen tulee olla kiinteä osa sote-keskusten toimintaa. Alkoholin riskikäyttö tulee tunnistaa yhä useammin ja sen vähentämiseen on oltava tarjolla vaikuttavia välineitä. Eriarvoisuuden vähentä-

minen, stigman ja syrjinnän vastainen työskentely ja heikoimmassa asemassa olevien osallisuuden vahvistaminen ovat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kovaa ydintä. Nämä vuoden 2023 aikana esille nousseet hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön kehittämiskohteet on syytä huomioida seuraavaa alueellista hyvinvointisuunnitelmaa laadittaessa.

Seuraavassa osa 2:ssa esitellään kunta-, toimiala- ja järjestökortteina tarkemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämistoimintaa alueella.

OSA 2

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Päijät-Hämeen kunnissa, hyvinvointialueella ja järjestöissä

Kuntakortit

Asikkala

Asukasluku (12/2023)

7 970

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

16,3 %

Koulutustasomittain 2021

339,6

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

90,9

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

13,6

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

67 / 19 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

100

Sairastavuus-
indeksi 2021*

102,8

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

115,5

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	25,7		25,8	34	60
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	15,1		15,9	68	45
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	7,3	9,4		59	49
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	1,5	1,4		62	53
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,6	8,4		43	44
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	360,1	328,1		44	62

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisääntyminen perhekeskuksen ja seniorikeskuksen käyttäjillä. • Nuorten kokemuksen mukaan koulussa on aikuisia, joille voi kertoa painavista asioista. • Isolla osalla nuorista on hyvä puheyhteys vanhempien kanssa. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avoin varhaiskasvatustoiminta Perhekeskus Ilossa. • Yhteisökasvattaja toimii varhaiskasvatuksessa. • Kalmarifest ja ikääntyneiden hyvinvointimessut. • Laaja tarjonta eri palveluissa. • Verkostojen kanssa yhdessä tehty toiminta. • Liikuntaneuvonnassa on tasaisesti kävijöitä ja liikuntaryhmät ovat täynnä. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö on hyvää. • Eri verkostot ovat aktiivisesti mukana (Perhekeskus ja seniorikeskus). • Vaikuttamistoimielinten aktiivinen osallistuminen päätöksentekoon.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten pahoinvointi. • Mielenterveyden haasteet kaikissa ikäryhmissä. • Lasten ja nuorten fyysinen kunto on huolestuttavalla tasolla. (Move-mittaukset) <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palveluiden kohdentaminen oikein. • Lahden läheisyys – palvelut keskittyneet keskuskaupunkiin. • Kuntatalous. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuntatalouden kehittyminen. • Kuntalaisten aktiivisuuden vähentyminen.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Toteutettu kouluruoka-agenttitoimintaa.
- Toteutettu osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere) ja perusopetuksessa (Maistuva koulu) ja tehty ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi).
- Toteutettu seniorikeskuksen toimintaa ja tarjottu senioriohjaajan palveluita.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa neljän tuulen ilmiöiden parissa tehtävään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, kuten Valintojen polut -illoissa viidellä vuosiluokalla ja ikääntyneiden luentosarjaan liittyen ja tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa.
- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä ja ikääntyneiden yhteisöissä.
- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa ruokaan ja syömiseen liittyviin asioihin.

- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista kouluvalmentajan, koulunuorisotyöntekijän, varhaiskasvatuksen yhteisökoordinaattorin ja luokkakohtaisten keskustelujen avulla sekä tukemalla integraatiota opetus- ja kasvatuspalveluissa.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilas-kuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa ja kokemusasiantuntijatietoa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen.
- Toteutettu Vanhus- ja vammaisneuvoston avoimia kokouksia.
- Järjestetty luentoja ikääntyneille.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Osallistettu kuntalaisia erilaisin kyselyin, esim. Perhekeskuskysely.
- Järjestetty yhdistys- ja kyläiltoja.
- Toteutettu monialaiset Valintojen polku -illat 1., 5., 6. ja 8.luokkien oppilaille sekä lukion 1. vuosikurssin opiskelijoille.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet	
<p>Toimet lähiyhteisöissä</p> <ul style="list-style-type: none"> Järjestetty ikääntyneiden hyvinvointimessut. <p>Osallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten, vanhempien ja ikääntyneiden parissa mm. kouluvalmentajan, koulunuorisotyöntekijän ja yhteisökasvattajan työllä ja senioriohjaajan palveluissa ja toiminnassa. <p>Viestintä</p> <ul style="list-style-type: none"> Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä. Tiedotettu yksinäisyyden ja turvattomuuden ehkäisyyn liittyvästä toiminnasta työikäisille, maahanmuuttajille ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa oleville. Viestitty myönteisellä tavalla terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.	<p>Osaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta. Järjestetty ammattilaisille koulutusta kuntalaisten tunne- ja turvataitojen, arjen taitojen ja/tai itsetuntemuksen lisäämiseksi. Järjestetty opetus- ja kasvatuspalveluissa pedagogiseen turvallisuuteen liittyvää koulutusta kohtaamisesta, tunnetaidoista ja traumatietoisesta lähestymistavasta. Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä sekä tapahtumissa ja tempauksissa. <p>KUNNAN NOSTOT</p> <ul style="list-style-type: none"> Toteutettu monialaiset Valintojen polku -illat 1., 5., 6. ja 8. luokkien oppilaille sekä lukion 1. vuosikurssin opiskelijoille. Järjestetty ikääntyvien luentotilaisuuksia eri teemoin. Järjestetty yhteisiltia srk:n kanssa mielen hyvinvointiin liittyen.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten parissa myös maahanmuuttajat ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevat huomioiden mm. erilaisten menetelmien ja mallien, taitojen lisäämisen avulla. Keskeisiä tekoja olleet varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekeminen, ryhmäytymis- ja teemapäivät peruskoulussa ja tukioppilastoiminta yläasteella.
- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.
- Tuettu erittäin monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa, vapaissa arjen yhteisöissä sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa.
- Toteutettu Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelman mukaisia toimenpiteitä osana ikääntyneen väestön asuin ympäristön huomiointia ja kehittämistä.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuin ympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä ikääntyneen väestön asiointikiyrimahdollisuus koulukyödin yhteydessä.
- Huomioitu ikääntyneiden asuin ympäristön tarpeita muun muassa Aniankedon kaavassa.

Osallisuus

- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden ruoka- ja ravitsemusasioita monin tavoin, kuten yhteisöllisillä ruokailumahdollisuuksilla.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta. Järjestetty koulutusta.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja tuotu niitä esille tapahtumissa osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa.

KUNNAN NOSTOT

- Päivitetty kiusaamiseen puuttumisen toimintaohjelma varhaiskasvatuksessa.
- Laadittu perhekeskus Ilon arvot ja toimintaperiaatteet yhdessä käyttäjien kanssa.
- Toteutettu liikenneturvallisuuden parannukset.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Mahdollistettu kuntalaisten terveyttä edistävät ja kestävät ruokavalinnat kunnan eri toiminnoissa.
- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta kaikilla kouluasteilla ja henkilöstöravintolassa, esim. kasvisruoka toisena pääruokavaihtoehtona ja salaattit erillisinä komponentteina.
- Tarjottu maksutonta välipalaa kaikille oppilaille esikoulusta lukioon.
- Tarjottu työttömien pajalla 2 €:n yhteisöllinen lounas päivittäin ja Perhekeskus Ilossa edullinen perhelounas 2 kertaa viikossa.
- Mahdollistettu ravitsemusohjaus kaikille kuntalaisille osana liikuntaneuvontaa.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyen kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista kulttuurihyvinvoinnin ja liikkumisen edistämisestä kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu monialaiset Valintojen polku -illat 1., 5., 6. ja 8. luokkien oppilaille sekä lukion 1. vuosikurssin opiskelijoille.
- Järjestetty Kalmarifest nuorivaltuuston toimesta.
- Järjestetty ikääntyneille suunnattuja luentoja.

Hartola

Asukasluku (12/2023)

2 529

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

20,5 %

Koulutustasomittain 2022

266,4

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

104,8

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

19,8

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

67 / 19,2 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

92

Sairastavuus-
indeksi 2021*

98,2

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

120,6

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	27,3		**	38	69
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	32,3		**	56	58
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	19,3	22,6		67	33
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	1,6	1,4		41	54
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	9,5	8,8		58	56
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	414,6	419,5		44	59

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

** Tietoa ei ole saatavilla liian pienen oppilasmäärän vuoksi.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sairastavuus vähentynyt (mm. sairastavuusindeksi, PYLL tulokset naisten osalta). • Huumeisiin, rikollisuuteen ja turvallisuuteen liittyvissä indikaattoreissa selvää parannusta. • Työikäisten mielenterveyteen liittyvissä indikaattoreissa selvää parannusta, ja mielenterveysindeksi selvästi parempi kuin koko maassa keskimäärin. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taiku-hanke, jossa on toteutettu monipuolisia kohtaamisen ja taiteen mahdollisuuksia kaikenikäisille. • Liikuntaneuvonta ja -ohjauspalvelut järjestetty yhteistyössä Sysmän kanssa. • Sujuva ja toimiva yhteistyö eri toimijoiden ja organisaatioidenkin välillä. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelman suunnittelu ja valmistuminen. • Kuntien ilmastosuunnitelmat -hankkeeseen osallistuminen, jossa yhtenä teemana kestävä elämäntavat ja viestintä. Hankkeeseen liittyen suunniteltiin kevätkaudella 2024 toteutettavaa asukasraatia.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vain harvalla lapsella ja nuorella hyvät empatiataidot, määrä selvästi pienempi kuin koko maassa ja Päijät-Hämeessä keskimäärin. • Alkoholisairastavuus ja alkoholiin liittyvät kuolemat. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen sekä kaikenikäisten päihdepalvelujen saavutettavuus ja riittävyys (palveluja Lahdessa). • Hankkeiden turvin toteutettavien palvelujen ja toiminnan jatkuvuus (esim. liikuntaneuvonta, koulunuorisotyö ym.). <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Resurssien väheneminen.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä ja vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä työyhteisöissä.
- Toteutettu osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere) ja perusopetuksessa (Maistuva koulu), ja tehty ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi).
- Jalkauduttu kylille vanhus- ja vammaisneuvoston, johtoryhmän ja kyläyhdistysten yhteistyönä.
- Tuettu kolmannen sektorin pitämää aktiivista ja monipuolista toimintaa.
- Järjestetty vanhustenviikon tapahtumia paikallisten ja alueellisten toimijoiden yhteistyönä.
- Järjestetty retkiä ja tapahtumia, toteutettu yhteinen henkilökortin/passin hakuretki Heinolaan.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa mielenterveyteen liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä hyödyntämällä kokemusasiantuntija-osallisuutta. Vanhus- ja vammaisneuvosto jalkautunut johtoryhmän kanssa tekemään kuntalaisille kyselyä. Päänteidenkäyttöön, digi- ja rahapelaamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvään ehkäisevään työhön hyödynnetty perustyössä saatua tietoa.

- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista koulun ja harrastamisen Suomen mallin kerhojen, kaveri- ja vuorovaiikutustaitojen harjoittelun lisäämisen, harrastamisen taloudellisen tukemisen, lapsilähtöisen toiminnan suunnittelun ja kaikille avoimen vaikuttajatoiminnan avulla.
- Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen.
- Toteutettu Juttutupa-toimintaa säätiön, kunnan ja yrityksen yhteistyönä.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Tehty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat toiminnallisesti ja kuntalaisia osallistaen.
- Suunniteltu ja toteutettu Pumptrack-rata ja puisto kolmannen sektorin, yksityishenkilöiden, yrittäjien ym. toimesta.
- Kehitetty osallistuvaa budjetointia vuodelle 2024.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Kokeiltu Elämänlaatua ruuasta -toimintaa työpajalla.
- Käytössä useita vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten, vanhempien, ikääntyneiden ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa esimerkiksi tiedottamalla, lisäämällä lasten kaveri- ja tunnetaitoja, järjestämällä kohdennettua toimintaa, kuten ikääntyneiden asiointiavustajapalveluja ja osallistumisen mahdollisuuksia esim. Juttutuvalla ikääntyneille.
- Tuettu yksinäisten tai yksinäisyyden uhatta olevien työkäisten ja maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen. Järjestetty koulutusta. Markkinoitu läheisten huomioimiseen liittyviä koulutuksia.
- Järjestetty ammattilaisille koulutusta kuntalaisten tunne- ja turvataitojen, arjen taitojen ja/tai itsetuntemuksen lisäämiseksi.
- Järjestetty Nuoren mielen ensiapu -koulutusta joukolle koulun ja nuorisopalvelujen henkilöstöä, koulutettu koulun henkilöstöä varhaisen tunnistamisen ja puheeksioton teemoista ja järjestetty 3-osainen Mielenterveys oppimisympäristöissä -webinaari varhaiskasvatuksen henkilöstölle.
- Järjestetty Mielenterveyden ensiapu 2 -koulutusta ammattihenkilöille.
- Lisätty monipuolisin tavoin tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi niin verkostoissa, perustyössä kuin monipuolisella viestinnällä.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty henkilöstön koulutuksia.
- Tarjottu monipuolista toimintaa ja tapahtumia kunnan ja kolmannen sektorin toimesta.
- Järjestetty Jari Sinkkosen avoin luento.

Arjen turvallisuus

Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten parissa maahanmuuttajat huomioiden sekä työyhteisöjen parissa mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien, oppituntien, yhteisöllisen puuttumisen ja sosiaalisen median turvataitojen vahvistamisen avulla. Keskeisiä toimia olleet KiVa-koulu -toiminta ja Poliisin vierailu.
- Tuettu erittäin monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa, vapaissa arjen yhteisöissä sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa.
- Toteutettu kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelmaa ja tehty katusuunnitelmat jalankulun olosuhteiden kehittämiseksi mm. senioriasuntojen lähistöllä.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä palvelu- ja asiointiliikennettä sekä asiointiavustajapalvelua sekä järjestämällä uimahallikuljetuksia naapurikuntaan.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua ja ruuanvalmistusta/ravitsemusaiheista ryhmätoimintaa päivittäin tai lähes päivittäin sekä ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viety osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa tietoon lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja viestitty niistä kuntalaisille.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.

KUNNAN NOSTOT

- Edistetty yhteistyötä poliisin kanssa mm. johtoryhmän ja koulun toimesta.
- Järjestetty katupartiointi Hartolan Vanhempainyhdistys ry:n toimesta nuorten häiriökäyttäytymisen ehkäisemiseksi.
- Järjestetty turvallisuustaitojen harjoittelua ja turvakävelyä kunnan toimitiloissa.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä
Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa tarjoamalla kasvisruokaa viikoittain ja salaattit erillisinä komponentteina.
- Mahdollistettu ravitsemusohjaus kaikille kuntalaisille osana liikuntaneuvontaa.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta päihteisiin liittyen.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista kulttuurihyvinvoinnin ja liikkumisen edistämisestä kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty Päihdeputki 6.-9.-luokkalaisille Hartolan ja Sysmän kunnan yhteistyöllä.
- Järjestetty toimintakyvyn edistämisen iltapäivä Vanhustenviikolla 2023.
- Toteutettu monipuolista ja osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Heinola

Asukasluku (12/2023)

17 963

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

17,2 %

Koulutustasomittain 2022

311,5

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

88,5

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

15,8

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

71 / 20,3 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

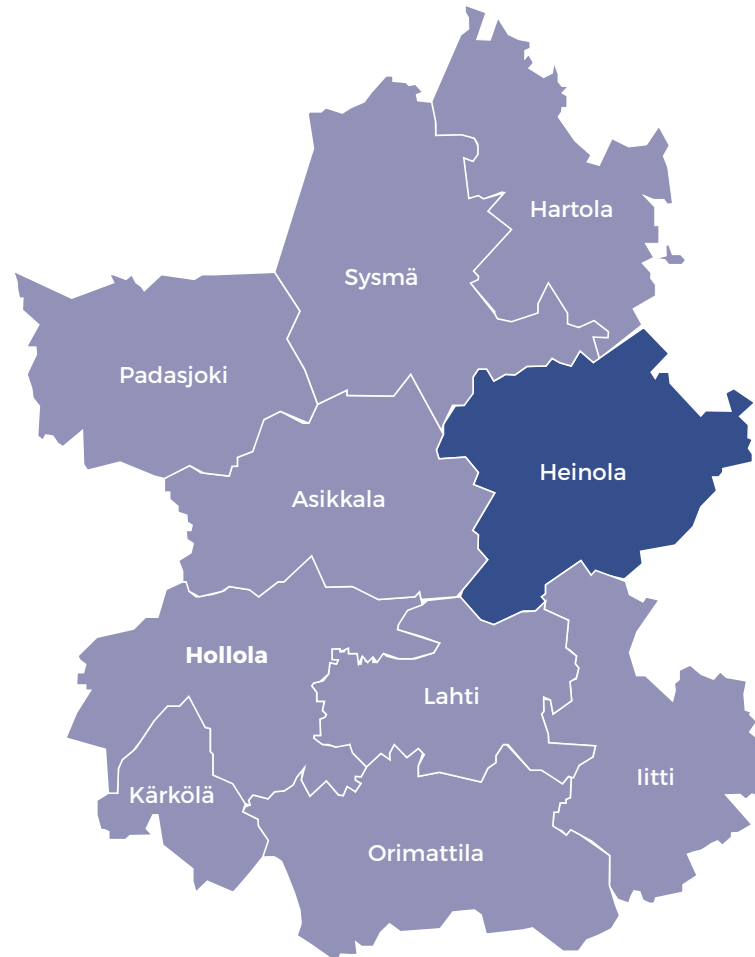
72

Sairastavuus-
indeksi 2021*

115,1

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

130,0

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	23,8		33,3	36	41
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	21,2		25,4	51	40
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	10,8	9,5		67	54
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	2,8	2,7		60	49
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	9,9	9,8		44	42
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	297,3	268,2		44	62

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omatoimista harrastamista on valtakunnan tasoa enemmän sekä vähän liikkuvia on saatu harrastemallin piiriin. • Työttömien aktiivointiaste noussut vaikeimmista koronavuosista, eli aktiivisten työvoimapolitiittisten palveluiden piirissä olevien määrä. Pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut. • Aktiivinen, kantaa ottava ja osallistuva ikääntyneiden joukko. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ennalta ehkäisevien palvelujen järjestäminen ja niiden saatavuus. HVA-uudistuksen siirtymä sujui hyte-näkökulmasta hyvin. Kaupungille jäänyt hyte-toiminta vahvistui. • Laaja ja sitoutunut hyvinvointityöryhmä ja toimijaverkosto. Kokousten teemoitus. Kolmannen sektorin rooli toteutuksessa. Kohtaamisten aamukahvit kokoavat kuukausittain järjestö- ja vapaaehtoistoimijoita yhteen. • Aktiiviset vaikuttamistoimielimet. Mm. vanhusneuvoston työpajatyöskentely ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelman rakentamisessa ja seurannassa. <p>Kestävä hyvinvointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyte-työn rakenteet ovat kestäväällä pohjalla ja monitoimijaiset, joten muuttuviin tarpeisiin vastaaminen on ketterää. • Asiakkaat kertovat toiminnan hyödystä, saavat apua omatoimiseen asioiden hoitamiseen. • Hyvinvoinnin edistämisessä on pystytty huomioimaan haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä. Esim. Mama's cafen naisten monikuluttuurinen kahvitunti.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Päihteiden käyttö. Kokemus huumeiden helposta saatavuudesta ja niiden käyttö sekä sähkötupakan käyttö. • Heinolassa on asukkaita, joilla on haasteita monella elämän osa-alueella ja syrjäytyneisyyttä. • Jengiytyminen ja sen ihannoiti. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Järjestetty toiminta ja nostetut teemat eivät tavoita aina kohderyhmäänsä. Pohdinnassa on, onko perinteisten vanhempainiltojen aika ohi? • Polarisoitumisen ilmiö haastaa tarpeisiin vastaamista. Kuilu iso hyvinvoivien ja haasteiden kanssa elävien välillä. • Toimijaverkoston oman perustoiminnan merkityksen tunnistaminen hyte-työn kokonaisuudessa. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organisaatiouudistusten ja lakimuutosten vaikutus hyte-työskentelyyn työllisyyden sekä toimeentulon ja kotoutumisen kautta edistettävään hyvinvointiin. Tulevissa uudistuksissa onnistuminen. • Koordinointiin edelleen panostaminen, sillä se mahdollistaa muiden resurssien optimaalisemman hyödyntämisen poikkihallinnollisissa verkostoissa. • Asenteet muuttuvat joskus hitaasti. Piilorasismi ja ennakkoluulot.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä ja vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä työyhteisöissä ja asuinyhteisöissä.
- Toteutettu varhaiskasvatuksessa osallistavaa ruokakasvatusta (Neuvokas perhe/Sapere) ja ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi).
- Hyödynnetty perusopetuksessa osallistavaa ruokakasvatusta (Maistuva koulu).
- Toteutettu Ikääntyneiden työryhmän toimintaa yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.
- Rakennettu Ikäihmisten kulttuuripolkua yhteistyössä ikääntyneiden yliopiston kanssa (JYU ja Päijät-Hämeen kesäyliopisto).
- Järjestetty digiaputoimintaa.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa neljän tuulen ilmiötä ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa ja osallistamalla kehittämiseen. Mielenterveyteen liittyen on tehty yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien, oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa ja päihteisiin ja digi- ja rahapelaamiseen liittyen on hyödynnetty kokemusasiantuntijuutta.
- Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa ruokaan ja syömiseen liittyviin asioihin.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista Heinolan harrastemallia toteuttamalla, nuoria kesätyöllistämällä, erityisen tuen integroinnilla osaksi perustoimintaa, erityislasten liikuntakerhotoiminnalla sekä nuorisopalvelujen erityislasten kerhotoiminnalla.

- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja osittain palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa ja kokemusasiantuntijatietoa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen
- Järjestetty yhdistysvierailuja sekä mahdollistettu ajankohtaisista asioista kertominen ja kuuleminen.
- Järjestetty ikääntyneille päivätoimintaa ja muistelupiirejä.
- Toteutettu vanhusneuvoston työpajatyöskentelyä.

Viestintä:

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Kehitetty osallistavaa budjetointia, toteutettu mm. puistoruokailu kesällä ja syyslomalla 2023.
- Mahdollistettu kylä- ja kaupunginosatapaamiset, joissa asukkaiden mahdollisuus lähettää terveisiä kaupungin kehittämistyötä varten.
- Monipuolistettu tiedottamista: monikanavaisuus ja saavutettavuus, Hyppynen-tiedotevihkojakelu koteihin.

Mielen hyvinvointi

**Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä monipuolisesti vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi mm. varhaiskasvatuksessa ja koulussa.
- Tehty kotouttamissuunnitelma ja tuettu maahanmuuttajia harrastamisessa, ohjattu MLL:n Perhekummi ja Ystäväksi maahanmuuttajalle -toimintaan ja järjestetty infotilaisuuksia integroitumisen tueksi.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti erityisesti lasten ja nuorten, vanhempien, ikääntyneiden ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa esimerkiksi tiedottamalla, järjestämällä kohdennettua toimintaa ja osallistumisen mahdollisuuksia.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa, tapahtumissa ja tilaisuuksissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty myönteisellä tavalla terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.
- Lisätty hyvin monipuolisin tavoin tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi niin verkostoissa, perustyössä kuin monipuolisella viestinnällä medioissa ja tilaisuuksissa.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Markkinoitu läheisten huomioimiseen liittyviä koulutuksia.
- Järjestetty kattavasti sensitiivisyys ja tunnetaidot -koulutusta koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle ja opiskeluhoitomarkkinat koko perusopetuksen henkilöstölle.
- Järjestetty Mielenterveyden ensiapu 2 -koulutusta ammattihenkilöille.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty tunne- ja kaveritaitoryhmiä ja Koulurauhan julistus -tilaisuus elokuussa.
- Toteutettu Nuorten äänivideointeja, joiden avulla käsitellään ja levitetään kokemustarinoita nuorten hyvinvointia koskettavista teemoista.
- Viritelty kokoavien tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämistä uudelleen koronatauon jälkeen.

Arjen turvallisuus

Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten, maahanmuuttajien ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien ja yhteisöllisen puuttumisen avulla ja huomioitu työpaikkakiusaamisen ehkäisy. Keskeisiä toimia olleet toimintamallit liittyen kouluvalmentajan kiusaamisen vastaiseen työhön ja seksuaaliseen häirintään puuttumiseen, jota pilotoitu.
- Tarjottu ikääntyneille ravitsemusneuvontaa/ruuanlaiton ohjausta.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä perheissä, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoris- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuudessa, sosiaalisissa suhteissa, elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa tukemalla.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita toteuttamalla Talotsempparitointia, kylä- ja kaupunginosatapaamisia sekä esteettömyyskävelyitä.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua ja ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.
- Toteutettu puistoruokailua kaiken ikäisille kuntalaisille kesällä ja syksyllä.
- Toteutettu osallistava budjetointi ja kuulumistilaisuuksia kylissä ja kaupunginosissa.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivallasta tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

- Markkinoitu lähisuhteiden turvallisuuteen ja lähisuuhdeväkivaltaan liittyviä alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sovittu ammattilaisten osallistumisesta.
- Viety osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja viestitty niistä kuntalaisille teemaviestinnässä ja tilaisuuksissa.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivallasta markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu kulkemiseen liittyviä tukia ja toimenpiteitä, kuten palvelutaksi Kulkusen maksuton ajanjakso ja kenkien liukueste-etus.
- Rakennettu kiinteät värikoodatut penkit reittien varrelle turvallisen ulkona liikkumisen lisäämiseksi.
- Järjestetty digiapua kolmena päivänä viikossa sekä erilaisissa tapahtumissa.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Mahdollistettu kuntalaisten terveyttä edistävät ja kestävät ruokavalinnat kunnan eri toiminnoissa.
- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta eri kouluasteilla tarjoamalla kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina niin varhaiskasvatuksessa kuin eri kouluasteilla.
- Tarjottu maksutonta aamupalaa toisella asteella.
- Toteutettu energiajuoma-agenttitoimintaa perusopetuksessa.
- Toteutettu ravitsemusohjausta osana liikuntaneuvontaa.
- Jalkautettu kattavasti päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä teemaviestinnän keinoin mediassa ja tapahtumissa.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta pelaamiseen liittyen.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista kulttuurihyvinvoinnin ja liikkumisen edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta.

KUNNAN NOSTOT

- Lisätty vape-tietoisuutta oppilaille ja perheille. Oppituntien lisäksi lähetetty Wilma-tiedote koteihin kaksi kertaa viikossa.
- Harrastemallitoimintaan osallistuville koululaisille tarjottu maksuton välipala.
- Järjestetty maksuton puistoruokailu kesäkuussa ja syyslomaviikolla sekä toteutettu säännölliset yhteisölliset ruokailut.

Hollola

Asukasluku (12/2023)

22 887

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

12,0 %

Koulutustasomittain 2022

369,8

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

74,7

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

9,6

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

70 / 19,9 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

103

Sairastavuus-
indeksi 2021*

92,0

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

96,2

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	25,8		27,5	33	56
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	18,3		18	53	47
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,2	8,4		58	61
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	1,5	1,5		59	47
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	6,2	6,3		55	36
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	360,6	269,1		39	67

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamiseen puuttuminen on ollut vaikuttavaa lasten ja nuorten kokemusten perusteella. • Tuen saaminen erityisopettajalta tai opinto-ohjaajalta koulunkäyntiin on parantunut. Kunnan panostus näkyy. • Huumekokeilut ovat laskussa. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Senioreille suunnattujen hyvinvointitapahtumien (2kpl) järjestäminen ja niiden onnistuminen. • "Hyte- tiimin" vahvistuminen, palkattu osallisuuskoordinaattori ja senioriohjaaja. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työttömien määrä on laskenut. Yli vuoden työttömänä olleiden määrä on laskussa ja työttömien osuus työvoimasta oli lokakuun 2023 tilastojen mukaan 6,8 % työvoimasta (Päijät-Hämeen keskiarvo on 11,6 %).	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.-5.-luokkalaisten sähkösavukekokeilut ovat merkittävästi lisääntyneet. • 8.-9.-luokkalaisten osalta mielenterveyden haasteet ovat edelleen kasvussa. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • 8.-9.-luokkalaisten mielenterveyden haasteisiin ei ole tukea riittävästi tarjolla. • Hyte-työn ja kunnan maantieteellinen laajuus haastaa kunnassa tehtävää hyte-työtä. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunnan huonokuntoiset kiinteistöt. • Kunnan maantieteellinen laajuus haastaa kunnan toimintoja. • Väestörakenne.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä.
- Toteutettu osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere) ja perusopetuksessa (Maistuva koulu).
- Tehty ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi) varhaiskasvatuksessa.
- Järjestetty senioreiden hyvinvointitapahtumat (2 tapahtumaa).
- Järjestetty teematapahtuma päihteidenkäyttöön liittyen.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa neljän tuulen ilmiöiden parissa tehtävään ehkäisevään työhön osallistamalla kuntalaisia kehittämiseen ja tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa.
- Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa ruokaan ja syömiseen liittyviin asioihin.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista etsivän nuorisotyön, koulunuorisotyön, hyvinvointitutorien (Potkuri-toiminta), nuorten työpajatoiminnan ja Kankaan koulun toiminnan avulla.

- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä tapahtumissa saatua tietoa ja kokemusasiatuntijätietoa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen. Käynnistetty osallistuvan budjetoinnin pilotti lasten ja nuorten parissa ja järjestetty vaikuttamispäivä 9.-luokkalaisille.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

Osaaminen

- Palkattu määräaikainen senioriohjaaja (12/2023) sekä vakituinen osallisuuskoordinaattori (6/2023).

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty tapahtumia kuten Hyvä fiilis, itsenäisyyspäivän juhla, vanhusviikon juhla jne.
- Tuettu säännöllistä ja systemaattista nuorisovaltuuston ja vanhus- ja vammaisneuvoston toimintaa, järjestetty lapsiparlamentti (2 krt vuodessa) ja 9. luokan vaikuttamispäivä.
- Mahdollistettu monipuolisesti erilaisia kohtaamisia antamalla yhteisölliset tilat kuntalaisten käyttöön.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä useita vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten, vanhempien, työikäisten, ikääntyneiden ja sosiaalisesta ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa, mm. tiedottamalla, järjestämällä kohdennettua toimintaa ja osallistumisen mahdollisuuksia, esim. Harrastamisen Suomen mallin avulla lapsille ja nuorille ja Kunnontiimi -kuntouttavan työtoiminnan avulla aikuisille.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveys-ongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Markkinoitu mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen liittyviä alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ammattilaisille.
- Järjestetty kattavasti oppilaiden poissaoloihin puuttumisen koulutusta opetushenkilöstölle.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu Onnellisten linnake lautapeli 3.-6.-luokkalaisille nuorisopalveluiden toimesta. Kyseessä on yhteistyöhön perustuva seikkailullinen mielenterveys-taitoja harjaannuttava lautapeli.
- Opetettu tunnetaitoja lapsille varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa.
- Ohjattu nuoria Walk in-terapiaan.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten parissa myös maahanmuuttajat ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevat huomioiden mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien, oppituntien, yhteisöllisen puuttumisen ja sosiaalisen median turvataitojen vahvistamisen avulla. Kunnan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma valmistunut.
- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden syömistä monipuolisesti, esim. ehkäisevillä kotikäynneillä ja ylijäämäruuan ostomahdollisuudella.
- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua ja ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä perheissä, varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä erityisesti nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuudessa, elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa tukemalla.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä Palveluliikenne Hoppa erityisesti niille, jotka eivät pysty käyttämään kaikille avointa linjaliikennettä.
- Kehitetty kuntakeskusta ikääntyneet ja heidän tarpeensa huomioiden (kirjattu Hollolan ikäihmisen toimintakyvyn edistämisen suunnitelmaan 2021-2025).
- Lisätty levähdyspenkkejä kevyen liikenteen väylien yhteyteen esimerkiksi ylämäkien päälle.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivaltaasta ammattilaisten verkostoissa.

Osaaminen

- Markkinoitu lähisuhteiden turvallisuuteen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ammattilaisten verkostoissa.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu katusovittelutoimintamallia.
- Tehty kävelyn ja pyöräilyn edistämisen suunnitelma vuonna 2023.
- Käsitelty liikenneturvallisuutta lapsiparlamentissa.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Mahdollistettu kuntalaisten terveyttä edistävät ja kestävät ruokavalinnat kunnan eri toiminnoissa.
- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla, esim. tarjottu kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona ja salaattit erillisinä komponentteina.
- Tarjottu työikäisille ja ikääntyneille ravitsemusohjausta osana liikuntaneuvontaa.

Viestintä

- Viestitty päihdehaitoista ja haittojen vähentämisestä medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä. Kerrottu pelaamisesta ja haittojen ehkäisystä osana perustyötä.
- Järjestetty senioriväestölle tietoiskuja ravinnosta ja liikunnasta sekä vapaaehtoistoiminnasta.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Markkinoitu alueellisia tai valtakunnallisia koulutuksia päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyen.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Laajennettu Hubu-päihdekasvatustunnit 5. luokkalaisista ylöspäin.
- Toteutettu tietoiskuja ravinnosta, liikunnasta sekä vapaaehtoistoiminnasta senioriväestölle
- Tuettu Hollolan A-Killan toimintaa kunnan toimesta.

litti

Asukasluku (12/2023)

6 446

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

15,2 %

Koulutustasomittain 2022

322,0

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhde, demografinen 2022

87,4

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

16,3

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

55 / 15,7 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

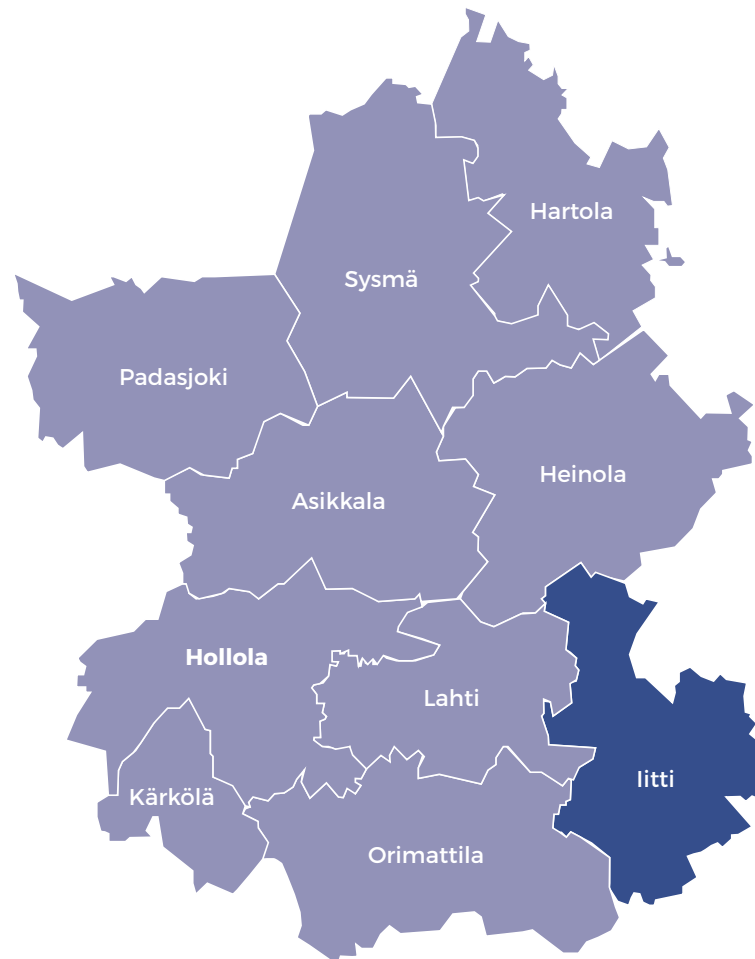
97

Sairastavuus-
indeksi 2021*

104,3

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

119,1

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	31,4		22,9	19	76
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	15,8		16,5	53	45
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	10,9	10,4		53	63
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	0,9	1,1		56	38
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,6	8,3		64	46
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	299,9	291,3		54	60

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet	
<p>Toimet lähiyhteisöissä</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyödynnetty osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere). Tehty ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi) varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. <p>Osallisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa lähisuuhdeväkivaltaan, mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyoissa, osallistamalla kehittämiseen, tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä hyödyntämällä kokemusasiantuntija-osallisuutta. Päihteidenkäyttöön liittyen osallistettu kuntalaisia teematapahtumissa. Vahvistettu usein tavoin kuntalaisten yhteisöön kuulumista eri ikäryhmissä. Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. hyödyntämällä kohtaamissa ja nuorisovaltuustosta sekä oppilaskunnista saatua tietoa ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen.	<p>Viestintä</p> <ul style="list-style-type: none"> Välitetty usein tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta. <p>KUNNAN NOSTOT</p> <ul style="list-style-type: none"> Tarjottu maksuttomat kokouspaikat yhdistyksille. Mahdollistettu esteettömiä kokoontumispaikkoja. Järjestetty K-18 nuorisotalotoimintaa.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä vaikuttavat KiVa-koulu, Verso ja Huomaa hyvä -menetelmät lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi.

Osallisuus

- Tuettu yksinäisyyden uhatta olevien lasten, vanhempien, työikäisten, ikääntyneiden ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia osallistua toimintaan ja tiedotettu toiminnasta.

Viestintä

- Viestitty mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä teemaviestinnässä sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä sekä aiheeseen liittyvässä teemaviestinnässä.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.

KUNNAN NOSTOT

- Jatkettu kirjastoon tulevan koko kunnan "olohuoneen" suunnittelua.
- Järjestetty teema-aiheisia luentoja.
- Tehostettu mielen hyvinvointiin liittyvää tiedottamista.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä lasten ja nuorten parissa mm. taitojen lisäämisen, oppituntien, yhteisöllisen puuttumisen ja sosiaalisen median turvataitojen vahvistamisen avulla.
- Tuettu lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuudessa, sosiaalisissa suhteissa, elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa tukemalla.
- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden syömistä kotiateria- ja kauppakassipalvelulla ja yhteisöllisillä ruokailumahdollisuuksilla.
- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville ruokajakelua 2-3 kertaa kuukaudessa.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville ruuanvalmistusta/ravitsemusaiheista ryhmätoimintaa kuukausittain.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty matalan kynnyksen opastusta kirjastossa.
- Järjestetty erilaisia luentoja liittyen esim. terveystalviin, nettihuijaamiseen jne.
- Tehostettu arjen turvallisuuteen liittyvää tiedottamista.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta tarjoamalla kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona eri kouluasteilla, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina niin varhaiskasvatuksessa kuin eri kouluasteilla.
- Tarjottu maksutonta aamupalaa yläkoulussa ja maksutonta välipalaa alakoulussa.
- Mahdollistettu ravitsemusohjaus kaikille kuntalaisille osana liikuntaneuvontaa.

Viestintä

- Viestitty päihdehaitoista ja haittojen vähentämisestä tilaisuuksissa ja tapahtumissa, teemaviestinnässä sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä. Kerrottu pelaamisesta ja haittojen ehkäisystä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta.
- Jalkautettu kattavasti päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä teemaviestinnän keinoin tapahtumissa.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta liikuntaan liittyen.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty teemaillat nuorille nuokulla.
- Mahdollistettu liikuntakokeiluja.
- Järjestetty luentoja ja teemapäiviä päihteidenkäyttöön liittyen.

Kärkölä

Asukasluku (12/2023)

4 111

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

13,3 %

Koulutustasomittain 2022

287,1

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

71,1

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

13,6

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

67 / 19,1 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

95

Sairastavuus-
indeksi 2021*

102,6

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

113,8

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	31,9		35,1	33	54
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	31		17	51	69
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,3	11		62	62
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	2,8	2,9		55	44
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,1	7,8		43	45
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	147,7	230,4		100	53

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapset ja nuoret ovat keskimäärin elämäänsä tyytyväisempiä aikaisempiin vuosiin verrattuna. • Päihteiden riskikäytön väheneminen nuorten keskuudessa. • Ukrainalaisten sujuva kotoutuminen ja hyvä työllistyminen. • Kuntalaisten osallistumisen vahvistuminen – osallistuttu yhteisöllisiin tapahtumiin ja mahdollistettu yhteisten tilojen käyttö. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen: Lapsiystävällinen kunta työ ja perheohjaajan palkkaaminen ja perheohjauksen käynnistäminen. • Ikääntyneiden hyvinvoinnin tukeminen, matalankynnyksen kohtaamiset ja ennaltaehkäisevän työn merkitys: seniorityö. • Maahanmuuttotyön kuntamalliin osallistuminen: Maahanmuuttotyö. • Työllisyyskehitys: työllisyyden kuntakokeilu. • Liikuntahallin käyttöasteen aktivoituminen. • Innovatiivinen ja aktiivinen hyte-työ. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liikuntapalveluiden laaja käyttöaste. • Perheohjauksen käynnistäminen. • Ihmissuhteiden vaikutuksiin panostamalla vaikutetaan terveyteen ja hyvinvointiin.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten hyvinvoinnin polarisoituminen ja yhteiskuntaan sitoutumisen haasteet. • Yksinäisyys, syrjäytyminen ja taloudelliset haasteet. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taloudellinen kestävyys ja resurssointi. • Tuen piiriin pääseminen haasteellista esim. lasten, nuorten ja aikuisten mielenterveyspalveluissa. • Huoltosuhde – vanhusväestön kasvu • Kunnan asuntokanta on vanhaa. • Hoitopaikkoihin pääsyn kriteeristön tiukkeneminen ikääntyneillä, joten esim. ateria- ja kuljetuspalveluiden tulisi olla matalalla kynnyksellä saatavilla, mutta näin ei tällä hetkellä ole. • Heikoimmassa asemassa olevien tavoittaminen. • Vapaaehtois- ja kansalaistoimintaan osallistuvien määrän väheneminen. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyte-työn rahoitus. • Läheisten puuttuminen. • Terveyspalveluiden saavutettavuus. • Mielekkään toiminnan piiriin pääseminen mahdollistuisi kaikille, jotka sitä haluavat.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä ja ikääntyneiden yhteisöissä.
- Järjestetty tapahtumia yhteistyössä (seurakunta, yhdistykset, kolmas sektori, hyvinvointialue), joka on edesauttanut kohtamispaikkatilojen syntymistä.
- Hyödynnetty osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere) ja perusopetuksessa erityisesti kotitalousopetuksen osalta (Maistuva koulu), ja tehty ruokakasvatuksen arviointia (Nykytila.fi).
- Järjestetty ruokakasvatuksen teemaviikot.
- Järjestetty MLL:n lukumummi ja lukuvaari -toimintaa perusopetuksessa.
- Toteutettu Lapsiystävällinen kunta -työtä.
- Toteutettu yksilötapaamisia sekä tehty ohjaus- ja neuvontatyötä ikääntyneille.

Osallisuus

- Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa päihteidenkäyttöön ja digi- ja rahapelaamiseen liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä hyödyntämällä kokemusasiantuntijaosallisuutta.

- Tuettu mahdollisuuksia vaikuttaa myös mielenterveyteen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvään ehkäisevään työhön hyödyntämällä perustyössä ja vaikuttajaverkostoissa saatua tietoa.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista koululaisten iltapäivätoiminnassa, Harrastamisen Suomen mallin, avoimen talotoiminnan, moottoripajatoiminnan, kohtamispaikkatoiminnan ja perheohjauksen avulla.
- Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen. Tehty lapsiperheiden hyvinvointikysely.
- Korostettu vanhus- ja vammaisneuvoston kasvavaa roolia kunnassa.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty hyvinvointia tukevia tapahtumia ja tilaisuuksia.
- Toteutettu osallistuva budjetointi.
- Mahdollistettu ja tuettu lasten ja nuorten vaikuttajaryhmien toimintaa.

Mielen hyvinvointi

**Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä useita vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa.
- Tuettu ikääntyneiden mielen hyvinvointia toteuttamalla yksilötapaamisia sekä järjestämällä ohjaus- ja neuvontatyötä ikääntyneille.
- Toteutettu matalan kynnyksen kohtaamisia ja tehty ennaltaehkäisevää työtä sekä seniorityötä.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten, vanhempien, työikäisten, ikääntyneiden sekä maahanmuuttajien ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa esimerkiksi tiedottamalla, järjestämällä mm. pienryhmätoimintaa nuorille aikuisille, perheohjausta ja alakoululaisten Lions Quest -tunteja, senioreiden toimeliaisuushetkiä ja osallistumisen mahdollisuuksia.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

- Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä sekä aiheeseen liittyvässä teemaviestinnässä.

•

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen. Järjestetty koulutusta.
- Järjestetty ammattilaisille koulutusta kuntalaisten tunne- ja turvataitojen, arjen taitojen ja/tai itsetuntemuksen lisäämiseksi.
- Järjestetty Mielenterveyden ensiapua 2 -koulutusta ammattihenkilöille.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty yhtenäiskoulun hyvinvointitapahtuma ja toiminnallinen vanhempainilta.
- Tarjottu senioripalveluiden toimeliaisuushetkiä sekä neuvontaa ja ohjausta yksilötasolla.
- Mahdollistettu kohtaamispaikkatoimintaa.

Arjen turvallisuus

Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten, maahanmuuttajien ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen ja yhteisöllisen puuttumisen avulla. Alle kouluikäisten kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tehty, KiVa-koulu -mallia toteutettu ja puuttumisen malleja käytetty työyhteisöissä ja asiakastyössä.
- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden ruoka- ja ravitsemusasioita monin tavoin, kuten ylijäämäruuan ostomahdollisuudella.
- Tuettu erittäin monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa, vapaissa arjen yhteisöissä sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä Ikääntyneiden Omppukyyti asiointia varten sekä tehty kuljetuskokeiluja uimahalliin.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita mahdollistamalla kunnan senioripalveluiden mukanaolo Ympäristöministeriön yhteisöllisen asumisen hankkeessa.
- Avustettu ikääntyneitä yksilötasolla kuljetustukien hakemisessa.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua päivittäin ja ruuanvalmistusta 1-2 kertaa viikossa.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viety osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa tietoon lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja viestitty niistä kuntalaisille.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta. Järjestetty koulutusta.
- Järjestetty laajasti turvataitokoulutusta opetushenkilöstölle.

KUNNAN NOSTOT

- Jaettu kenkien liukuesteitä ikääntyneille.
- Toteutettu kiusaamisen vastaista työtä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa.
- Toteutettu palveluohjausta- ja neuvontaa.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta eri kouluasteilla ja henkilöstöravintolassa, esim. tarjoamalla kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona ja viikoittaisena kasvisruokapäivänä, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina varhaiskasvatuksessa.
- Tarjottu ravitsemusohjausta osana liikuntaneuvontaa ja senioriohjausta.
- Tuettu ikääntyneiden päihteettömyyttä ja terveellisiä elämäntapoja tukemalla monipuolisesti ikääntyneiden hyvinvointia.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty myönteisellä tavalla terveyttä edistävää ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta liikuntaan liittyen.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä teemaviestinnän keinoin.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty yhtenäiskoulun hyvinvointitapahtuma ja toiminnallinen vanhempainilta.
- Mahdollistettu ruokakasvatustyöryhmän työskentely.
- Toteutettu liikunta- ja ravitsemusneuvontaa ja materiaalien jakoa.

Lahti

Asukasluku (12/2023)

120 700

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

12,0 %

Koulutustasomittain 2022

362,8

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

65,0

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

16,3

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2022

76 / 21,5 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

78

Sairastavuus-
indeksi 2021*

104,8

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

104,1

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	24,4		24,9	34	59
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	16,3		15,2	57	48
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	10,2	11,3		61	56
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	4,8	4,4		55	63
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	6,5	6,5		53	41
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	378,2	331,8		41	63

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työllisyysaste vieraskielisten keskuudessa on suurempi kuin muissa Suomen kunnissa. • Suurin osa kunkin kouluasteen lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä. • Ikäihmisten liikkuminen on lisääntynyt (esim. liikuntapalveluiden ryhmät). <p>Hyte-työ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verkosto- ja sidosryhmäyhteistyö ml. kaupungin monialainen hyvinvointiryhmä. • Vahva kehittäminen tunne- ja turvataidot osaksi arkipäivän työtä sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa. • Kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen nettisivu. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luonnossa liikkuminen on lisääntynyt. • Kestävät kulkumuodot ovat lisääntyneet. • Sosiaalinen kestävyys; asukkailla on monipuoliset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiusaamisen, seksuaalisen väkivallan ja häirinnän kokemukset ovat lisääntyneet. • Yksinäisyys ja ahdistuneisuus on lisääntynyt. • Kuntalaisten taloudelliset huolet (näлкä, perustoimeentulo, harrastukset). <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvinvointityön (sis. ennaltaehkäisevän työn) vaikuttavuuden näkyväksi tekeminen eri yksiköissä ja toiminnoissa • Hyvinvointityön kaupunkitasoinen johtaminen ja palveluyksiköiden sitoutuminen sekä resurssien puute. • Hyvinvointiryhmän nimi ei ole tällä hetkellä vetoimainen eikä kuvaa hyvinvointityön laajuutta kunnassa (viittaa sote-kenttään). Nimen muuttaminen jatkossa. <p>Kestävä hyvinvointi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työttömyysaste on edelleen korkea. • Tyytymättömyys kouluruokailua kohtaan on kasvanut. • Liikkumattomuus / yleiskunnon lasku.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä asuinyhteisöissä.
- Hyödynnetty osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere).
- Järjestetty seniorin digitaatio-projektissa /Digikinkerit” -tilaisuuksia.
- Järjestetty vanhustenviikon tapahtumia.

Osallisuus

- Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa lähisuhde- väkivaltaan, mielenterveyteen sekä päihteidenkäyttöön liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, osallistamalla kehittämiseen, tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä hyödyntämällä kokemusasiantuntijaosallisuutta. Tuettu mahdollisuuksia vaikuttaa myös digi- ja rahapelaamiseen liittyvään ehkäisevään työhön kokemusasiantuntijatoimintaa ja vaikuttajaverkostoja hyödyntämällä.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista Skidialogi-menetelmällä ja Harrastamisen Lahden mallilla.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa ja kokemusasiantuntijatietaa hyödyntäen ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen.

- Järjestetty osallisuustoimintaa Monitoimikeskus Takataskussa sekä järjestetty erilaista kohtauspaikkatoimintaa Palvelutorilla (esimerkiksi Lyylin Tupa, muistikahvila).
- Edistetty dialogisuutta ja osallistumista Erätauko-keskustelujen ja Skidialogin avulla.
- Osallistettu kaupunkilaisia Mankeli-kaupunkipyörätoiminnan kehittämiseen.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtauspaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

Osaaminen

- Mahdollistettu erilaisten ikäihmisten aktiivisten verkostojen toiminta, tarjottu koulutusmahdollisuuksia ja hankkeita yhteistyössä eri yhteistyökumppaneiden kanssa.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty Skidialogeja, joista saatu Demokratiatunnustus 2023.
- Toteutettu osallistuva budjetointi.
- Järjestetty aluekumppanuuspöytiä.

Mielen hyvinvointi

**Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä monipuolisesti vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi mm. varhaiskasvatuksessa ja koulussa.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten parissa. Järjestetty kohdennettua toimintaa ja osallistumisen mahdollisuuksia vanhempien, työikäisten, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien parissa ja tiedotettu toiminnasta. Järjestetty mm. kotouttamiskoulutusta, tehty jalkautuvaa työtä nuorten parissa ja tuettu Ice Hearts -toimintaa.
- Tuettu sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia osallistua toimintaan.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Lisätty monipuolisin tavoin tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi niin verkostoissa, perustyössä kuin monipuolisella viestinnällä.

Osaaminen

- Lisätty eri tavoin ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen. Järjestetty koulutusta.
- Järjestetty Mielenterveyden ensiapu 2-koulutusta ammattihenkilöille.
- Järjestetty ammattilaisille koulutusta kuntalaisten tunne- ja turvataitojen, arjen taitojen ja/tai itsetuntemuksen lisäämiseksi.
- Järjestetty laajasti tunne- ja turvataitokoulutusta ja Mini-Verso -koulutusta varhaiskasvatuksessa.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty nuorisopalveluiden mielen EA-koulutukset koko nuorisopalveluiden henkilökunnalle.
- Määritellyt koulutukset, joihin henkilökunnan edellytetään osallistuvan mielen hyvinvoinnin vahvistamiseksi (varhaiskasvatus, perusopetus, nuorisopalvelut).
- Toteutettu Harrastamisen Lahden mallia.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti erityisesti lasten ja nuorten ja työyhteisöjen parissa mm. eri menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien, oppituntien ja yhteisöllisen puuttumisen avulla. Yksi keskeinen toimi oli turvallisen tilan periaatteiden tekeminen kirjastoihin.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä erityisesti varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa.
- Toteutettu esteettömyystarkasteluja ja myönnetty hissiavustuksia.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua ja ruuanvalmistusta päivittäin tai lähes päivittäin ja ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuin ympäristöön liittyviä tarpeita tarjoamalla kuntalaisille monipuoliset osallistumisen mahdollisuudet kaavoitus- ja kaupunkisuunnittelun prosesseissa sekä hyödynnetty vanhus- ja vammaisneuvostojen kokemustietoa näissä prosesseissa.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivallasta medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty kuntalaisille väkivaltaisuuden tunnusmerkeistä ja tuen piiriin saattamisen keinoista.

Osaaminen

- Lisätty eri tavoin ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivallasta. Järjestetty koulutusta.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoissa.
- Toteutettu yhteiskuntaorientaatio- ja kotoutumiskoulutukset sekä Resto-, Verso- ja Mini-Verso-koulutukset varhaiskasvatuksessa ja kouluissa kiusaamisen vastaiseen työhön liittyen.

KUNNAN NOSTOT

- Tehty keskustan turvallisuussuunnitelma.
- Toteutettu nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen ehkäisyn kaksivuotisia hankkeita (lukio, nuorisopalvelut, perusopetus: koulusovittelu, Salpaus: hytti23).
- Tehty kiusaamisen ja häirinnän vastaiset suunnitelmat ja toteutettu niiden jalkauttaminen (varhaiskasvatus, perusopetus ja toinen aste).

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä paikallisten alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitetty kansallinen PAKKA-toimintamalli.
- Mahdollistettu kuntalaisten terveyttä edistävät ja kestävät ruokavalinnat kunnan eri toiminnoissa.
- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa, eri kouluasteilla ja henkilöstöravintolassa, esim. tarjoamalla kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina eri kouluasteilla ja henkilöstöravintolassa.
- Tarjottu maksutonta aamupalaa toisella asteella.
- Mahdollistettu ravitsemusohjaus kaikille kuntalaisille osana liikuntaneuvontaa.
- Huomioitu ja edistetty ikäihmisten liikkumisen lisääntymistä esimerkiksi liikuntapalveluiden ryhmässä.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Markkinoitu alueellisia tai valtakunnallisia koulutuksia ja sovittu ammattilaisten osallistumisesta päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyviin koulutuksiin. Järjestetty koulutusta päihteisiin liittyen.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta. Markkinoitu kulttuurihyvinvoinnin edistämisen alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu päihteisiin puuttumisen mallia perusopetuksessa ja lukiossa ja Lahden malli otettu käyttöön koko Päijät-Hämeessä.
- Toteutettu Pakka-toimintamallin mukaista työtä.
- Kunnostettu ja lisätty ulkoilureitistöjä ja ulkoliikuntapaikkoja.

Orimattila

Asukasluku (12/2023)

15 669

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

12,1 %

Koulutustasomittain 2022

314,0

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

73,4

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

13,2

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

57 / 16,1 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

94

Sairastavuus-
indeksi 2021*

101,3

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

105,7

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	22,5		23,8	48	57
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	18,7		15,4	58	52
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	9,3	10,1		57	55
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	2,1	1,9		56	55
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	7	7,1		48	37
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	326,1	276,7		52	63

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kouluruoan laadusta hyvät arvosanat. • Lasten ja nuorten harrastuneisuus on kasvanut. • Lapset ja nuoret ovat kokeneet, että saavat koulussa riittävästi tukea koulun aikuisilta. • Pitkäaikaistyöttömyys on laskenut vuoden takaisesta. • Ikääntyneiden osallisuus on lisääntynyt. • Ikääntyneiden yksinäisyys on vähentynyt. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisen panostaminen • Perusopetuksen opetussuunnitelmaan valmisteltu hyvinvointiohjelma, joka sisältää hyvinvointitunnit, koulujen hyvinvointityön, kouluun kiinnittymisen vahvistamisen suunnitelman ja hyvinvointijohtamisen koulujen toimintakulttuuriin. • Suuret opetuspalveluiden hyvinvointiosaamista tukevat koulutuskokonaisuudet koko henkilöstölle. • Alakoulun koulunuorisotyö, nuorisokahvila. • Senioriohjaajan työmuodon käynnistäminen ikääntyneiden väestön hyvinvoinnin edistämiseksi ja ikääntyneiden tavoittaminen eri palveluihin ja järjestettyihin toimintoihin. • Osallisuuskoordinaattorin tehtävän aloitus mahdollistaa kuntalaisten osallisuuden lisäämisen palveluiden kehittämisessä ja suunnittelussa. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koulujen hyvinvointiohjelma koko koulupolun ajalle.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuorten päihteiden käyttö (erityisesti vape). • Liikkumattomuus. • Kouluruokailuun osallistumattomuus. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten osalta hyvinvointiin liittyvät osatekijät (lepo, ravinto, kaverit, liikunta, harrastukset jne.) liittyvät moneen toimijaan. Perheiden arki ja sen tukeminen on avainasemassa, ja vaatii jokaisen toimijan sitoutumista ja vahvaa yhteistyötä • Kuinka yhdistää kaikkien palvelualueiden voimat kuntalaisten eduksi ja saada paras mahdollinen vaikuttavuus? • Hankkeiden kautta tehty työ ja sen jatkuvuuden epävarmuus (koulunuorisotyö, senioriohjaaja ym) <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vuosina 2022-2023 hyvin alkaneen koulujen hyvinvointityön suunnittelun ja toimeenpanon kohdalla huolenaiheena kunnan taloustilanne - voidaanko aloitettuja toimintoja jatkaa vai leikataanko ne kustannussyistä. Myös muussa hyvinvointityössä riskinä taloustilanne ja toimintojen jatkuvuus. • Koulupudokkaat.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

**Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti alle kouluikäisten yhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä, työyhteisöissä ja ikääntyneiden yhteisöissä.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista hyvinvointiohjelman, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman ja inklusiivisen toimintakulttuurin edistämisen rakenteiden ja Koulutuksellinen tasa-arvo -hankkeen kautta saatujen resurssiopettajien avulla esi- ja perusopetuksessa sekä varhaiskasvatuksessa sekä koulunuorisotyön ja etsivän nuorisotyön, kulttuurikaverit -toiminnan ja nuorten työvalmennuspalvelujen avulla.
- Toteutettu osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere).
- Tarjottu senioriohjaajan palveluita.
- Toteutettu laajaa yhteistyötä eri palvelualueiden, seurakunnan sekä järjestöjen ja yhteisöjen kanssa.

Osallisuus

- Tuettu monipuolisesti kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, osallistamalla kehittämiseen, tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä hyödyntämällä kokemusasiantuntijaosallisuutta.

- Tuettu mahdollisuuksia vaikuttaa myös digi- ja rahapelaamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvään ehkäisevään työhön hyödyntämällä perustyössä ja tapahtumissa saatua tietoa.
- Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin mm. hyödyntämällä kohtaamissa ja nuorisovaltuustosta sekä oppilaskunnista saatua tietoa ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen, esim. Harrastamisen Suomen mallin kysely peruskoulussa ja infoillat toimijoille, osallisuustyöpajat pienten lasten vanhemmille, Taiteiden illan suunnittelukysely ja Arki on perheestä -tilaisuus.
- Toteutettu veteraanipäivän toimintoja.
- Toteutettu kyläkahvilatoimintaa.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu koulujen hyvinvointiohjelmaa.
- Järjestetty useita erilaisia osallisuustyöpajoja.
- Järjestetty alueellisia kumppanuuspöytiä.

Mielen hyvinvointi

**Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä useita vaikuttavia menetelmiä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa.
- Toteutettu ikääntyneille suunnattuja erilaisia tilaisuuksia.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen monipuolisesti lasten ja nuorten, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien parissa mm. järjestämällä tilaisuuksia ikääntyneille ja maahanmuuttajille sekä tarjottu koulunuorisotyön toimintoja ja käynnistetty varhaisaikuisen nuorisokahvilatoiminta. Järjestetty kohdennettua toimintaa vanhempien ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa.
- Tuettu ikääntyneiden mielen hyvinvointia tarjoamalla senioriohjaajan palveluita.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen. Järjestetty koulutusta. Kartoitettu läheisten huomioimiseen liittyviä osaamistarpeita ja markkinoitu alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia.
- Järjestetty ammattilaisille koulutusta kuntalaisten tunne- ja turvataitojen, arjen taitojen ja/tai itsetuntemuksen lisäämiseksi.
- Järjestetty koko opetuspalvelujen henkilöstön kattaen koulutusta mielenterveystaitojen opettamisesta ja hyvinvoinnin tukemista.
- Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi viestinnän avulla ja osana perustyötä.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu koulujen hyvinvointiohjelmaa.
- Kehitetty ikääntyneen väestön osallistavaa toimintaa ikääntyneiden yksinäisyyden ehkäisemiseksi.
- Toteutettu koulunuorisotyötä.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten, maahanmuuttajien ja työyhteisöjen parissa mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien ja yhteisöllisen puuttumisen avulla. Laadittu kaupunkitasoinen suunnitelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisyyn ja Sujuvaa työpäivää -toimintamalli henkilöstölle sekä toteutettu Mini-Verso -työtapa ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa varhaiskasvatuksessa.
- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden ruoka- ja ravitsemusasioita esim. ylijäämäruokailumahdollisuudella.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuudessa, sosiaalisissa suhteissa ja elämänmuutoksissa tukemalla.

Osallisuus

- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua päivittäin tai lähes päivittäin ja yhteistä ruuanvalmistusta ja ruokajakelua 1–2 kertaa viikossa.
- Huomioitu vanhus- ja vammaisneuvoston antamat lausunnot sekä otettu heidän edustajansa mukaan liikenneturvallisuustyöryhmään.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivallasta medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Kartoitettu ammattilasten osaamistarpeita lähisuhteiden turvallisuuteen ja lähisuuhdeväkivaltaan liittyen ja markkinoitu alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot osana perustyötä.
- Järjestetty koko opetuspalvelujen henkilöstön kattaen koulutusta turvallisuuteen, haastavien tilanteiden ennakointiin ja niissä toimimiseen liittyen.
- Järjestetty varhaiskasvatuksen henkilöstölle Turvalliset toimintamallit MAPA -koulutusta haasteellisen käytöksen ennaltaehkäisyyn ja hallintaan.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu koulujen hyvinvointiohjelmaa.
- Järjestetty nuorisokahvila.
- Järjestetty esteettömyyskävely.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Mahdollistettu kuntalaisten terveyttä edistävät ja kestävät ruokavalinnat kunnan eri toiminnoissa.
- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla, esim. tarjoamalla kasvisruokaa toisena pääruokavaihtoehtona ja salaattit erillisinä komponentteina.
- Tarjottu ravitsemusohjausta osana liikuntaneuvontaa ja senioriohjausta.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista, pelaamisesta ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Kartoitettu osaamistarpeita päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyen ja markkinoitu alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä kuntalaisviestinnän keinoin.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävää ravitsemusta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu koulujen hyvinvointiohjelmaa.
- Järjestetty Onko OK? -päihdeilta.
- Toteutettu Liikkuva-arki hanketta senioreiden liikuntatarjonnan lisäämiseksi.

Padasjoki

Asukasluku (12/2023)

2 724

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

20,2 %

Koulutustasomittain 2022

272,7

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhde, demografinen 2022

107,7

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

17,7

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

63 / 17,8 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

97

Sairastavuus-
indeksi 2021*

108,9

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

125,6

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	24,4		25	32	58
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	18,9		14,3	55	54
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,9	9,8		59	42
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	1	1,3		53	34
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	9,1	9,4		88	31
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	314,5	417,6		53	51

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lähes kaikki kouluikäiset ovat sitä mieltä, että kouluruoka on hyvää/laadukasta. • Kunnan nuorisopalvelut tavoittavat ja kohtaavat jokaisen peruskoululaisen. • Työikäisten tavoittaminen liikuntaryhmissä on lisääntynyt. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsivaikutusten arviointi. • Työhön sitoutunut henkilöstö. • Aktiiviset vaikuttajaryhmät ja heidän vaikuttamismahdollisuudet (nuorisovaltuustolla läsnäolo- ja puheoikeus lautakunnissa ja kunnanvaltuustossa, vanhus- ja vammaisneuvostolla kunnanvaltuustossa). • Ikääntyneiden kohtaamispaikkatoiminta. • Hyvä toimintamalli toisen asteen opiskelijoiden opintojen tukemiseksi yhteistyössä oppilaitosten ja etsivän nuorisotyön kesken. • Avoimen varhaiskasvatuksen vakiinnuttaminen. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvä yhteistyö eri tahojen kanssa – mahdollisuus tukea ihmisten hyvinvointia yksilöllisesti vauvasta vaariin eri nivelvaiheissa.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja nuorten vähäinen liikkuminen. • Lapset, nuoret ja perheet ovat tuoneet esiin huolensa koulun opiskeluhoitopalveluiden saatavuudesta. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ikääntyneiden asumisratkaisut tulevaisuudessa/kunnan rooli ja resurssit. • Kuntalaisten yhdenvertaisuus asuinpaikasta riippumatta (haja-asutusalueet ja pitkät välimatkat kodin ja palveluiden välillä). <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Väestörakenne.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna
Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti koulu- ja oppilaitosyhteisöissä ja eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä.
- Hyödynnetty osallistavaa ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa (Neuvokas perhe/Sapere) ja perusopetuksessa (Maistuva koulu).
- Toteutettu kulttuurivierailuita palvelutalossa.
- Järjestetty ohjelmaa vanhusviikolla.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa neljän tuulen ilmiöiden parissa tehtävään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä. Mielenterveyteen ja päihteisiin liittyen tehty yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa ja päihteisiin liittyen järjestetty teematapahtuma.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista haja-asutusalueiden harrastuskyydein sekä nuorten kesätyökampanjan, kaveripysäkkitoiminnan, ohjattujen liikuntatuokioiden ja ammatillisten opintojen etenemistä tukemalla oppilaitosten ja nuorisopalvelujen yhteistyönä.
- Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. hyödyntämällä kohtaamisissa ja nuorisovaltuustosta (aloitteet) sekä oppilaskunnista saatua tietoa ja osallistamalla lapsia ja nuoria kehittämiseen mm. laajalla joukolla tehty lapsivaikutusten arviointi esiopetuksen siirtymisestä koululle.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

Osaaminen

- Nuorisopalvelujen henkilöstö osallistunut yhteisöllisten menetelmien koulutukseen.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu lapsivaikutusten arviointia.
- Tuettu aktiivista nuorisovaltuusto-, vanhus- ja vammaisneuvostotoimintaa.
- Järjestetty ikääntyneiden kohtaamispaikkatoimintaa.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa
Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä vaikuttavat KiVa-koulu ja Lions Quest -menetelmät lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi.
- Tuettu ikääntyneiden mielen hyvinvointia järjestämällä erilaisia kulttuuritapahtumia.
- Annettu ikääntyneille apua ja tukea palveluihin ohjaamisessa.
- Kehitetty ikääntyneiden etsivää työtä ja liikkuvaa senioripistettä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen järjestämällä kohdennettua toimintaa lasten ja nuorten, vanhempien, työikäisten ja ikääntyneiden parissa mm. oman luokan iltoja nuorisotilalle peruskoululaisille, maksutonta seniorialitoimintaa ja ikääntyneiden maksutonta uimahallin käyttöä. Tuettu sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien mahdollisuuksia osallistua toimintaan.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Lisätty tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty kulttuuritapahtumia eri ikäisille.
- Ohjattu apua ja tukea tarvitsevat kuntalaiset tarpeenmukaisesti palveluihin.
- Tuettu kaveri- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä jalkauttamalla nuorisotyötä kouluille ja luokkiin. Aloitettu kaveripysäkkitoiminta alakoulun välitunneilla.

Arjen turvallisuus

Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten parissa myös maahanmuuttajat ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevat huomioiden mm. eri menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien ja yhteisöllisen puuttumisen avulla.
- Kampanjoitu säännöllisesti kouluissa, järjestetty Kaveripysäkki-toimintaa alakoulussa ja korostettu kaveri- ja tunnetaito teemoja varhaiskasvatuksessa.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuudessa, sosiaalisissa suhteissa, elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa tukemalla.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä säännölliset asiointikyydit haja-asutusalueelta keskustaan.

Osallisuus

- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden ruoka- ja ravitsemusasioita yhteisöllisillä ruokailumahdollisuuksilla.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuhdeväkivallasta kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty erilaisia tapahtumia, kampanjoita ja tempauksia eri ikäisten kuntalaisten liikenneturvallisuuden edistämiseksi.
- Kehitetty ikääntyneiden etsivää työtä ja liikkuvaa senioripistettä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.
- Käsitelty turvataitoiteemoja lasten ja nuorten kanssa varhaiskasvatuksessa, kouluilla ja nuorisotyössä.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Toteutettu ruuan kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla esim. tarjoamalla kasvisruokaa viikoittain, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina varhaiskasvatuksessa.
- Mahdollistettu ravitsemusohjaus kaikille kuntalaisille osana liikuntaneuvontaa.
- Mahdollistettu yli 70-vuotiaiden maksuton uimahallin käyttö.
- Mahdollistettu yli 65-vuotiaiden maksuton seniorisaloitointia.
- Tarjottu liikuntaneuvontaa ikääntyneille.

Viestintä

- Viestitty päihdehaitoista ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä. Kerrottu pelaamisesta ja haittojen ehkäisystä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty monipuolisesti liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.
- Viestitty terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

Osaaminen

- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyen kartoittamalla osaamistarpeita, markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.
- Nuorisopalvelujen henkilöstö osallistunut lasten ja nuorten päihteidenkäyttökoulutukseen.
- Jalkautettu kattavasti päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä teemaviestinnän keinoin mediassa ja tapahtumissa.
- Lisätty monipuolisesti ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta. Järjestetty koulutusta liikuntaan liittyen.
- Vahvistettu ammattilaisten osaamista tukea terveyttä edistävästä ravitsemuksesta.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu ”Ulkoliikunta kaikkien kuntalaisten saataville”-hanketta.
- Lisätty ehkäisevän päihdetyön näkyvyyttä kunnan eri toimipisteissä.
- Tarjottu liikuntaneuvontaa kaikenikäisille.

Sysmä

Asukasluku (12/2023)

3 496

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä (2022):

23,0 %

Koulutustasomittain 2022

274,4

Päijät-Häme

347,0

Koko maa

391,2

Huoltosuhte, demografinen 2022

114,1

Päijät-Häme

71,9

Koko maa

62,3

Kunnan yleinen pientuloisuusaste 2022

17,7

Päijät-Häme

15,2

Koko maa

13,4

Hyte-kerroin 2023

63 / 17,9 €/asukas

Hyvinvointi-
indikaattori 2022

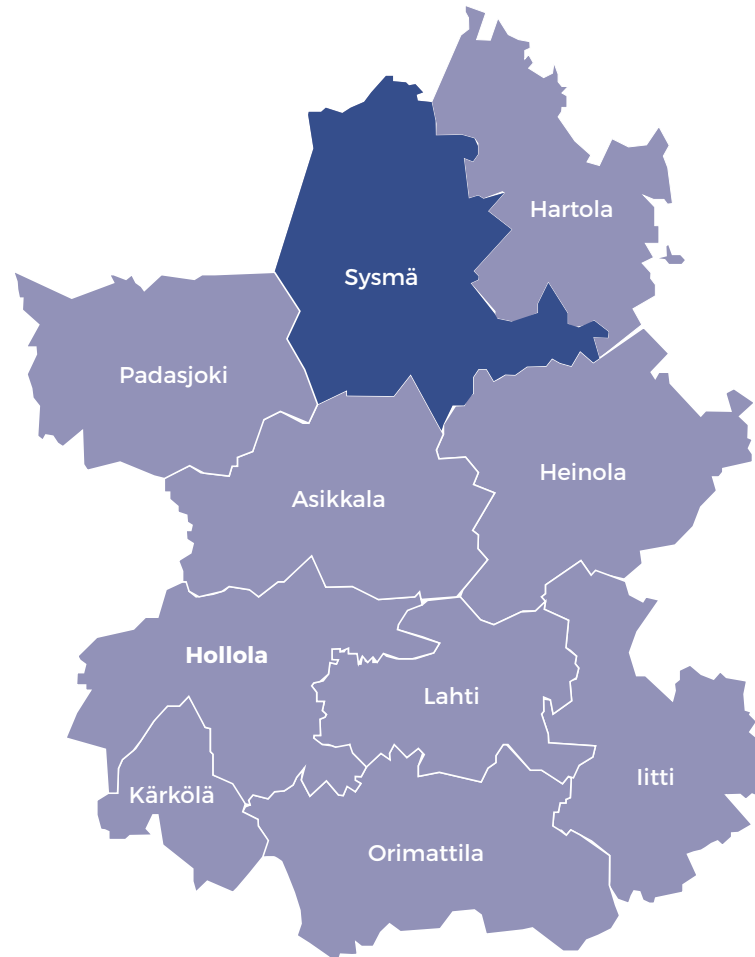
94

Sairastavuus-
indeksi 2021*

106,1

Työkyvyttömyys-
indeksi 2021*

132,3

*ikävakioitu

Lähteet: Sotkanet.fi, Tilastokeskus, Kuntaliitto

Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä

	2021	2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	20,8		24,4	45	53
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista	32		35	59	42
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	6,4	4,6		51	74
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	3,9	2,8		0	98
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25-64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	11,3	10,3		73	63
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä	354,9	271,5		43	66

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien kuntien indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiusaaminen koulussa on vähentynyt. • Kuntalaiset löytäneet takaisin liikunnan pariin koronavuosien jälkeen. • Eläkeläisjärjestöjen aktiivinen toiminta. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyte-työn resurssien lisäys, myös ehkäisevän työn ja nuorisopalveluiden osalta. • Aktiivinen ja toimiva järjestöyhteistyö järjestöjen kesken ja kunnan kanssa. • Kunta on panostanut uusiin liikuntapaikkoihin ja tehostanut liikuntapaikkojen hoitoa. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uuden liikuntapuiston rakentaminen • Kulttuurihyvinvointiin panostaminen, kirjasto tapahtumien järjestäjänä ja mahdollistajana.	<p>Kuntalaisten hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Omaishoitajien kuormitus; lakisääteisten vapaiden järjestyminen vaikeaa ja päivätoiminnan puute. • Moniongelmaisuus; ongelmien ja haasteiden kasaantuminen samoihin perheisiin/samoille ihmisille. • Nuorten päihteiden käyttö, erityisesti vape ja alkoholin käyttö. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyte-työn osa-alueista ravitsemisterveyden edistämistyö kunnassa. Resurssien puute ja osaaminen sekä yhteistyö Terveystalon kanssa. <p>Kestävä hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lapsiperheköyhyyden lisääntyminen ja sen myötä lasten ja nuorten eriarvoistuminen.

Osallisuus ja yhteisöllisyys

Kuntalaisten kokemus osallisuudesta ja vaikuttamisesta vahvistuu edellisvuosiin verrattuna Syrjäytymisriskissä olevien määrä on maan keskitasoa pienempi

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Vahvistettu monipuolisesti yhteisöön kuulumista erityisesti perheissä, alle kouluikäisten yhteisöissä, koulu- ja oppilaitosyhteisöissä, vapaa-ajan toiminnoissa kuten nuorisotyössä sekä eri ikäisten vapaamuotoisissa yhteisöissä.
- Tehty yhteistyötä Sysmän Palvelutaloyhdistyksen kanssa vanhusten harrastustoiminnassa.
- Tehty yhteistyötä eläkeläisjärjestöjen kanssa tiedottamisessa ja yleisöluentojen järjestämisessä.
- Tuettu eläkeläisjärjestöjen aktiivista toimintaa.
- Järjestetty matalan kynnyksen kulttuuritoimintaa, työpajoja ja luentoja kirjastossa.

Osallisuus

- Tuettu kuntalaisten mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa päihteidenkäyttöön ja mielenterveyteen liittyvään ehkäisevään työhön hyödyntämällä perustyössä saatua tietoa, järjestämällä teematapahtumia, kuten nuorten ja vanhempien keskustelutilaisuus ja päihdelääkärin luento, ja tekemällä yhteistyötä vaikuttajatoimijoiden kuten raatien ja oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kanssa sekä lähisuhdeväkivaltaan ja digi- ja rahapelaamiseen liittyvään ehkäisevään työhön kuulemalla kuntalaisia perustyössä.
- Tuettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista maksuttomien harrastamisen Suomen mallin kerhojen, nuorisotilojen laajojen aukiolojen, urheiluseurojen tarjoaman taloudellisen tuen ja etsivän nuorisotyön pienryhmätoiminnan avulla.

- Tuettu lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja palveluihin mm. oppilaskuntien ja nuorisovaltuuston kautta, arjen kohtaamisissa sekä teemailloissa ja tapahtumissa saatua tietoa hyödyntäen.
- Järjestetty vanhuksille suunnattuja tapahtumia yhteistyössä seurakunnan ja vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa muun muassa Vanhustenviikolla.
- Osallistettu kuntalaisia, seuroja ja koulu liikuntapuiston suunnitteluun.

Viestintä

- Välitetty monipuolisin tavoin tietoa lasten, nuorten ja perheiden kohtaamispaikoista, vertaisryhmistä ja harrastetoiminnasta.

KUNNAN NOSTOT

- Järjestetty useita yhteisöllisiä tapahtumia laajassa yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa esim. Joulupolku, Ikääntyneiden kesäpäivä, Olkkari-toiminta.
- Osallistuttu Päijät-Hämeen Sitouttavan koulu yhteistyön (SKY-hanke) pilottiluokkatoimintaan (5.-9. luokat).
- Toteutettu Nuori työ - nuorten kesätyötoimintaa kunnan, koulun ja yrittäjien yhteistyönä.

Mielen hyvinvointi

Kasvu-, opiskelu- ja elinympäristö tukee mielenterveyttä erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan muutoksissa Haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevat tulevat kuulluksi ja kohdatuksi eri tuen ja avun muodossa

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Käytössä vaikuttavat KiVa-koulu ja Piki-toimintamalli lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi.

Osallisuus

- Ehkäisty yksinäisyyttä ja puututtu siihen liittyvään turvattomuuteen erityisesti lasten, nuorten ja perheiden parissa. Järjestetty kohdennettua toimintaa ja lisätty osallistumisen mahdollisuuksia yksinäisyyden uhassa oleville työikäisten, ikääntyneiden sekä maahanmuuttajien ja sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa mm. aikuisten Olkkaritoiminnan ja peruskoululaisten Harrastamisen Suomen mallin ja ystävätoiminnan kerhojen avulla.
- Kehitetty ystävätoiminnan koordinoitua ikääntyneiden yksinäisyyden ehkäisemiseksi.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti mielenterveyden edistämisestä ja mielenterveysongelmien ehkäisystä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Markkinoitu mielenterveydestä puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen sekä läheisten huomioimiseen liittyviä alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sovittu ammattilaisten osallistumisesta.
- Lisätty opetushenkilöstön tietoa hahmottamisen vaikeuksista ja varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamista neuropsykiatriisiin häiriöihin liittyen.
- Lisätty osana perustyötä tietoa lasten ja nuorten ahdistuneisuuden ja psyykkisten oireiden tunnistamiseksi.

KUNNAN NOSTOT

- Tarjottu opiskeluhuollon tukea yhteisöllisesti ja yksilötasolla ja tukea on ollut hyvin saatavilla kouluterveyskyselyn tulosten perusteella.
- Tarjottu helposti saavutettavaa "arjen kulttuuritarjontaa" kuten kirjaston tarjoamat palvelut ja tapahtumat, Sysmän Kino, kansalaisopiston musiikki- ja teatteriryhmät, koululaiskonsertit jne. kulttuurihyvinvoinnin lisäämiseksi.
- Toteutettu KiVa-oppitunteja koulussa ja PIKI-toimintamallia varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisemiseksi.

Arjen turvallisuus

**Kuntalaiset kokevat asuin- ja elinympäristönsä viihtyisäksi ja turvalliseksi
Toimeentuloedellytykset ovat koko maan tasolla tai sitä parempi
Lähisuhteet ovat turvallisia**

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tehty kiusaamisen vastaista työtä monipuolisesti lasten ja nuorten, maahanmuuttajien ja sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien parissa mm. erilaisten menetelmien, taitojen lisäämisen, puuttumisen mallien ja yhteisöllisen puuttumisen avulla. Jalkautettu SKY-hankkeen työtä ja poissaoloihin puuttumisen mallia, toteutettu SOLID-projektia 4.-9.-luokkalaisten ja KiVa-koulua kolmella luokka-asteella.
- Tuettu monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa.
- Huomioitu ikääntyneen väestön asuinympäristöön liittyviä tarpeita järjestämällä kunnan kutsutaksiliikenne julkisen liikenteen vähyyden vuoksi.
- Kiinnitetty huomiota ympäristön esteettömyyteen ja tehty tarvittavia muutostöitä, esimerkiksi suojatien luiskat, penkkien lisääminen kulkuväylien varsille.

Osallisuus

- Tuettu kotona asuvien ikääntyneiden ruoka- ja ravitsemusasioita yhteisöllisillä ruokailumahdollisuuksilla.
- Järjestetty haavoittuvassa asemassa oleville yhteisöllistä ruokailua ja ruokajakelua 1-2 kertaa viikossa.

Viestintä

- Viestitty lähisuhteiden turvallisuudesta ja lähisuuhdeväkivaltaasta ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Markkinoitu lähisuhteiden turvallisuuteen ja lähisuuhdeväkivaltaan liittyviä alueellisia ja valtakunnallisia koulutuksia ja sovittu ammattilaisten osallistumisesta.
- Viety lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ammattilaisten verkostoissa.

KUNNAN NOSTOT

- Kiinnitetty erityistä huomiota esteettömyyteen ja turvalliseen liikkumiseen.
- Tehty uusi, toimiva saattoliikennealue ja rakennettu Pajulantien uusi kevyen liikenteen väylä koululaisten turvallisen liikkumisen parantamiseksi.
- Järjestetty päiväleiritoimintaa 1-2-luokkalaisten kesäloman aikana. Kesätoiminnan tavoitteena oli tukea lasten sekä perheiden arkea osittain koulun lomien aikana.

Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

Elintavat ovat terveellisiä

Päihteiden kokeilu ja käyttö on vähäisempää kuin maassa keskimäärin

Keskeiset hyte-toimet

Toimet lähiyhteisöissä

- Tuettu kuntalaisten terveyttä edistävää ravitsemusta osana kohtaamisia.
- Toteutettu kasvispainotteisuutta varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa esim. tarjoamalla kasvisruokaa viikoittain, ja tarjoamalla salaattit erillisinä komponentteina perusopetuksessa.
- Tarjottu ravitsemusohjausta osana liikuntaneuvontaa.
- Toteutettu vanhusten liikuntaryhmiä.

Viestintä

- Viestitty monipuolisesti päihdehaitoista ja haittojen vähentämisestä medioissa ja teemaviestinnässä, tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä. Kerrottu pelaamisesta ja haittojen ehkäisystä ammattilaisten verkostoissa, viestimällä eri medioissa ja osana perustyötä.
- Jaettu tietoa liikunnan ja kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnille medioissa sekä ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyötä.

Osaaminen

- Markkinoitu alueellisia tai valtakunnallisia koulutuksia ja sovittu ammattilaisten osallistumisesta päihteidenkäytöstä ja digi- ja rahapelaamisesta puhumiseen, riskien puheeksiottoon ja apuun ohjaamiseen liittyviin koulutuksiin. Järjestetty koulutusta päihteisiin liittyen.
- Lisätty ammattilaisten mahdollisuuksia vahvistaa osaamista liikkumisen ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisestä markkinoimalla koulutuksia ja sopimalla ammattilaisten osallistumisesta.
- Jalkautettu päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa.

KUNNAN NOSTOT

- Toteutettu maksutonta liikuntaneuvontaa sekä maksuttomia matalan kynnyksen ryhmiä Hartola ja Sysmä liikkeelle -liikuntahankkeen toimesta.
- Tarjottu maksuton aamupuuro oppilaille koulussa.
- Toteutettu Pete-verkoston tekemää kokonaisvaltaista työtä.

Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit

Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit: Peruskoulut

Lähde: Sotkanet.fi

Prosessi-indikaattorit kuvaavat alueen omaa toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Peruskoulut	Koulussa noudatetaan VRN:n kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä	Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit	Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus	Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa
	2022	2022	2022	2022
Asikkala	60	86	86	90
Hartola	100	100	100	100
Heinola	61	64	100	100
Hollola	52	98	85	80
litti	44	0	51	44
Kärkölä	100	100	100	0
Lahti	87	86	76	93
Orimattila	76	68	33	25
Padasjoki	100	100	100	100
Sysmä	ei tietoa	ei tietoa	ei tietoa	ei tietoa

Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit: Liikunta

Prosessi-indikaattorit kuvaavat alueen omaa toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Liikunta	Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisyhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille	Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen	Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä	Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa	Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin
	2022	2022	2022	2022	2022
Asikkala	100	100	100	0	100
Hartola	100	100	100	100	0
Heinola	100	100	100	100	100
Hollola	100	100	100	100	100
Iitti	100	100	100	0	0
Kärkölä	100	100	100	0	100
Lahti	100	100	100	100	100
Orimattila	0	100	100	100	0
Padasjoki	100	100	100	0	0
Sysmä	100	100	100	0	100

Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit: Kuntajohto

Prosessi-indikaattorit kuvaavat alueen omaa toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Kuntajohto	Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista	Kunnan talousarviossa ja talous-suunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista	Kunnan tarkastus-lautakunnan arviointi-kertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvoinnin- ja terveys-tavoitteiden toteutuminen	Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä	Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja
	2022/2023	2022/2023	2022/2023	2022/2023	2022/2023
Asikkala	100/100	100/100	100/100	100/100	100/100
Hartola	100/100	100/100	100/0	100/100	100/100
Heinola	100/100	100/100	100/100	100/100	100/100
Hollola	100/100	100/100	100/100	100/100	100/100
Iitti	0/100	0/0	100/100	100/100	100/100
Kärkölä	100/100	100/100	0/100	100/100	100/100
Lahti	100/100	100/100	100/100	100/100	100/100
Orimattila	100/100	0/100	100/0	100/100	100/100
Padasjoki	0/100	0/100	0/100	100/100	0/100
Sysmä	100/100	100/100	0/0	100/100	100/100

Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit: Kulttuuri

Prosessi-indikaattorit kuvaavat alueen omaa toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Kulttuuri	Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä
	2022/2023
Asikkala	0/0
Hartola	0/0
Heinola	100/100
Hollola	0/0
litti	0/0
Kärkölä	0/0
Lahti	100/100
Orimattila	0/0
Padasjoki	0/0
Sysmä	0/0

Toimialakortit

Terveys- ja sairaanhoitopalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyte-yksikön tavoitteet tukevat yhteistä kehittämistyötä -> hyöty asiakkaille ja potilaille Uniterveyden huomioiminen Omaolon terveystarkastus hyte- hoitajien vastuulle <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> Hyte-yksikön perustaminen Avosairaanhoidon yhteistyön lisääntyminen hyte-asioissa Hyte-hoitajat terveysasemille	<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> Asiakkaiden informointi / tietoisuuden lisääntyminen <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> Miten hyte toiminta mielletään osaksi moniammatillista tiimimallia

Terveys- ja sairaanhoitopalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Toimialakortissa kuvataan toimialan keskeisten ja seurattavien vuoden 2024 hyte-tavoitteiden lähtötilannetta vuonna 2023.

Hyte-kärki

Päihde- ja terveelliset elintavat

Valtimotautipotilaan sekundääriprevenio

- Kaksi Tulppa-ryhmää (Asikkala, Heinola), yhteensä 27 osallistujaa
- Valtimotautihoitoketjun toimivuus – 20 % hoitoketjupotilaista saavat puhelinajan valtimotautihoitajalle kuukauden sisällä

Hoitosuunnitelma

- 1924 asiakkaalle tehty tai päivitetty hoitosuunnitelma tilastojen perusteella.
- 3908 potilaalla on hoitosuunnitelma

Diabeteksen ehkäisy

- Yksi StopDia-ryhmä aloitettu (Lahti) 8 osallistujaa

Liikuntaneuvonta

- 186 kirjattua liikuntalähetettä
- 468 asiakasta
- 1061 käyntiä

Luustoterveys

- Kaksi luustoinfoa, yhteensä 63 osallistujaa
- 1093 osteoporoosi diagnoosilla hoitoa saanutta henkilöä. Uusia diagnoosin saaneita ei pystytä tunnistamaan joukosta

Seulonnat

- Kohdunkaulan syövän seulonta – osallistuneet 70 %, 10 091 henkilöä. (Heinola, Iitti, Sysmä 73 %, Padasjoki 58 %)
- Rintasyövän seulonta – osallistuneet 83 %, 11 443 henkilöä (Hollola 86 %, Hartola 75 %)
- Suolistosyövän seulonta – osallistuneet 74,7 %, 13 353 henkilöä (Hollola 78,4 %, Kärkölä 67,2 %) *

* (tilanne 1.3.2024, seulontakausi 2023 päättyy 31.3.2024)

Rokotukset

- Koronarokotukset 44 991 kpl
- Influenssarokotukset 39 361 kpl

Suunterveys

Virtuaaliammashoitajan käyttö

- 999 käyntiä (Orimattila)
- 391 käyntiä (Hollola, avosairaanhoito)
- 1091 käyntiä (Hollola, suunterveydenhuolto)

Plakkikoodien käyttö

- Joka kolmannella käynnillä määritelty plakkikoodi

Terveysvalmennus (vahvuuslähtöinen ohjaustapa)

- Terveysvalmennus: 26 asiakkaalle
- Kevytvalmennus: seitsemälle asiakkaalle
- Kehitteillä terveysvalmennuksen digipolku Päijät-Sote sovellukseen

Alkoholin riskikäytön puheeksiotto

- Audit-C ja mini-interventio: 3,7 % / 42,1 % (kattavuus/ mini-interventio-aktiivisuus)

Osaamisen vahvistaminen

Avosairaanhoidon ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön kehittäminen

- Suunniteltu Audit - C:n kehittämistä avosairaanhoidossa ja siihen liittyvää koulutusta.
- Nostettu kehittämiskohteeksi puheeksiotto, Audit C:n sisällyttäminen vastaanotto toimintaan ja moni-ammattillisen tiimimallin hyödyntäminen päihde- ja mielenterveystyön toiminnassa.

Terveys- ja sairaanhoitopalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Kehitystyö hankkeissa

- Luotu generinen asiakkuuksien segmentoinnin malli - arvioinnissa huomioidaan tuen tarve ja tavoiteltu hyvinvointi ja terveyshyöty.
- Kehitetty asiakkaan palvelupolkuja kuten monipalvelupolku, raskaudenkeskeytyspolku, sekstitautien testaus ja hoitopolkujen sisältöihin sisällytetty mm. hyte ja asiakkaan omahoidon ja osallisuuden tuki.
- Otettu käyttöön Omaolon terveystarkastuksen alueellinen toimintamalli.
- Koulutettu ammattilaisia Ohjatun omahoito-ohjelmien hyödyntämiseen työssään.
- Otettu käyttöön Ohjattu omahoito-ohjelmat matalan kynnyksen lyhytinterventioksi aikuisille (Sysmä terveystalo, Harjun terveyden yksiköt, aloitettu pilotointi Asikkalan ja Padasjoen sote-keskuksissa).
- Otettu käyttöön alle 25-vuotiaiden ehkäisyneuvonnan toimintamalli, johon sisältyy ehkäisyneuvonta seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävä neuvonta sekä sekstitautien ehkäisy. Maksuttoman raskaudenehkäisyn sai kokeilun aikana yli 4500 nuorta.

Ikääntyneiden palvelut ja kuntoutus: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asumispalveluissa osallisuus on lisääntynyt eri mittareilla mitattuna (RAI). • Haavapalvelun keskittäminen ja asiakkaiden yhdenvertaisuus ja saavutettavuus lisääntynyt. • Yhteistyö ja matalan kynnyksen palveluihin ohjautuminen kuntoutuksessa toimivat. • Ikääntyneiden hyvinvointiohjaus aloitettu. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • RRP-hanke, joka on organisoitu hyvin ja strategisesti ja jossa on kehitetty etsivää vanhustyötä ja omaishoidon tukemista. • Hankkeen myötävaikutuksena on tehty paljon yhteistyötä järjestöjen kanssa. • Heinolan osalta integraatiota tehty vuoden 2023 aikana. • Järjestämissuunnitelman mukainen kehittämistyö on käynnistynyt hyvin; nykytilan kartoitus tehty ja verkostorakennetta kehitetty (ikäntyvien hyte). • Sähköpyörien käyttöönotto KVP käynnistynyt – henkilöstön hyte. • Lähisuhdeväkivallan ehkäisymallin kehittäminen työstetty ja kokemukset myönteiset. • Asumispalveluissa aktiviteettejä mm. Sävel-sirkkutoiminta.	<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Huoli-ilmoitusten määrä kasvanut merkittävästi. • Palvelujen piirissä olevien asiakkaiden moniongelmaisuus kasvanut. • Lasten ja nuorten pahoinvointi kasvanut. • Ikääntyneiden taloudelliset ongelmat kasvaneet. • Väkivaltatilanteet ja uhat kasvaneet. <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taloudelliset resurssit ovat niukat ja jouduttu priorisoimaan palveluja. • My Navigo ja hyvinvointi TV:n lopettaminen.

Ikääntyneiden palvelut ja kuntoutus: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Toimialakortissa kuvataan toimialan keskeisten ja seurattavien vuoden 2024 hyte-tavoitteiden lähtötilannetta vuonna 2023.

Hyte-kärjet

Osallisuus ja yhteisöllisyys
Arjen turvallisuus
Päihteettömyys ja terveelliset elintavat

- Suunniteltu IKÄ-yhteistyöryhmän perustamista ja koordinaattorin palkkaamista suunnitelmalliseen ikääntyneiden hyte-työhön ja yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa (järjestämissuunnitelma 2.1).
- Suunniteltu palvelukokemusten mittaamista vastuuyksikkökohtaisilla ja kohdennetuilla kyselyillä.
- Edistetty asumisen kehittämisen siltausta ja asumisturvallisuutta yhteistyössä kuntien kanssa, kehittämisessä on edetty järjestämissuunnitelman mukaisesti.

Geriatrinen osaamiskeskus ja geriatrian poliklinikka

- Suunniteltu lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen toimintamalli. Toimintamallin käyttöönotto on kesken.

Geriatrinen osaamiskeskus

- Perusterveydenhuollon vuodeosastoilla käytetään Audit-C mittaria ja geriatrian poliklinikalla Audit-C kuuluu osana muistihoitajan tutkimuksia.

Tahaton painonlasku vuonna 2023

(5 % tai suurempi painonpudotus viimeksi kuluneen 30 vuorokauden aikana tai 10 % tai enemmän viimeksi kuluneen 180 vuorokauden aikana)

- Kotihoito omatuotanto 5 %, 120 asiakasta (n=2401)
- Kotihoito ostopalvelu 7 %, 88 asiakasta (n= 1263)
- Asumispalvelut omatuotanto 10 %, 119 asiakasta (n=1192)
- Asumispalvelu ostopalvelu 10 %, 143 asiakasta (n=1428)

Ravitsemustilan arvioinnin (MNA-SF)) tulokset 2023

Kotiin vietävät palvelut omatuotanto

- 43 % normaali ravitsemustila
- 47 % riski virheravitsemukselle on kasvanut
- 10 % kärsii virhe- tai aliravitsemuksesta

Kotiin vietävät palvelut ostopalvelu:

- 44 % normaali ravitsemustila
- 47 % riski virheravitsemukselle on kasvanut
- 9 % kärsii virhe- tai aliravitsemuksesta

Asumispalvelut omatuotanto

- 15 % normaali ravitsemustila
- 55 % riski virheravitsemukselle on kasvanut
- 30 % kärsii virhe- tai aliravitsemuksesta

Asumispalvelut ostopalvelu

- 24 % normaali ravitsemustila
- 53 % riski virheravitsemukselle on kasvanut
- 23 % kärsii virhe- tai aliravitsemuksesta

Ikääntyneiden palvelut ja kuntoutus: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Kehitystyö hankkeissa

- Luotu geneerinen asiakkuuksien segmentoinnin malli - arvioinnissa huomioidaan tuen tarve ja tavoiteltu hyvinvointi ja terveyshyöty.
- Kehitetty asiakkaan monipalvelupolku - polkujen sisältöihin sisällytetty mm. hyte ja asiakkaan omahoidon ja osallisuuden tuki.
- Otettu käyttöön Omaolon terveystarkastuksen alueellinen toimintamalli.
- Koulutettu ammattilaisia Ohjatun omahoito-ohjelmien hyödyntämiseen työssään.
- Pilotoitu Ohjattu omahoito-ohjelmia matalan kynnyksen lyhytinterventioksi aikuisille geriatrisessa sosiaalisessa työssä.

Perhe- ja sosiaalipalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet (1/2)	Huolenaiheet (1/2)
<p>ASIAKKAIDEN HYVINVOINTI</p> <p>Lapsiperhepalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Osallistuminen laajoihin terveystarkastuksiin on ollut korkealla tasolla verrattuna maan keskiarvoon. Henkilöstöä on koulutettu ohjatun omahoidon ja terapianavigaattorin käyttöön > markkinointi asiakkaille, jolloin he voivat itse jo varhaisessa vaiheessa tarkastella omaa tilannettaan em. ohjelmien kautta. <p>Psykososiaaliset palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Osastopalvelujen muutos saatu toteutettua hyvin ja turvattua akuuttihoitoon saaminen alueella. <p>Työikäisten palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Asiakkaat ovat osallistuneet toimintaan oman toimintakykynsä mukaisesti ja sitoutuneet palveluihin. Moni asiakas on edennyt suunnitelman mukaisesti palvelupolullaan. Elämänlaatua ruuasta -toiminta on vakiintunut osaksi palvelutuotannon toimintaa. <p>Vammaispalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Oikea-aikaisilla palveluilla on vahvistettu voimavaroja osallisuuteen. Asiakkaiden mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihin on lisännyt heidän hyvinvointiansa. Esim. ateriapalveluiden tyytyväisyyskysely on muokannut palvelua ja ruuan laatua.	<p>ASIAKKAIDEN HYVINVOINTI</p> <p>Lapsiperhepalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut merkittävästi. Lasten/perheiden tilanteet ovat entistä haastavampia, monimuotoisempia ja perheen aikuisten, lasten ja erityisesti nuorten mielenterveyden haasteet näkyvät kaikissa tulostuloksissa. Vahvempaa, monialaisempaa tukea tarvitsevan lapsen, nuoren asiassa ei tehdä aitoa yhteistyötä. <p>Psykososiaaliset palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Potilaiden ongelmat moniulotteisia ja eivät aina ratkaistavissa terveydenhuollon keinoin. <p>Työikäisten palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Yhtä mutkikkaammat elämäntilanteet, joiden purkaminen on haastavaa ja toisinaan asiakas ei ole motivoitunut eikä sitoutunut. Esim. miepä-asiakkaat eivät saa aina tarvitsemaansa palvelua, saatavuus ei kohtaa tarvetta. <p>Vammaispalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> Elämänhallinnan taitojen puute, psyykinen oireilu. Henkilöstön vaihtuvuuden takia perehtyneisyys asiakkaiden asioihin kokonaisvaltaisesti on haastavaa.

Perhe- ja sosiaalipalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet (2/2)	Huolenaiheet (2/2)
<p>HYTE-TYÖ</p> <p>Lapsiperhepalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tiivis yhteistyö ja yhdessä tekeminen eri tulosyksiköiden ja tulosalueiden sekä muiden toimijoiden (kunnat, järjestöt) kanssa. Kaikki jakavat yhteisen ajatuksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. <p>Psykososiaaliset palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osastopalvelujen muutos ja aktiivinen kokemusasiantuntijatoiminta. <p>Työikäisten palvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaat ovat osallistuneet toimintaan oman toimintakykynsä mukaisesti ja sitoutuneet palveluihin. Moni asiakas on edennyt suunnitelman mukaisesti palvelupolullaan. • Elämänlaatua ruuasta -toiminta on vakiintunut osaksi palvelutuotannon toimintaa. <p>Vammaispalvelut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vammaisväestön tarpeiden esilletuonti laajemmassa kontekstissa, ei vain vammaispalveluiden järjestämänä. • Asiakasohjauksen yksikössä käyty keskustelut hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen näkökulmasta osana palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa. • Psykiatrisen sairaanhoitajan työparius osana asiakkaiden psykososiaalisen hyvinvoinnin arviointia/tukea. • On tullut paljon uusia kehittämisideoita palveluihin asiakasraatitoiminnan kautta.	<p>HYTE-TYÖ</p> <p>Lapsiperhepalvelut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kasvaneet palvelutarpeet ovat aiheuttaneet jonoja palveluihin (lapsiperheiden kotipalvelu, alaikäisten mielenterveyspalvelut), jolloin palvelun saamisessa on ollut viivettä. • Jatkuvaa pohdintaa siitä, mitä ja miten vielä varhaisemmin on tehtävissä, jotta tunnistetaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toteutumisen esteet >> kokonaisvaltaisen ja riittävän tuen tarjoaminen oikea-aikaisesti. <p>Psykososiaaliset palvelut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palveluja yritetään saada entistä potilaslähtöisemmäksi. <p>Työikäisten palvelut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaiden heikko toimintakyky ja useiden palveluiden tarve, palvelun saatavuuteen liittyvät haasteet ja toisaalta myös asiakkaiden kiinnittymättömyys. <p>Vammaispalvelut:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Huomioidaanko vammaisväestön erityistarpeita hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen verkostoissa. • Miten saadaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmia näkyvämmäksi asiakastyössä. • Henkilöstön liikkuvuus ja vaihtuvuus vaikeuttaa kehittämistä. Henkilöstön aikaa menee perehdytykseen.

Perhe- ja sosiaalipalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta (1/2)

Toimialakortissa kuvataan toimialan keskeisten ja seurattavien vuoden 2024 hyte-tavoitteiden lähtötilannetta vuonna 2023.

Hyte-kärjet

Osallisuus ja yhteisöllisyys
Mielen hyvinvointi
Arjen turvallisuus
Päihitteettömyys ja terveelliset elintavat

Lapsiperhepalvelut

Kokemusasiantuntijatoiminta

- Käytetty kokemusasiantuntijoita neuvolassa, lastensuojelussa, opiskeluhuoltopalveluissa ja systeemissä toimintamallissa.
- Hyödynnetty kokemusasiantuntijoita asiakastapaamisissa ja yksikön kehittämisessä.

Asiakasraatitoiminta

- Mallinnettu arjen tuen palveluissa asiakasraatitoimintaan, joka otetaan käyttöön keväällä 2024.

Asiakassuunnitelmat 790 kpl

Toteuttamissuunnitelmat 59 kpl

Arviointi alueellisten suunnitelmien tavoitteiden toteutuminen lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin edistämisessä – yleisarvosana 7 (asteikko 1-10)

- Toteutettu suunnitellusti suunnitelmien tavoitteita esim. lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen kehittämisen toimenpideohjelma edennyt hyvin ja toteutus jatkuu v. 2024.

- Toteutettu osittain alueellisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mielen hyvinvoinnin tavoitteita.

Psykososiaaliset palvelut

Kokemusasiantuntijatoiminta ja ostojen määrä h/vuosi

- Käytetty kokemusasiantuntijoita kaikilla vuodeosastoilla ja poliklinikka toiminnassa.
- Yhteensä yhdeksän kokemusasiantuntijaa, ostojen määrä 1027 h/vuosi
- Hyödynnetty kokemusasiantuntijoita asiakastapaamisissa, palveluiden ja yksikön toiminnan kehittämisessä, kokouksissa sekä erilaisissa tilaisuuksissa esim. luento, puheenvuoro

Asiakasraatitoiminta

- Yksi asiakasraati

Asiakassuunnitelmat 23 kpl

Toteuttamissuunnitelmat 525 kpl

Työkäisten palvelut

Kokemusasiantuntijatoiminta

- Käytetty kokemusasiantuntijoita Lahden sosiaalisessa kuntoutuksessa, Hollolan kuntouttava työtoiminnassa, kokemusasiantuntija jalkautui esim. ryhmätoimintaan
- Hyödynnetty kokemusasiantuntijaa asiakastapaamisissa, palveluiden ja yksikön toiminnan kehittämisessä.

Asiakasraatitoiminta

- Yhdeksän asiakasraatia (Asiakasohjauksen ja palvelutuotannon yhteiset)

Asiakassuunnitelmat 935 kpl

Toteuttamissuunnitelma 526 kpl

Arkeen Voimaa ryhmätoiminta

- Viisi ryhmää, yhteensä 57 osallistujaa (Lahti, Kärkölä, Iitti)

Perhe- ja sosiaalipalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta (2/2)

Toimialakortissa kuvataan toimialan keskeisten ja seurattavien vuoden 2024 hyte-tavoitteiden lähtötilannetta vuonna 2023.

Hyte-kärjet

Osallisuus ja yhteisöllisyys
Mielen hyvinvointi
Arjen turvallisuus
Päihitteettömyys ja terveelliset elintavat

Liikuntaryhmät

- Kuntouttava työtoiminta: 10 liikuntaryhmää (Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Orimattila, Sysmä)
- Sosiaalinen kuntoutus: Kolme liikuntaryhmää (Hollola, Iitti ja Lahti)

Henkilöstön osaaminen

- Huomioitu kohtaamisosaamisen vahvistaminen vuoden 2024 työyhteisön kehittämissuunnitelmassa koko tulosalueella.

Vammaispalvelut

Kokemusasiantuntijatoiminta

- Käytetty kokemusasiantuntijoita (vertaisvalmentajia) vammaisten päiväaikaisen toiminnan työhönvalmennuksessa sekä kaikissa toimintakeskuksissa.
- Hyödynnetty kokemusasiantuntijaa asiakastapaamisissa, palveluiden ja yksikön toiminnan kehittämisessä sekä työryhmätyöskentelyssä.

Asiakasraatitoiminta

- 18 asiakasraatia
- Asiakasraadit toimivat asumispalveluissa (Ankkurin palvelukoti, Visapuiston palvelukoti, Salinmäen palvelukoti, lastenpalvelujen yksiköt, tuettu asuminen), päiväaikaisessa toiminnassa (11 toimintayksikköä) ja kuljetuspalveluasiakkaiden seurantaryhmässä.

Asiakassuunnitelmat

573 kpl

Toteuttamissuunnitelma

1059 kpl

Valkku-toiminta

- Valkku-toiminta oli käytössä päiväaikaisen toiminnan kaikissa yksiköissä ja asumispalveluista Vääksyn ja Ritatornin palvelukodeissa.
- Toiminnan piirissä yhteensä 60 asiakasta.

Henkilöstön osaaminen

- Lähisuhdeväkivaltaosaamisen koulutustarpeiden tunnistaminen on vuoden 2024 toiminnallinen tavoite. Koulutussuunnitelmaa ei ole laadittu.

Lapsiperhepalvelut, psykososiaaliset palvelut, vammaispalvelut

Alkoholin riskikäytön puheeksiotto

- Audit-C ja mini-interventio 3,3 % / 44,3 % (kattavuus/mini-interventioaktiivisuus)

Perhe- ja sosiaalipalvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Kehitystyö hankkeissa

- Luotu generinen asiakkuusien segmentoinnin malli – arvioinnissa huomioidaan tuen tarve ja tavoiteltu hyvinvointi ja terveyshyöty.
- Kehitetty asiakkaan palvelupolkuja kuten monipalvelupolku, raskauden-keskeytyspolku, sekstitautien testaus ja hoito – polkujen sisältöihin sisällytetty mm. hyte ja asiakkaan omahoidon ja osallisuuden tuki.
- Aloitettu kehitystyö seuraaviin palvelupolkuihin: alaikäisen nepsy-asiakkaan polku, mielenterveyden polku, nuoren päihteen polku ja päihdehuollon polku.
- Otettu käyttöön Omaolon terveystarkastuksen alueellinen toimintamalli.
- Koulutettu ammattilaisia Ohjatun omahoito-ohjelmien hyödyntämiseen työssään.
- Otettu käyttöön Ohjattu omahoito-ohjelmat matalan kynnyksen lyhytinterventioksi nuorille, lapsille ja soveltuvin osin aikuisille.
- Otettu käyttöön alle 25-vuotiaiden ehkäisyneuvonnan toimintamalli, johon sisältyy ehkäisyneuvonta seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävä neuvonta sekä sekstitautien ehkäisy. Maksuttoman raskauden-ehkäisyyn sai kokeilun aikana yli 4500 nuorta.
- Kehitetty Elämänlaatua ruuasta toimintaa ammattilaisten ja asiakkaiden kanssa.

Pelastustoimen palvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tulipalossa menehtyneiden määrä on pysynyt alhaisena • Asukkaat ovat reagoineet aktiivisesti turvallisuuspuutteisiin <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiakaspalautteiden perusteella erittäin tyytyväiset asiakkaat • Liikenneturvallisuuteen liittyvän yhteistyön laajentuminen • Pääsy mukaan hyvinvointialueen erilaisiin hyte-verkostoihin • Pelastustoiminnan toimintavalmiuden pysyminen hyvänä	<p>Asiakkaiden hyvinvointi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ilmoitettujen riskiasuntojen ongelmat entistä hankalampia ratkaista • Kotona asuvien riskiryhmien (mm. ikääntyneet, muistisairaat) poistumismahdollisuudet onnettomuustilanteissa <p>Hyte-työ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heikko taloudellinen tilanne; säästötoimenpiteet • Henkilöstön saatavuusongelmat (erityisesti pelastustoiminnan henkilöstö)

Pelastustoimen palvelut: Vuoden 2023 hyte-toiminta

Toimialakortissa kuvataan toimialan keskeiset tunnusluvut ja hyte-toimet vuodelta 2023.

Hyte-kärjet

Osallisuus ja yhteisöllisyys
Mielen hyvinvointi
Arjen turvallisuus

Pelastustoiminta

- Pelastustoiminnan tehtävämäärä 4 403 kpl

Onnettomuuksien ehkäisy

- Valvonnan ja asiantuntijapalveluiden kokonaismäärä 10 203 suoritetta
- Turvallisuusviestinnän eri tilaisuuksissa tavoitettu 38 160 alueen asukasta (19 %).

Hyte-toimet

Hyödynnetty toimivaa yhteistyöverkostoa eri sidosryhmien kanssa onnettomuusriskissä olevien asukkaiden auttamiseksi.

Saatu toteutettua yleisen asiakaspalautteen käsittely Haipro-järjestelmään.

Vastattu asiakkaiden pyynnöstä yleiseen huoleen väestönsuojelusta ja varautumisesta lisäämällä siihen liittyvää koulutusta.

Tuettu sopimuspalokuntatoimintaa (myös nuoris- ja naisjaostot) mm. viestinnällä.

Mahdollistettu pelastuslaitoksen ja paikallisen sopimuspalokunnan esillä olo kunnittain mm. eri tapahtumissa.

Pyritty osallistamaan sopimuspalokuntia onnettomuuksien ehkäisyyn palokuntakierroksen avulla.

Onnettomuuksien ehkäisyn palvelut

Ohjaus- ja neuvonta

- päivitetty internet-sivujen sisältöä säännöllisesti
- päivystävän palotarkastajan palvelu on ollut asukkaiden käytössä.

Turvallisuusviestintä ja -koulutus

- käytetty sosiaalista mediaa aktiivisesti turvallisuusviestintään.
- järjestetty turvallisuuskoulutusta erilaisille kohderyhmille.
- järjestetty lasten ja nuorten turvallisuuskampanjoita, jotka ovat keränneet hyvin osallistujia.

- Kohdistettu määräaikaista valvontaa riskiperusteisesti yrityksiin ja laitoksiin sekä asuinrakennuksiin ja loma-asuntoihin.

- Huolehdittu riskiasukkaiden asuntoihin toimiva palovaroitin.

Pelastustoiminnan palvelut

- Mahdollistettu pelastustoiminnan palvelujen pysyminen lähipalveluna.

- Tuettu sopimuspalokuntien näkyvyyttä osallistamalla erilaisiin viestintäkampanjoihin.

Pyritty parantamaan asukkaiden turvallisuuden tunnetta avoimella viestinnällä.

Kartoitettu yhteistyömuodot eri sidosryhmien kanssa. Toteutettu ensimmäinen laaja sidosryhmäkysely.

Hyvinvointialueen hyte-kerroin

Päijät-Hämeen hyvinvointialue: Hyte-kertoimen tulosindikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Tulosindikaattorit kuvaavat muutosta hyvinvointialueen väestön terveydessä ja hyvinvoinnissa

	2021	2022	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavan ikäisestä väestöstä	0,7	0,6	16	100
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden (tietyt diagnoosit) vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 18-34-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	1,3	1,4	42	3
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25-64 vuotta täyttäneet, % vastaavan ikäisestä väestöstä	3,6	3,4	19	84
Vammojen ja myrkytysten hoidosta aiheutuvat sairaalahoitajaksot ja / tai sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta	101,3	92,1	21	33
Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalveluksessa) olevat 18-24 vuotiaat, % vastaavaikäisistä	**23,2/19,8		42	64

* Tulosindikaattoreiden arvot muodostetaan laskemalla muutos edelliseen mittaukseen. Saatu muutos skaalataan kaikkien hyvinvointialueiden indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

** 2020

Päijät-Hämeen hyvinvointialue: Hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit

Lähde: Sotkanet.fi

Prosessi-indikaattorit kuvaavat alueen omaa toimintaa väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Terveystarkastukset	2021/2022	2023	2022 skaalattu*	2023 skaalattu*
Lastenneuvolan 4-vuotiaiden terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen		**0		**0
Kouluterveydenhuollon 8.-luokkalaisten terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen		**0		**0
Työttömien terveystarkastukset, % työttömistä	4 / 13,8		19	29
Koulukuraattori ja -psykologiresurssit				
Kuraattorien opiskelijamäärä/henkilövuosi	619 / -		51	51
Psykologien opiskelijamäärä/henkilövuosi	992 / -		81	81
Lasten rokotus				
Lasten tuhkarokko-vihurirokko-sikotauti (MPR) -rokotuskattavuus MPR -rokotteen 1. annoksen kattavuus	93 / 92,7	93,2	84	28
Alkoholi				
Alkoholinkäytön mini-intervention toteutuminen, kun juomiseen liittyy haitta tai haittariski, mini-intervention saaneiden % kaikista, joilla riski todettu		**14,6	95	100
Tyypin 2 diabetes				
Elintapaneuvonnan toteutuminen tyypin 2 diabetesriskissä oleville Käypä hoito -suosituksen mukaisesti (tieto ei vielä saatavilla)				

*Prosessi-indikaattoreiden viimeisen mittauksen arvot skaalataan kaikkien hyvinvointialuiden indikaattoriarvoihin. Pistemäärä 0-100.

** THL:n laskelma vuonna 2023

Järjestökortti

Järjestökortti 2023

Järjestöjen määrät Päijät-Hämeessä

Kaikki yhdistykset

3 315

Sote-yhdistykset

340

Kaikki säätiot

88

Hyvinvointialueen järjestöavustukset

Avustusmäärä

250 000 €

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen aluevaltuuston vuoden 2023 talousarviopäätöksessä järjestöavustuksille oli varattu 250 000€, joka jaettiin kokonaisuudessaan avustuksina. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta myönsi kumppanuus- ja yhteiskehittämisen avustuksia 14 toimijalle.

Järjestö-neuvottelukunta

Alueellisessa yhteistyöelimessä on varsinaisena jäsenenä edustus 12:sta järjestöjen verkostosta ja edustajat hyvinvointialueelta, maakuntaliitosta, oppilaitoksista, yrityksistä ja uskonnollisista yhteisöistä.

JÄRJESTÖAVUSTUSTEN TOIMINTA HYTE-KÄRKIEN MUKAISESTI

Osallisuus ja yhteisöllisyys: Lapsille ja perheille yksilöllistä tukea, yhteisöllisyyttä liikuntaryhmissä ja ryhmätoiminnassa. Vapaaehtoisille ja ikääntyville muistelu-tuokioita.

Mielen hyvinvointi: Mielen-terveyskuntoutujille taidetyöpajoja ja mielen-terveyseläkeläisille eläinavusteista vapaaehtoistoimintaa. Nuorille kriisi-vastaanottoja.

Arjen turvallisuus: Ikääntyville sosiaalisia suhteita ja kannustusta kuntoiluun. Omaishoitajille vapaahetkiä ja neuvontaan kuormittavaan arkeen. Seksuaalirikosten uhreille tukea ja ruoka-aputoimintaan yhteiskehittämistä.

Päihitteettömyys ja terveet elintavat: Toipuville päihdekuntoutujille vertais-tukea ja yhteisöllistä toimintaa. Kehitysvammaisille ulkoilutuokioita. Liikunta-neuvontaan monitoimijaista yhteistyötä.

JÄRJESTÖAVUSTUSTEN TULOKSIA

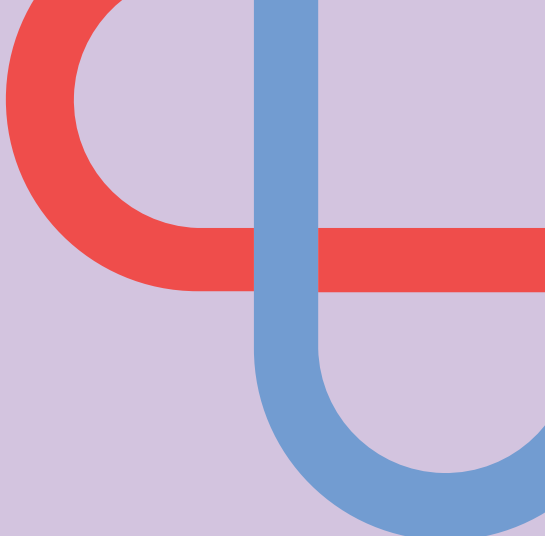
Yksinäisyyden ja ahdistuksen tunne on vähentynyt. Sietokyky eri tilanteissa, ja kyky toimia rakentavasti sosiaalisissa tilanteissa on lisääntynyt.

Osallisuus on vahvistunut ja yksinäisyyden kokemus on vähentynyt. Myönteiset tunteet ja merkityksellisuuden kokemukset ovat lisääntyneet.

Erilaisten ihmisten kohtaaminen ja uusiin ihmisiin tutustuminen sekä monipuoliseen toimintaan osallistuminen on mahdollistunut.

Toiminta edesauttoi lasten fyysimotorisia ja psykososiaalisia taitojen kehittämisen sekä tuki psyykkisiä ja sosiaalisia valmiuksia. Tuki onnistumisen ja haasteiden kokemusten käsittelyä.

Keskustelutuki, ohjaus ja arjen asioiden järjestäminen sekä oman hyvinvoinnin tarkastelu tuki omaishoitajien hyvinvointia ja arjen sujuvuutta.

OSA 3

Alueellisten erillissuunnitelmien infograafit

Alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

Mielen hyvinvointi

- Pikkulasten ohjattua omahoitoa pienen lapsen unihaasteisiin, syömispulmiin, haastavaan käytökseen sekä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen liittyen koulutettiin arjen tuen perheohjaajia ja lastenneuvolan terveydenhoitajia.
- Lasten ohjattua omahoitoa lapsen ahdistuneisuuden, haastavan käytöksen, sekä nepsy-piirteiden omahoito-ohjelmiin liittyen koulutettiin opiskeluhoitopalveluihin ja arjen tuen palveluiden perheohjaajille.
- Nuorten (13–17-vuotiaan) masennuksen, ahdistuksen ja unettomuuden omahoito-ohjelmiin ja ohjattuun omahoitoon koulutettiin opiskeluhoitopalveluiden ja arjen tuen palveluiden henkilöstöä.
- Kunnissa oli käytössä useita vaikuttavia menetelmiä (mm. KivaKoulu, Huomaa Hyvä, Verso, Piki) lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa, lisäksi järjestettiin Mielenterveyden ensiapu 2 -koulutusta ammattihenkilöillä.

Osallisuus

- Kohtaamispaikkaverkosto toimi hyvin.
- Kunnat arvioivat onnistuneensa lasten ja nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistämiseksi tekemässään työssä pääasiassa hyvin tai jopa optimaalisesti. Parhaiten oli onnistuttu nuorten ilmaisen harrastamisen ja kesätyömahdollisuuksien tukemisessa. Osa kunnista koki kehittämisen tarvetta olevan lasten ja nuorten kanssa toimimisessa arvostavalla työotteella, haja-asutusalueiden lasten ja nuorten osallisuuden ja nuorille itselleen tärkeiden ja merkityksellisten asioiden ja tekemisen mahdollistamisessa.

Arjen turvallisuus

- Kunnissa osana perustyötä ja ammattilaisten verkostoja vietiin lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien tietoon väkivaltaisuuden tunnusmerkit ja tuen piiriin saattamisen keinot ja monessa kunnassa niistä viestitettiin kuntalaisille.
- Useimmissa kunnissa tuettiin monipuolisesti lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä sekä arjessa selviytymistä erityisesti varhaiskasvatuksessa, koulussa ja oppilaitoksissa sekä nuoriso- ja harrastustoiminnan yhteisöissä mm. vanhemmuutta ja kaverisuhteita tukemalla sekä tukemalla elämänmuutoksissa tai haastavissa olosuhteissa
- Useissa kunnista järjestettiin tunne- ja turvataitokoulutusta opetus- ja kasvatushenkilöstölle.

Terveelliset elämäntavat

- Päijät-Hämeen hyvinvointialueella otettiin käyttöön yhtenäinen alle 25-vuotiaiden ehkäisyneuvonnan toimintamalli. Maksuttoman raskauden-ehkäisyn sai kokeilun aikana yli 4500 nuorta.
- Kunnissa jalkautettiin päihteidenkäyttöön puuttumisen malleja kouluihin ja oppilaitoksiin ammattilaisten verkostoissa ja osana perustyöhön kuuluvia kohtaamisia sekä osassa kunnista teemaviestinnän keinoin.

Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma

Meillä saa puhua

LISÄTTIIN PUHUMISEN, PUHEEKSI OTTAMISEN JA PUUTTUMISEN TAITOJA KOULUTUKSELLA

- Useimmissa kunnissa huolehdittiin siitä, että ammattilaiset saavat tietoa alueellisista, valtakunnallisista tai yhteistyökumppaneiden järjestämistä koulutuksista. Ammattilaisten osallistumisesta koulutuksiin ja verkosto-tapaamisiin oli usein sovittu. Koulutustarpeita kartoitettiin useissa kunnissa.
- **Eniten koulutuksia järjestettiin mielenterveyteen ja päihteisiin liittyvissä teemoissa, kun taas lähisuhdeväkivallasta ja pelaamiseen liittyvistä teemoista järjestettiin vähemmän koulutuksia.**
- Hyvinvointialueen ehkäisevän työn asiantuntijat tuottivat ja kokosivat sisältöä Ehkäisevän työn osaaja -verkkokoulutuksen Meillä saa puhua -moduuliin.

LISÄTTIIN PUHUMISEN KULTTUURIA VIESTIMÄLLÄ

- Kunnissa toteutettiin monipuolisesti erilaisia viestintätoimia ja tavoitettiin monikanavaisen lähestymistavan keinoin erilaisia kohderyhmiä kattavammin.
- **Digi- ja rahapelaamiseen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyvä viestintä oli harvinaisempaa kuin päihde- ja mielen-terveysaiheinen viestintä.**

VAHVISTETTIIN RAKENTEISTA KIRJAAMISTA

- Kehitettiin kirjaamista sekä sosiaali- että terveydenhuollon asiakastietojärjestelmissä.
- **Toimintamalli alkoholin riskikäytön puheeksi-ottoon** (Audit-C ja mini-interventio) valmistui kahden kehittämisprosessin tuloksena: vammaispalvelujen asiakasohjauksessa ja päi-väaikaisessa toiminnassa sekä lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä. Toimintamalliin sisältyi myös rakenteisen kirjaamisen malli.
- **Toimintamalli lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksiottoon** laadittiin geriat-rian poliklinikalle ja vuodeosastoille (GOS). Toimintamalliin liitettiin myös kirjaamisohje. Neuvolapalveluiden ammattilaisille järjestettiin kaksi puolenpäivän mittaista koulutusta lähisuhdeväkivaltailmiön tunnistamisesta ja puheeksiotosta. Neuvoloissa käytössä olevaan toimintamalliin sisältyi myös rakenteinen kirjaaminen.

Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma

Ehkäisemme syrjäytymistä

KEHITETTIIN SUOJA- JA RISKITEKIJÖITÄ KUVAAVIA MINIMITIETOSISÄLTÖJÄ

- Koottiin mielenterveyden suoja- ja riskitekijöitä kuvaavia indikaattoreita tietotuotteen pohjaksi.
- Valmisteltiin alueellisen hyte-työpöydän kehittämistä ehkäisevän työn sisällöt huomioiden.
- Sillattiin ammattilaisten kokemus- ja kokeilutiedon kerääminen ja hyödyntäminen hyte-työpöydän kehittämiseen.
- Yhteensovitettiin alueellisia raportteja ja suunnitelmaa

EDISTETTIIN VAIKUTTAVIEN MENETELMIEN KÄYTTÖÄ

Vaikuttavuuden osoittaminen ehkäisevässä työssä ei ole mahdollista lyhyessä ajassa, vaan siihen tarvitaan vuosien työ. Vaikuttavuuden mittaamista ehkäisevässä työssä pyritään tulevaisuudessa kehittämään.

- **Kunnissa oli käytössä useita vaikuttavia menetelmiä** (mm. KivaKoulu, Huomaa Hyvä, Verso, Piki) lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseksi niin varhaiskasvatuksessa kuin koulussa, lisäksi järjestettiin Mielenterveyden ensiapu 2 -koulutusta ammattihenkilöille.
- Audit-C- ja mini-interventio -toimintamallien kehittämisprosesseja ja toiminnan laajentamista jatkettiin. **Sote-palveluihin asetetussa mini-interventioaktiivisuudessa ei päästy tavoitteeseen, vaikka tavoite uusien kustannuspaikkojen kanssa tehdyistä kehittämisprosesseista toteutui.** Vaikuttavan työn kannalta haavoittaviksi tekijöiksi puheeksi-oton kehittämisprosesseissa tunnistettiin mm. sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden resurssikriisi, henkilöstön sitoutumattomuus ja vaihtuvuus, ohjausryhmätoiminnan lopettaminen sekä potilastietojärjestelmän dokumentointivaikeudet.

Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma

Huomioimme läheiset

VAHVISTETTIIN LÄHEISNÄKÖKULMAA

- Järjestettiin tilaisuuksia ja tapahtumia eri yhteisöjen parissa, kuten perheiden, kaveri- ja vertaisyhteisöjen, alle kouluikäisten, koulu- ja oppilaitosyhteisöjen, nuorison vapaa-ajan ympäristöjen sekä ikään-tyneiden yhteisöissä.
- Lähes kaikki tai kaikki kunnat tarjosivat kohtaamispaikkatoimintaa ja tukivat niitä, jotka olivat riskissä jäädä yhteisön ulkopuolelle, mahdollistamalla heille osallistumisen toimintaan ja tapahtumiin.

LISÄTTIIN LÄHIYHTEISÖISSÄ TEHTÄVIÄ TOIMIA YKSINÄISYYDEN JA KIUSAAMISEN EHKÄISEMISEKSI JA YHTEISÖÖN KUULUMISEN VAHVISTAMISEKSI

- **Kiusaamista ehkäistiin ja siihen puututtiin laajasti eri kohderyhmissä**, kuten lasten, nuorten, maahanmuuttajien, sosiaalisesti tai taloudellisesti heikommassa asemassa olevien sekä työyhteisöjen parissa. Useimmat kunnat keskittyivät lasten ja nuorten tunne- ja turvataitojen vahvistamiseen sekä yhteisöllisen puuttumisen tukemiseen.
- Maahanmuuttajiin liittyvässä ehkäisevässä työssä saavutettiin kattavuutta. **Vähiten toimia kohdistettiin sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa oleviin ja työyhteisöihin.**
- Suurin osa kunnista (8/10) ehkäisi kiusaamista ja siihen puuttumista sosiaalisesti ja taloudellisesti heikommassa asemassa olevien kohdalla osana kaikkea arjen kohtaamista.
- **Yksinäisyyttä ehkäistiin aktiivisesti ja monipuolisesti erityisesti lasten ja nuorten parissa**, ja melko aktiivisesti myös heidän vanhempiansa ja ikääntyvien parissa. Tärkeimpiä toimia olivat kohdennetun ryhmätoiminnan järjestäminen sekä yksinäisten tai yksinäisyyden riskissä olevien osallistumismahdollisuuksien tukeminen.
- Haavoittuvassa asemassa olevien, maahanmuuttajien sekä sosiaalisesti ja taloudellisesti heikompiosaisten, yksinäisyyttä ehkäistiin osassa kuntia myös välittämällä asukkaille tietoa tarjolla olevista tapahtumista ja toiminnasta sekä tukemalla heidän osallistumistaan niihin.

KEHITETTIIN LÄHEISTEN PALVELUPOLKUA

- Kehitettiin läheisten palvelupolkumateriaali yhdessä FinFami ry:n Vaikuttavat kumppanuudet-hankkeen ja TulSote-hankkeen kanssa.

Päijät-Hämeen ehkäisevän työn toimintasuunnitelma

Vahvistamme minäpystyvyyttä

LISÄTTIIN PALVELUKARTTAAN OMAEHTOISEN TUKEMISEN KEINOJA

- Lisättiin terapianavigaattorin käyttöä sekä omahoitoa ja ohjattua omahoitoa (ahdistus, masennus, unettomuus ja alkoholin liiakäyttö, lapsen haastava käytös ja nepsy-piirteet).
- Laadittiin Omaolon terveys-tarkastuksen alueellinen toimintamalli.
- Kehitettiin sähköinen perhekeskus (Omaperhe.fi).

VAHVISTETTIIN AMMATTILAISTEN OSAAMISTA

- Järjestettiin ja välitettiin tietoa alueellisista, valtakunnallisista tai yhteistyökumppanien järjestämistä koulutuksista.
- Tarjottiin tunne- ja turvataitokoulutusta kunnissa erityisesti opetus- ja kasvatushenkilöstölle.
- Koulutettiin ohjatun omahoidon käytöstä avosairaanhoidon, mielenterveys- ja päihdepalvelujen, vammaispalvelujen, gerontologisen sosiaalityön ja työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen ja kotiin vietävien palvelujen henkilöstöä.
- Koulutettiin lasten ja nuorten ohjatun omahoidon käytöstä opiskeluhuoltopalveluiden ja arjen tuen palveluiden henkilöstöä.

LISÄTTIIN KUNTALAISTEN OSALLISUUTTA EHKÄISEVÄSSÄ TYÖSSÄ

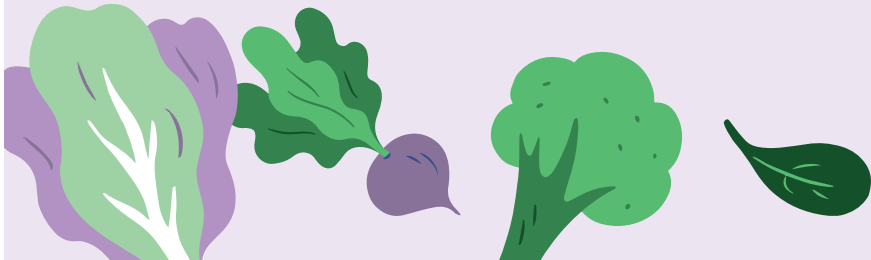
- Tehtiin yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa, kuten raatien ja neuvostojen, vanhempainyhdistysten ja oppilaskuntien kanssa.
- Järjestettiin keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä teemailtoja.
- Kehitettiin toimintaa ja palveluja yhteistyössä toisten ammattilaisten kanssa.
- Hyödynnettiin työssä arjessa saatua tietoa.

Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma

Kuntalaisten myönteisen ruokasuhteen sekä terveyttä edistävien ja kestävien ruokavalintojen tukeminen

- Kuntalaisten terveyttä edistävää ja kestäväää ravitsemusta tuettiin monissa arjen yhteisöissä, kuten varhaiskasvatuksessa, koulussa, koulun iltapäivätoiminnassa ja seurakunnan kerhoissa ja leireillä.
- Kestävään kehitykseen kuuluva kasvispainotteisuus (kasvisruoka toisena pääruokavaihtoehtona) toteutui 7/10 kunnan ala- ja yläkoulussa.
- Kouluruokaohjelman mukainen maksuton aamu- tai välipala oppilaille ja opiskelijoille toteutui vaihtelevin tavoin 4/10 kunnassa.
- Ravitsemusohjaus osana liikuntaneuvontaa mahdollistettiin erityisesti työikäisille ja ikääntyneille.

Ruokakasvatuksen jatkumo varhaiskasvatuksesta kouluun

- Osallistavan ruokakasvatuksen menetelmiä (Neuvokas perhe/Sapere -ruokakasvatus tai Maistuva koulu) hyödynnettiin varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa 5/10 kunnista.
- Ruokailun ja ruokakasvatuksen vuosittainen Nykytila.fi-arviointi tehtiin varhaiskasvatuksen osalta kuuden ja perusopetuksen osalta neljän kunnan kaikissa tai miltei kaikissa yksiköissä.

Ravitsemusviestintä ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet

- Ravitsemukseen liittyvä viestintä oli myönteistä, ja se toteutui erityisesti osana kohtaamisia ja perustyötä sekä erilaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa.
- Kuntalaisten mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ravitsemukseen liittyviin asioihin toteutui erityisesti hyödyntämällä eri kohtaamisissa saatua tietoa. Osassa kunnista tehtiin yhteistyötä esim. raatien kanssa tai toteuttamalla ravitsemukseen liittyviä teemapäiviä.

Päijät-Hämeen ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma

Ruuan saatavuus ja yhteisölliset ruokailumahdollisuudet

- Myönteistä ruokaan, syömiseen ja ravitsemukseen liittyvää Elämänlaatua ruuasta -toimintaa testattiin työelämän ulkopuolella olevien palveluissa, ja siitä saatiin hyviä kokemuksia. Toiminnan pariin koulutettiin 59 ammattilaista eri toimintaympäristöistä.
- Kotona asuvia ikääntyneitä tuettiin monin tavoin esim. seurakuntien tai järjestöjen toimesta. Hyviä esimerkkejä olivat ylijäämäruuan myynti ja puistoruokailu.
- Haavoittuvassa asemassa oleville järjestettiin yhteisöllistä ruokailua päivittäin tai miltei päivittäin 5/10 kunnista. Ruokajakelua tarjosi 7/10 kunnista 1-2 kertaa viikossa.

Ravitsemuksen asiantuntijatuki kuntalaisille ja ammattilaisille ravitsemusyksikön toimesta

- Ravitsemusasioissa tukea tarvitseville kuntalaisille tarjottiin ravitsemusterapiaa yli 5 500 vastaanottokäynnillä. Ravitsemukseen liittyviä tilaisuuksia järjestettiin 122 kpl, joissa oli miltei 4 500 osallistujaa. Tilaisuuksista 61 oli ammattilaisille, 45 asiakkaille ja 16 näille molemmille kohderyhmille.
- Kunnissa ammattilaisten osaaminen varmistettiin mahdollistamalla ammattilaisten osallistuminen alueellisiin, valtakunnallisiin tai yhteistyökumppaneiden järjestämiin koulutuksiin ja verkostotapaamisiin.
- Vuosittainen ravitsemuspäivä tarjosi ammattilaisille ratkaisuja lasten ja ikääntyneiden syömisen pulmiin, ja se tavoitti 150 ammattilaista.

Ravitsemustoimien toteutuminen kuntien itse arvioimana asteikolla alkava-kehittyvä-hyvä-optimaalinen:

Kehittyvä: Iitti, Lahti, Orimattila, Padasjoki, Sysmä
Hyvä: Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä

Suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi

Kaikissa kunnissa on laadittu suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi: 60 % kunnista (6 kuntaa) on laatinut suunnitelman erillissuunnitelmana ja 40 % kunnista (4 kuntaa) on laatinut suunnitelman osana kunnan hyvinvointisuunnitelmaa.

Ikääntyneen väestön tukemisen suunnitelmassa on neljä tavoitetta:

1

Yksilöllinen ja oman näköinen elämä

2

Yksinäisyyttä ehkäisevä, turvallinen elinympäristö ja asuminen

3

Ikääntyneet toimijoina ja voimavarana

4

Saavutettavat, oikea-aikaiset ja joustavat palvelut

Lisäksi ikääntyneen väestön tukemisen toimenpiteitä on ohjannut vuoden 2023 aikana Päijät-Hämeen hyvinvointialueen Ikääntyneiden palveluiden järjestämissuunnitelma, jonka ydintavoite on:

Arvokas ikääntyminen omaehtoisesti, kestävästi ja laadukkaasti.

Suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi

Tavoitteita on edistetty vuonna 2023 niin kuntien kuin Päijät-Hämeen hyvinvointialueen tekemillä toimenpiteillä monipuolisesti, joista tärkeimmät nostot alla olevassa listauksessa:

1. Yksilöllinen ja omannäköinen elämä

Hyvinvointialue

- Terveysliikuntakoordinaattori aloitti työskentelyn hyvinvointialueella 1.1.2023, palvelulla tuetaan ikääntyneen omannäköisiä elämäntapojen ja terveellisiä elintapoja.

Kunnat

- Kaikki kunnat toteuttivat terveyttä edistävän ravitsemuksen tukemista ikääntyneelle väestölle.
- 90 % kunnista tuki ikääntyneiden terveyttä edistävää liikuntaa esimerkiksi uimahallikuljetuksilla sekä 90 % kunnista mahdollisti ikääntyneiden kulttuurikokemuksia esimerkiksi järjestämällä erilaisia kulttuuritapahtumia.

2. Yksinäisyyttä ehkäisevä, turvallinen elinympäristö ja asuminen

Hyvinvointialue

- Yhteisöllisen asumisen palvelukuvaus laadittu ja palveluntuotanto alkanut niin hyvinvointialueen omassa toiminnassa kuin ostopalveluna. Yhteisöllisessä asumisessa asukkaan oma toimijuus korostuu.

- Toimivat apuvälinepalvelut.

Kunnat

- Suurin osa kunnista järjesti erilaisia palvelu- ja asiointi- ja tukimahdollisuuksia ikääntyneelle väestölle sekä huolehti kulkureittien esteettömyydestä ja turvallisuudesta esimerkiksi lisäämällä levähdyspenkkejä ja huolehtimalla suoja-ten turvallisuudesta.

3. Ikääntyneet toimijoina ja voimavarana

Hyvinvointialue

- Aktiivinen yhteistyö vanhusneuvoston kanssa: Vanhusneuvosto toimii ikääntyneiden äänenä kaikessa hyvinvointialueen päätöksenteossa, joka heihin vaikuttaa. Vanhusneuvosto on ollut mukana palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, seurannassa ja arvioinnissa. Vanhusneuvoston toimikausi alkoi 1.1.2023.

Kunnat

- Monipuoliset työryhmät, neuvostot (esimerkiksi vanhus- ja vammaisneuvosto) ja verkostot ikääntyneiden äänen esiin tuomisen keinona.
- Ikääntyneitä osallistava ja yhteisöön kuulumiseen kannustava toiminta esimerkiksi kohtaamispaikkatoimintana, jota kaikki kunnat toteuttivat säännöllisesti vuoden 2023 aikana. Aktiivinen yhteistyö eri toimijoiden kanssa esimerkiksi erilaisten tapahtumien järjestämisessä.

4. Saavutettavat, oikea-aikaiset ja joustavat palvelut

Hyvinvointialue

- RRP-hanketyö: Etsivä vanhustyö ja sosiaalinen kuntoutus, omaishoitajien varhainen tuki.
- Asiakassegmentoinnin kehittäminen ja käynnistäminen oikeiden ja oikea-aikaisten palveluiden takaamiseksi.
- Tilapäinen tehostettu kotihoito -toimintamallin pilotointi ja käyttöönotto.
- Toimivat apuvälinepalvelut ja toimivat kotikuntoutuspalvelut.

Kunnat

- Joihinkin kuntiin palkattiin vuoden 2023 aikana oma senioriohjaaja.
- Kunnissa toteutettiin monipuolisia senioripalveluja ja tehtiin yhteistyötä esimerkiksi erilaisten senioriyhdistysten kanssa.

Päijät-Hämeen
hyvinvointialue

